

ทิศทางและแนวโน้ม การจัดการศึกษา ในยุคโควิด-19

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

ทิศทางและแนวโน้ม การจัดการศึกษา ในยุคโควิด-19

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

คำนำ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาเป็นที่รู้จักของสังคมจากการเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่จัดทำนโยบายและแผนการศึกษาของประเทศ ซึ่งนำทิศทางและแนวทางในการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาของประเทศไทยมีความเป็นเอกภาพ ต่อเนื่องตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา และสอดคล้องเชื่อมโยงกันในทุกระบบการศึกษาและในทุกสังกัด แต่เบื้องหลังก่อนที่นโยบายและแผนการศึกษาต่าง ๆ จะทำสำเร็จได้นั้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดทำนโยบายและแผน

การศึกษابนพื้นฐานของข้อมูลที่ต้องและทันต่อสถานการณ์ โดยใช้การวิเคราะห์สถานการณ์ทางการศึกษาเป็นกระบวนการในการสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่นโยบายและแผนการศึกษาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด - 19) ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนไทยเป็นอย่างยิ่งในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษา สถานศึกษาต้องปิดการเรียนการสอน ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนรูปแบบเดิมแต่เพียงรูปแบบเดียวได้อีกต่อไป ขณะเดียวกันเด็กนักเรียนต้องปรับตัว และเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ดังกล่าวเป็นประเด็นทางการศึกษาที่สำคัญที่หน่วยงานทางการศึกษาทุกแห่งต้องเตรียมพร้อมหาแนวทางในการรับมือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ด้วยเหตุนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง ทิศทางและแนวโน้มการจัดการศึกษาในยุคโควิด - 19 โดยมีวัตถุประสงค์ดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านการศึกษาของประเทศไทย และบริบท แนวโน้มด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบการจัดการศึกษา ในช่วง พ.ศ. 2563 ซึ่งเป็นช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด - 19) เพื่อให้ทราบถึงทิศทางและแนวโน้มการจัดการศึกษาในยุคโควิด - 19 อันจะใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการกำหนดนโยบาย การวางแผนการศึกษา การขับเคลื่อนการจัดการศึกษา และการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษา รวมทั้งจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องและรองรับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในยุคหลังโควิด - 19

สุดท้ายนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ขอขอบคุณ ดร.วัฒนาพร ระงับทุกข์ ที่ให้เกียรติรับเป็นผู้จัดทำรายงานฉบับนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน และสามารถนำองค์ความรู้และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไปต่อยอดสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาของหน่วยงานต่าง ๆ ได้ต่อไปในอนาคต

(นายอรรถพล สังขวาสี)

เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานสภากรรมการการศึกษาไทย : ทิศทางและแนวโน้มการเรียนการสอนยุคโควิด – 19 ฉบับนี้ มุ่งนำเสนอ สภากรรมการด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการจัดการศึกษา ภาพรวมการศึกษาของไทย รวมถึงจุดเน้นการจัดการศึกษา ในปี 2563 ซึ่งเป็นปีที่ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยเผชิญกับการแพร่ระบาดของโควิด – 19 นำไปสู่ภาวะวิกฤตที่ต้อง มีการประกาศมาตรการต่าง ๆ เพื่อรับมือและหยุดยั้งการแพร่ระบาด พร้อมทั้งกำหนดแนวดำเนินการในการจัดการ การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ รายงานฉบับนี้ได้รวบรวมและวิเคราะห์สภากรรมการ รวมถึง การดำเนินการในด้านต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับผู้รับ ผิดชอบในระดับต่างๆ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการ เพื่อให้ผู้เรียนของไทยได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียม ในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ทั้งในช่วงหลังเกิดโควิด – 19 ช่วงเกิดภาวะวิกฤตในอนาคต หรือแม้ในสถานการณ์ปกติ

สภากรรมการของไทยในปี 2563 ประกอบด้วย

1 **ภาวะด้านเศรษฐกิจ** เศรษฐกิจของไทยหดตัวในระดับที่รุนแรงที่สุดนับตั้งแต่วิกฤตการเงินเอเชีย ในปี 2541 และมีแนวโน้มที่จะรุนแรงยิ่งขึ้นในปี 2564 หากการแพร่ระบาดของโรคยังไม่คลี่คลายหรือรุนแรงกว่าเดิม ภาวะวิกฤตนี้ส่งผลกระทบต่ออย่างหนักต่อการท่องเที่ยว การผลิต การส่งออก การจ้างงานและรายได้ของครัวเรือน แม้รัฐบาลจะเร่งออกมาตรการช่วยเหลือและเยียวยาเพื่อบรรเทาผลกระทบต่อประชาชน แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะ ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ครอบคลุมทุกภาคส่วน

2 **ภาวะด้านสังคม** ความเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้น ได้แก่ 1) ปัญหาการว่างงานที่เกิดจาก โควิด – 19 ที่ส่งผลกระทบต่อภาคการผลิต การบริการและภาคอุตสาหกรรม 2) ทักษะดิจิทัลเพิ่ม ความสำคัญมากขึ้นต่อ วิถีชีวิตและการปฏิบัติงาน ทั้งการปฏิบัติงานที่บ้านและการเรียนการสอนออนไลน์ 3) ประชาชนและครัวเรือน มีรายได้ลดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต 4) การเจ็บป่วยด้วยโรคเฝ้าระวังลดลงมาก คดีอาญาโดยรวมลดลง แต่อาชญากรรมอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น รวมทั้งการแพร่ระบาดของยาเสพติด การพนันและการลักลอบข้ามชายแดน

3 **ภาวะด้านเทคโนโลยี** เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในภาคการเงินและการทำงาน อย่างเห็นได้ชัด ไทยเริ่มเข้าสู่สังคมไร้เงินสดอย่างชัดเจน การทำธุรกรรม e-Payment มีมูลค่าเพิ่มขึ้น ดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมและธุรกิจ โควิด - 19 กลายเป็นตัวเร่งสำคัญที่ทำให้ใช้เทคโนโลยีควบคู่กับการทำงานสูงขึ้น รวมถึงการเรียนทางไกล และการใช้ระบบอัตโนมัติ แรงงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นแรงงานอิสระมากขึ้น และความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัลของไทยมีอันดับดีขึ้น

4 **ภาวะด้านการเมืองและสิ่งแวดล้อม** มีความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล และไทยต้องเผชิญกับปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหลายครั้ง

สภาวะการศึกษาของไทยในปี 2563 ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา จำนวนสถานศึกษาและผู้เรียนมีแนวโน้มลดลงทุกปี ซึ่งเป็นผลจากอัตราการเกิดและจำนวนเด็กที่ลดลง จำนวนผู้เรียนในสถานศึกษาของเอกชนและการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงอัตราการเข้าเรียนต่อในทุกระดับมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี โดยการเลือกเรียนด้านอาชีวศึกษามีสัดส่วนมากขึ้น ซึ่งเป็นทิศทางที่คาดหวังในการพัฒนากำลังคนของประเทศ

ผู้เรียนด้อยโอกาสของไทยเกือบทั้งหมดเป็นกลุ่มเด็กยากจน การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ข้ำเติมปัญหาความยากจนของเด็กและครอบครัวให้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น รวมทั้งภาวะอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาส่วนตนหรือปัญหาสังคม เช่น เด็กกำพร้า ชนกลุ่มน้อย เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูกบังคับให้ขายแรงงาน

คนไทยมีอัตราการอ่านเพิ่มขึ้นและใช้เวลาในการอ่านเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 80 นาทีต่อวัน ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนทุกระดับการศึกษาในแต่ละวิชาอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยวัยแรงงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี และอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนความสามารถในการแข่งขันในภาพรวมของประเทศไทยอยู่ในอันดับ 29 ลดลง 4 อันดับ และเป็นอันดับ 3 ในอาเซียน รองจากสิงคโปร์ และมาเลเซีย ในด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษา ไทยอยู่อันดับที่ 55 จาก 63 ประเทศ จากความไม่พร้อมในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ในขณะที่โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีอยู่อันดับที่ 34 ซึ่งเป็นอันดับที่ดีที่สุดนับตั้งแต่มีการจัดอันดับของ IMD ทั้งนี้ อาจเนื่องจากในปี 2563 ไทยได้พัฒนาเทคโนโลยีด้านดิจิทัลรองรับการทำงานจากบ้าน การเรียนการสอน และการประชุมผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น

งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาต่อ GDP ของประเทศในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มีแนวโน้มลดลงทุกด้าน โดยด้านการวิจัยและการพัฒนาด้านการศึกษาซึ่งเป็นด้านที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อพัฒนาการศึกษาของประเทศ ได้รับการจัดสรรลดลงมากที่สุด

จุดเน้นสถานะการศึกษาไทยในปี 2563 มีแนวคิด โครงการ หรือนวัตกรรมด้านการศึกษาที่โดดเด่น น่าสนใจ ทั้งที่ดำเนินการต่อเนื่องหรือริเริ่มจัดทำขึ้นใหม่เพื่อแก้ปัญหาผลกระทบจากโควิด – 19 อาทิ การจัดทำกฎหมายแม่บททางการศึกษา การให้ความสำคัญกับการศึกษาปฐมวัย การจัดให้มีพื้นที่เพื่อการนำร่องนวัตกรรม การศึกษา การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ การพัฒนาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ การออกแบบการศึกษา แนวใหม่ที่สอดคล้องความต้องการกำลังคนของประเทศ พร้อมกับการสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาโควิด – 19 ของ ประเทศในระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา นอกจากนี้มีตัวอย่างความสำเร็จการดำเนินการของภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาการศึกษาของไทย ได้แก่ โครงการถุงยังชีพเพื่อการศึกษาพระราชทาน โครงการก่อการครู และ โครงการอาสาสมัครการศึกษา (อสม.การศึกษา)

การจัดการเรียนการสอนในยุคโควิด – 19 ประเทศต่าง ๆ ได้กำหนดนโยบายและแนวดำเนินการเกี่ยวกับการ เปิดปิดสถานศึกษาและปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ รายงานฉบับนี้ ได้เสนอข้อมูลของประเทศต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ดังนี้

จีนหยุดยั้งและป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด – 19 อย่างรวดเร็วเป็นระบบ มีนโยบายและแก้ปัญหา อย่างจริงจัง นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับจังหวะและโอกาส โดยมีหลักคิด “นอกกรอบ” ในการแก้ไขปัญหา สหราชอาณาจักร โดย BBC ได้เชิญกลุ่มบุคคลที่มีชื่อเสียงมาร่วมผลิตสื่อการสอน และเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์และบทเรียนออนไลน์ตามหลักสูตรการเรียนในทุกระดับชั้น ญี่ปุ่นบริหารจัดการโดยใช้ วิธีเข้าเรียนแบบเหลื่อมเวลา (staggered attendance) และในช่วงปิดเรียน นักเรียนจะเรียนรู้ที่บ้านและส่งงาน ผ่านระบบ school attendance day ส่วนเกาหลีได้เปลี่ยนผ่านการเรียนการสอนไปสู่การเรียนออนไลน์ในแต่ละ ระดับการศึกษาอย่างค่อยเป็นค่อยไปที่ละสัปดาห์ สิงคโปร์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่บ้านเป็นหลัก (Home-Based Learning: HBL) โดยจัดชุดการเรียนรู้ที่บ้าน จัดครูประสานงานและใช้การสอนออนไลน์ แคนาดาให้แต่ละ มณฑลเลือกดำเนินการตามบริบททั้งการเปิดเรียน การจัดการเรียนรู้แบบใช้ชุดการเรียน แบบดิจิทัลและออนไลน์ ฟินแลนด์ให้คำแนะนำโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาทางไกล และกำหนดแนวปฏิบัติที่หลายประเทศ ใช้ เป็นต้นแบบในการจัดการเรียนการสอนพร้อมป้องกันการระบาด ประเทศในอาเซียนและติมอร์-เลสเตที่มีบริบท คล้ายกับไทยประกาศปิดสถานศึกษาหรือเลื่อนเปิดเรียน และใช้การเรียนที่บ้านและการเรียนการสอนทางไกล

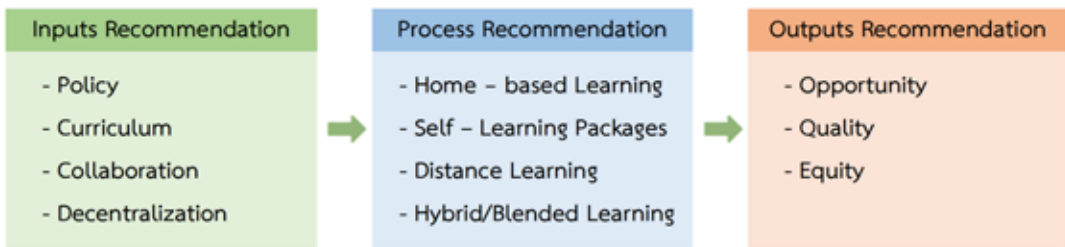
ในส่วนของประเทศไทย ได้มีการประกาศเลื่อนการเปิดเทอม และเตรียมการก่อนเปิดภาคเรียนหลัก โดยมีมาตรการและแนวปฏิบัติในการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด – 19 สำหรับสถานศึกษา พร้อมทั้ง กำหนดนโยบายและแนวดำเนินการในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด – 19 ซึ่งจะมีการจัดการเรียนรู้ เป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบ Onsite ในพื้นที่ที่มีความปลอดภัยผู้เรียนสามารถไปโรงเรียนได้ ขณะที่พื้นที่ที่ไม่ปลอดภัยผู้เรียนจะเรียนที่บ้านผ่านโทรทัศน์ (On-Air) และมีการเรียนรู้เสริมผ่านระบบ Online ในช่วงเปิด ภาคเรียน ส่วนระดับอุดมศึกษาใช้การเรียนออนไลน์เป็นหลัก

ผลการศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้ในช่วงโควิด – 19 ของไทย พบว่า คุณภาพการเรียนรู้ลดลงซึ่งเป็น ผลจากความไม่พร้อมของสถานศึกษา ครูมีภาระงานเพิ่มขึ้นและขาดทักษะการสอนออนไลน์ หลักสูตร การเรียนการสอนและการประเมินผลไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้รูปแบบดังกล่าว ผู้เรียนขาดความพร้อม

ในการเรียนออนไลน์และเรียนผ่านโทรทัศน์ เนื่องจากขาดวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม นักเรียนกลุ่มด้อยโอกาส กลุ่มชายขอบห่างไกล และกลุ่มที่ขาดความพร้อมเชิงเศรษฐกิจได้รับผลกระทบทางลบมากกว่ากลุ่มอื่น ผู้เรียนมีปัญหาคความเครียดในการเรียน ขณะที่ผู้ปกครองจำนวนมากจำเป็นต้องดูแลและช่วยสอนบุตรหลาน ในระหว่างการเรียนออนไลน์ไปพร้อม ๆ กับการทำงานหารายได้เลี้ยงครอบครัว ทำให้ไม่มีกำลังเพียงพอที่จะดูแลบุตรหลานทั้งการสอนและการจัดหาอุปกรณ์พื้นฐานในการเรียนที่บ้าน

ผลการวิจัยแสดงความต้องการให้มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน หรือสนับสนุน สื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีการจัดการเรียนการสอนทั้งผ่านโทรทัศน์และออนไลน์ให้สถานศึกษาและผู้เรียน มีการติดตั้ง/พัฒนาเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้ครอบคลุมทั่วถึง จัดโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเป็นฟรีทีวี และจัด Free WiFi เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน รวมถึงพัฒนาหลักสูตรรองรับสถานการณ์วิกฤติ ให้มีความยืดหยุ่น สนับสนุน อำนวยความสะดวก นิเทศ แนะนำ และช่วยเหลือสถานศึกษา และถอดบทเรียน การจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด - 19 เพื่อพัฒนาเป็น COVID Model สำหรับการจัดการเรียนรู้ ในสถานการณ์วิกฤติที่ยังไม่คลี่คลาย และปรับใช้ในสถานการณ์อื่นๆ

ข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาในยุคโควิด-19

การจัดการศึกษามุ่งเป้าหมายหรือผลลัพธ์การจัดการศึกษา (Outputs) ที่การจัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาส (Opportunity) ในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ (Quality) อย่างเท่าเทียม (Equity) มีสมรรถนะตามหลักสูตรและสอดคล้องกับบริบทของโลกปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น การดำเนินการของหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพเพียงพอในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ที่สถานศึกษาหรือที่บ้านเป็นหลัก

ในด้านปัจจัยการเรียนรู้ (Inputs) รัฐบาล หรือหน่วยงานระดับกระทรวงที่จัดการศึกษาควรกำหนดนโยบายและมาตรการในการป้องกันการแพร่ระบาดและการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โควิด - 19 พร้อมทั้งสื่อสารในทุกช่องทางแก่ทุกภาคส่วนอย่างชัดเจนและทั่วถึง มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีอาทิอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพครอบคลุม ทั่วถึงอุปกรณ์และคลื่นความถี่สำหรับโทรทัศน์เพื่อการศึกษา จัดสรรทรัพยากรการศึกษาเพื่อการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ แก่สถานศึกษาและผู้เรียนทุกคน เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำด้านดิจิทัล (Digital Divide) ของประเทศ สนับสนุนการกระจายอำนาจแก่พื้นที่และสถานศึกษา จัดระบบติดตามและวิจัยเพื่อการปรับปรุง รวมทั้งประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรและภาคส่วนต่าง ๆ ในการให้บริการสื่อและแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างทั่วถึง

หน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษาควรสื่อสารนโยบาย แผนและแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ ในสถานการณ์โควิด – 19 อย่างชัดเจนแก่สถานศึกษา ผู้ปกครองและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนงบประมาณ สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้แก่สถานศึกษาและผู้เรียนอย่างเพียงพอและทั่วถึง เสริมสร้างความเข้มแข็งของ สถานศึกษาในการบริหารจัดการศึกษาได้ตามบริบทของตนเอง ปรับหลักสูตรเป็นฐานสมรรถนะที่มีโครงสร้าง เวลาเรียน สาระ การเรียนรู้และการประเมินผลที่ยืดหยุ่นเหมาะสม พัฒนาครูให้มีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ แนวใหม่และใช้ดิจิทัล จัดตั้งศูนย์เตรียมการและสื่อสารการปฏิบัติในสถานการณ์วิกฤต ศูนย์สื่อ/นวัตกรรม เพื่อเผยแพร่แนวปฏิบัติที่ดี รวมทั้งส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ทางไกล ควบคู่กับการจัดการเรียนในชั้นเรียน และ ประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา

หน่วยงานระดับจังหวัดและพื้นที่ ควรสื่อสาร สร้างความเข้าใจสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ติดตาม ช่วยเหลือ สนับสนุนสถานศึกษาทั้งด้านวิชาการและด้านเทคนิค ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองให้มีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์วิกฤติ ถอดบทเรียนสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ได้ดีเพื่อสร้างเป็น COVID Model อำนวยความสะดวก จัดระบบนิเทศ แนะนำ และช่วยเหลือสถานศึกษา พร้อมทั้งประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ในพื้นที่เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา

ชุมชน ท้องถิ่น เครือข่ายความร่วมมือและภาคเอกชน ควรมีบทบาทในการสนับสนุน ให้บริการร่วมมือ ช่วยเหลือ รัฐ/ต้นสังกัด/พื้นที่/สถานศึกษาในการจัดการศึกษาเรียนรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

พ่อแม่ ผู้ปกครองและครอบครัว ควรสื่อสารกับผู้เรียนอย่างเป็นระบบในด้านสุขภาวะ การใช้ชีวิตอย่าง มีวินัยและการเรียนช่วงโควิด – 19 สื่อสารกับครูประจำชั้นเป็นระยะเพื่อติดตามและช่วยเหลือผู้เรียน จัดสถานที่ และสิ่งแวดล้อมที่บ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเรียนการสอนให้ทันการณ์ ศึกษาวิธี เรียนของบุตรหลานเพื่อสนับสนุน ช่วยเหลือ และดูแล

ในด้านกระบวนการเรียนรู้ (Process) จากปัจจัยการเรียนรู้ที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพ สามารถจัดการเรียนรู้รูปแบบที่บ้านเป็นหลัก (Home-based Learning: HBL) ด้วยชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self- Learning Packages) และการเรียนรู้ทางไกล (Distance Learning) ทั้งการเรียนผ่านโทรทัศน์และออนไลน์ ในลักษณะ ผสมผสาน (Hybrid/Blended learning) มีสื่อดิจิทัล แอปพลิเคชัน แพลตฟอร์ม และนวัตกรรมในการเรียนรู้ ที่เหมาะสม โดยมีชุดการเรียนรู้และสื่อเสมือนจริงในการฝึกปฏิบัติทดแทนการเรียนเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งมีระบบ การดูแล ช่วยเหลือผู้เรียนรายบุคคล ทั้งด้านสุขภาวะและการเรียนรู้

ข้อเสนอเชิงนโยบายข้างต้น มุ่งเสนอสำหรับหน่วยงานและภาคส่วนระดับต่าง ๆ นำไปดำเนินการทั้งใน สถานการณ์ช่วงหลังโควิด – 19 ช่วงที่อาจเกิดภาวะวิกฤตจากโควิด – 19 หรือจากสาเหตุอื่นในอนาคต หรือแม้ใน ช่วงสถานการณ์ปกติ เพื่อเป้าหมาย คือการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาคของผู้เรียนของไทย

สารบัญ

บทที่ 1	สภาวะการณ์ที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาในยุคโควิด – 19	13
1.1	ภาวะเศรษฐกิจไทยในปี 2563	13
1.2	ภาวะสังคมไทยในปี 2563	17
1.3	ภาวะเทคโนโลยีไทยในปี 2563	18
1.4	ภาวะการเมืองไทยในปี 2563	24
1.5	ภาวะสิ่งแวดล้อมไทยในปี 2563	25
บทที่ 2	ภาพรวมสภาวะการศึกษาไทยในปี 2563	27
2.1	สภาวะการศึกษาของไทยในปี 2563	27
2.1.1	การเข้าถึงการศึกษา (Access to Education)	27
2.1.2	โอกาสทางการศึกษา (Educational Opportunity)	39
2.1.3	คุณภาพการศึกษา (Quality)	42
2.2	ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย	47
2.2.1	อันดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของประเทศไทย	47
2.2.2	ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย จำแนกตามปัจจัยหลัก และปัจจัยย่อย	49
2.3	ข้อมูลสถิติด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา	52
บทที่ 3	จุดเน้นสภาวะการศึกษาไทยในปี 2563	57
3.1	(ร่าง) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ...	57
3.2	การศึกษาปฐมวัย	58
3.3	พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา	61
3.4	หลักสูตรฐานสมรรถนะ	63
3.5	การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในสถานศึกษา	65
3.6	ปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษา	66
3.7	การอาชีวศึกษา	67
3.8	การอุดมศึกษา	70
3.9	ตัวอย่างความสำเร็จในการแก้ปัญหาและพัฒนาการจัดการศึกษาของภาคส่วนต่าง ๆ	73
1)	โครงการถูงยั้งชีพเพื่อการศึกษาพระราชทาน	73
2)	โครงการก่อการครู	73
3)	โครงการอาสาสมัครการศึกษา (อสม. การศึกษา)	75

บทที่ 4 การจัดการเรียนการสอนในยุคโควิด – 19	77
4.1 นโยบายและแนวทางการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โควิด – 19 ในต่างประเทศ	78
4.2 นโยบายและแนวทางการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โควิด – 19 ในประเทศไทย	85
4.3 การศึกษาวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด – 19 ของไทย	91
4.4 การศึกษาผลกระทบของสถานการณ์โควิด – 19 ต่อเด็กและเยาวชนไทยและทั่วโลก	94
บทที่ 5 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาการจัดการศึกษาในยุคโควิด – 19	100
5.1 สภาพการณ์ที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาของไทยในยุคโควิด – 19	100
5.2 สภาพและจุดเน้นการจัดการศึกษาของไทยในยุคโควิด – 19	101
5.3 การจัดการเรียนการสอนในยุคโควิด – 19 ของประเทศต่าง ๆ และประเทศไทย	102
5.4 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาในยุคโควิด – 19	103
บรรณานุกรม	110

สารบัญตาราง

1.1 สถิติจำนวนและรายได้จากนักท่องเที่ยว	15
2.1 จำนวนศูนย์การเรียนรู้ สถานเลี้ยงเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก นักเรียน และร้อยละของนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา นอกกระบบโรงเรียน จำแนกตามสังกัด ปีการศึกษา 2562	28
2.2 จำนวนห้องเรียนและนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาในระบบโรงเรียน (ชั้นเตรียมอนุบาล – อนุบาล 3) จำแนกตามสังกัด ปีการศึกษา 2562	29
2.3 จำนวนและร้อยละของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ในระบบโรงเรียนต่อประชากร ในวัยเรียนจำแนกตามระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2559 – 2563	30
2.4 ร้อยละของนักเรียน นิสิต นักศึกษาในระบบโรงเรียน ในสถานศึกษาของรัฐบาล และเอกชนจำแนกตามระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2559 – 2563	31
2.5 จำนวนผู้เรียนการศึกษานอกกระบบโรงเรียน จำแนกตามระดับประเภทการศึกษาและสังกัดปีการศึกษา 2559 – 2563	32
2.6 จำนวนผู้เรียนปีการศึกษา 2563 จำแนกตามประเภทวิชาและระดับชั้น	33
2.7 จำนวนผู้เรียนอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี	34
2.8 จำนวนผู้เรียนหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรนอกระบบอื่น ปีการศึกษา 2563 จำแนกตามหลักสูตร	34
2.9 อัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2559 – 2563	35

2.10	สัดส่วนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายประเภทสามัญศึกษา (ม.4 – 6) ต่อประเภทอาชีวศึกษา (ปวช.1 – 3) ปีการศึกษา 2558 – 2562	36
2.11	จำนวนสถานศึกษา ครู/อาจารย์ และนักเรียน นิสิต นักศึกษาในระบบโรงเรียน ปีการศึกษา 2554 – 2563	36
2.12	จำนวนผู้เรียนที่ออกตารางกลางคัน จำแนกตามชั้นปี	37
2.13	ร้อยละของนักเรียนที่ออกกลางคัน จำแนกตามระดับการศึกษาและสาเหตุ ปีการศึกษา 2559 – 2562	38
2.14	จำนวนผู้เรียนด้อยโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามระดับการศึกษา และประเภทความด้อยโอกาส	40
2.15	จำนวนนักเรียนพิการ จำแนกตามระดับการศึกษา และประเภทความพิการ	42
2.16	ผลทดสอบทางการศึกษา จำแนกตามรายวิชาและระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2559 – 2563	44
2.17	อันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ปี 2559 – 2563 จำแนกตามปัจจัยหลัก	49
2.18	ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา (Education Infrastructure) พ.ศ. 2554 – 2563	50
2.19	ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Infrastructure) พ.ศ. 2554 – 2563	51
2.20	ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทางเทคโนโลยี (Technological Infrastructure) พ.ศ. 2554 – 2563	52
2.21	จำนวนประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปทั่วราชอาณาจักรที่มีความต้องการพัฒนา ชีตความสามารถ จำแนกตามกลุ่มอายุ	53
2.22	งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาต่อ GDP และงบประมาณด้านการศึกษาต่อ งบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 – 2564	54
2.23	งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 – 2564	55
4.1	การวิเคราะห์สภาวะการณ์โควิด – 19 ผลกระทบที่เกิดขึ้นและแนวดำเนินการของผู้เกี่ยวข้อง	97

สารบัญแผนภาพ

1.1 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยในปี 2557 – 2563 และการคาดการณ์ปี 2564	14
1.2 มูลค่าและอัตราการส่งออกของไทย	15
1.3 ผลกระทบของการระบาดของโควิด – 19 ต่อเศรษฐกิจไทย	17
1.4 การจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัล	22
1.5 10 เทคโนโลยีที่น่าจับตามองในปี 2020	23
2.1 ภาพรวมสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาปัจจุบันที่สำรวจโดย กสศ.	41
2.2 พฤติกรรมการอ่านของคนไทย	43
2.3 จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทย ปี 2558 – 2563	45
2.4 จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยวัยแรงงานที่เพิ่มขึ้นในปี 2562 – 2563	45
2.5 ปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยวัยแรงงานจำแนกตามภูมิภาค	46
2.6 ร้อยละของระดับการศึกษาของประชากรไทยวัยแรงงาน พ.ศ. 2563	46
2.7 ความสามารถในการแข่งขันในภาพรวมของประเทศไทย ปี 2563	47
2.8 แนวโน้มสมรรถนะในภาพรวมของประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ปี 2559 – 2563	48
2.9 แนวโน้มสมรรถนะในภาพรวมของประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศอาเซียนปี 2559 – 2563	48
2.10 ความสามารถในการแข่งขันด้านโครงสร้างพื้นฐานของประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับนานาชาติ	50
3.1 แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษา	60
3.2 แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับครู	60
4.1 6 มาตรการหลักในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด – 19 ในสถานศึกษา	86
5.1 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาการจัดการศึกษาของไทยในสถานการณ์โควิด – 19	104

สภาพการณ์ที่ส่งผลต่อ การจัดการศึกษาในยุคโควิด – 19

การจัดการศึกษาของประเทศจะดำเนินไปด้วยดีหรือมีคุณภาพเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคของการพัฒนาในแต่ละช่วงเวลา ในช่วงที่ผ่านมา การจัดการศึกษาของไทยได้พัฒนาโดยลำดับจากปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนหลายด้าน ผสมกับความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีของศตวรรษที่ 21 แต่ในปี 2563 ได้เกิดภาวะวิกฤตขึ้นจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด – 19) ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อการพัฒนาประเทศแทบทุกด้าน รวมถึงด้านการศึกษา

ประเทศไทยเผชิญกับการแพร่ระบาดของโควิด – 19 เมื่อมีการพบผู้ติดเชื้อรายแรกในเดือนมกราคม พ.ศ. 2563 ก่อนที่จะพบการระบาดแบบกลุ่มก้อนหรือคลัสเตอร์ ในกลุ่มสถาบันบันเทิง สนามมวยและกลุ่มพิธีทางศาสนา ซึ่งนำไปสู่การระบาดใหญ่ในเวลาต่อมา ภาวะวิกฤตนี้ส่งผลให้ประเทศไทยต้องประกาศนโยบายและแนวทางในการหยุดยั้งการแพร่ระบาดอย่างเร่งด่วน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการเพื่อชะลอและป้องกันไม่ให้สถานการณ์มีความรุนแรงหรือขยายตัวมากขึ้น มาตรการที่นำมาใช้ ได้แก่ การปิดประเทศ (Lockdown) โดยให้ประชาชนหยุดกิจกรรมต่าง ๆ หยุดการเดินทาง อยู่ในที่พักตามระยะเวลาที่กำหนด และงดกิจกรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการรณรงค์มาตรการด้านสาธารณสุขและการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) มาตรการดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และด้านอื่น ๆ รวมทั้งส่งผลต่อการจัดการศึกษาของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังจะได้เสนอข้อมูลสถิติ และประเด็นสำคัญด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การเมืองและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว และส่งผลถึงการจัดการศึกษา ดังต่อไปนี้

1.1 ภาวะเศรษฐกิจไทยในปี 2563

การแพร่ระบาดของโควิด – 19 ตั้งแต่ต้นปี 2563 ส่งผลให้เศรษฐกิจโลกเผชิญภาวะวิกฤตครั้งรุนแรง แม้ในภาพรวมประเทศไทยสามารถรับมือกับการระบาดรอบแรกได้เป็นอย่างดี แต่ในช่วงท้ายปีกลับต้องเผชิญกับการระบาดระลอกใหม่ที่มีความเสี่ยงอีกครั้ง เศรษฐกิจไทยจึงได้รับผลกระทบค่อนข้างหนักเนื่องจากไทยพึ่งพารายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ประมาณร้อยละ 13 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียด้วยกัน อีกทั้งยังเผชิญปัญหาภาวะชะงักงันของภาคการผลิตทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งผลกระทบเชิงลบจากรายได้ที่ลดลงด้วย (ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน), 2564) นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยเชิงลบเพิ่มเติมจากความตึงเครียดทางการเมืองภายในประเทศในช่วงไตรมาสสุดท้ายของปี

เศรษฐกิจไทยปี 2563 จึงหดตัวในระดับที่รุนแรงที่สุดนับตั้งแต่วิกฤตการเงินเอเชียในปี 2541 ที่ร้อยละ -6.1 เทียบกับที่ขยายตัวร้อยละ 2.3 ในปี 2562 ดังแผนภาพอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยปี 2557 – 63 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.1 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยในปี 2557 – 2563 และการคาดการณ์ปี 2564 ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมและแห่งชาติ (2564)

โดยมีรายละเอียดภาวะเศรษฐกิจไทยด้านต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ด้านรายได้ของประเทศ

มาตรการปิดเมืองและจำกัดการเดินทางระหว่างประเทศที่ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นศูนย์ติดต่อกันนานถึง 6 เดือน (ช่วงเดือนเมษายน – กันยายน) ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อภาคการท่องเที่ยวที่เคยเป็นแรงขับเคลื่อนหลักของเศรษฐกิจไทย แม้ในช่วงไตรมาสสุดท้ายของปีเริ่มมีการผ่อนคลายและอนุญาตให้นักท่องเที่ยวประเภทพิเศษ (STV) เดินทางเข้าไทยได้ แต่มีจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ปี 2563 จึงมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเพียง 6.7 ล้านคน เทียบกับ 39.8 ล้านคนในปี 2562 หรือลดลงถึงร้อยละ -83.2 และส่งผลให้รายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งในปี 2562 มีประมาณ 1,911,807 ล้านบาท ลดเหลือเพียง 332,013 ล้านบาทในปี 2563 หรือลดลงร้อยละ 82.63 ดังตารางแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ต่อไปนี้

ตารางที่ 1.1 สถิติจำนวนและรายได้จากนักท่องเที่ยว

สถิติจำนวนและรายได้จากนักท่องเที่ยว						เปรียบเทียบการขยายตัว (เปอร์เซ็นต์)			
รายการ	ปี 2563P	ปี 2562P	ปี 2561	ปี 2560	ปี 2559	63/62	62/61	61/60	60/59
นักท่องเที่ยวต่างชาติ (คน)	6,702,396	39,916,251	38,178,194	35,591,978	32,529,588	-83.21	+4.55	+7.27	+9.41
รายได้จากนักท่องเที่ยว (ล้านบาท)	332,013.03	1,911,807.95	1,876,136.90	1,831,105	1,633,497.55	-82.63	+1.90	+2.46	+12.10

หมายเหตุ: P หมายถึง ข้อมูลเบื้องต้น

ที่มา: กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2564)

ด้านการส่งออก พบว่า ติดลบต่อเนื่องเป็นปีที่ 2 ที่ร้อยละ -6.01 ตามภาวะชะงักงันในภาคการผลิตและความอ่อนแอของเศรษฐกิจประเทศคู่ค้า โดยการส่งออกไทยหดตัวในเกือบทุกตลาด อย่างไรก็ตามการส่งออกไทยหดตัวในเกือบทุกตลาด อย่างไรก็ตามการส่งออกไทยหดตัวในเกือบทุกตลาด อย่างไรก็ตามการส่งออกไทยหดตัวในเกือบทุกตลาด อย่างไรก็ตามการส่งออกไทยหดตัวในเกือบทุกตลาด อย่างไรก็ตามการส่งออกไทยหดตัวในเกือบทุกตลาด

ปี พ.ศ.	มูลค่า (แสนล้านบาท)	อัตราการเติบโต
● 2559	2.15	+ 0.45%
● 2560	2.37	+ 9.9%
● 2561	2.52	+ 6.7%
● 2562	2.46	- 2.65%
● 2563	2.31	- 6.01%
● 2564 (ม.ค.-ม.ย.)	0.86	+ 4.78%

แผนภาพที่ 1.2 มูลค่าและอัตราการส่งออกของไทย

ที่มา: ผู้จัดการออนไลน์ (2564)

ด้านการผลิตและบริการ นอกจากผลกระทบต่อภาคการท่องเที่ยวและการส่งออกแล้ว ภาคการผลิตและบริการก็ได้รับผลกระทบอย่างเป็นลูกโซ่ตามมา จากปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบและแรงงานอันเนื่องมาจากการชะลอการผลิตในภาคอุตสาหกรรมทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมยานยนต์อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และอุตสาหกรรมเครื่องสำอาง เนื่องจากอุตสาหกรรมดังกล่าวต้องพึ่งพาวัตถุดิบขั้นต้น

และชั้นกลางจากหลายประเทศที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทานเดียวกัน และการชะลอตัวของส่งออกสินค้าเกษตรไปยังประเทศคู่ค้าสำคัญ

ด้านการค้า แม้ว่าธุรกิจค้าปลีกได้รับผลกระทบน้อยกว่าธุรกิจประเภทอื่นๆ (McKinsey, 2020) แต่จากการคาดการณ์มูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจจากผลกระทบของโควิด-19 ต่อธุรกิจค้าปลีกในไทยโดยธนาคารไทยพาณิชย์ (2563) พบว่า ธุรกิจค้าปลีกไทยได้รับผลกระทบค่อนข้างสูง โดยจากการคาดการณ์มูลค่าตลาดค้าปลีกในปี 2563 จะหดตัวร้อยละ -14 คิดเป็นมูลค่า 5 แสนล้านบาท การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ได้ทำให้ความเชื่อมั่นและกำลังซื้อของผู้บริโภคภายในประเทศลดลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าฟุ่มเฟือย รวมทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลงมากส่งผลให้ธุรกิจค้าปลีกบางประเภทที่มีสัดส่วนรายได้หลักจากนักท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอย่างมากเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ปริมาณการซื้อขายสินค้าออนไลน์กลับเพิ่มสูงขึ้นสวนทางกับยอดขายที่ลดลงของธุรกิจค้าปลีกประเภทต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปข้างต้น

ด้านการใช้จ่ายภายในประเทศ

การบริโภคภาคเอกชน หดตัวเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่ปี 2542 ที่ร้อยละ -1.1 ผลกระทบจากมาตรการควบคุมการระบาดของโควิด - 19 ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายประเภทต้องหยุดชะงัก โดยเฉพาะธุรกิจภาคบริการที่เกี่ยวข้องกับภาคท่องเที่ยว ส่งผลกระทบต่อรายได้ การจ้างงาน รวมถึงความสามารถในการชำระหนี้ของภาคครัวเรือน การลงทุนภาคเอกชน หดตัวในอัตราสูงที่ร้อยละ -11.0 ตามภาวะอุปสงค์ทั้งในและต่างประเทศที่อ่อนแอลง กอปรกับกำลังการผลิตส่วนเกินที่มีอยู่มาก ขณะที่เศรษฐกิจยังมีความเปราะบางและมีความไม่แน่นอนสูง นักลงทุนจึงขาดความเชื่อมั่นและชะลอการลงทุน นอกจากนี้ ปัญหาสภาพคล่องของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ที่มีความเกี่ยวข้องกับภาคท่องเที่ยวยังคงเป็นปัจจัยกดดันการฟื้นตัวของการลงทุนภาคเอกชน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564)

ด้านการใช้จ่ายภาครัฐ

การใช้จ่ายภาครัฐจัดเป็นแรงขับเคลื่อนหลักช่วยพยุงเศรษฐกิจปี 2563 ไม่ให้ทรุดแรง โดยภาครัฐได้เร่งเบิกจ่ายงบประมาณปี 2563 หลังจากประสบปัญหาการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีที่ผ่านมาสูงกว่าปกติ โดยเฉพาะการเร่งเบิกจ่ายงบลงทุน จึงส่งผลให้การลงทุนภาครัฐในปี 2563 ขยายตัวเร่งขึ้นในอัตราเลขสองหลักเพื่อช่วยชดเชยภาคส่วนอื่น ๆ ที่หดตัวลง นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้ออก พ.ร.ก. กู้เงินเพื่อการเยียวยาและดูแลเศรษฐกิจวงเงิน 1 ล้านล้านบาท เพื่อใช้บรรเทาและฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด - 19 ซึ่งในปี 2563 ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการที่อุปสงค์ภายในประเทศอ่อนตัวราคาน้ำมันลดลงและอัตราเงินเฟ้ออยู่ในภาวะติดลบ ผสมรวมกับการแพร่ระบาดของโรค COVID - 19 ทำให้ไทยจำเป็นต้องดำเนินนโยบายการเงินแบบผ่อนคลายเป็นพิเศษและอัดฉีดสภาพคล่องเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ทั้งการปรับลดอัตราดอกเบี้ยนโยบายลงสู่ระดับต่ำสุดเป็นประวัติการณ์เมื่อสิ้นปี 2562 รวมถึงการออกมาตรการเพื่อช่วยเหลือทั้งภาคธุรกิจและภาคครัวเรือน และการออก พ.ร.ก. ให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยออก

สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ (Soft Loan) เพื่อช่วยเหลือภาคธุรกิจโดยเฉพาะ SMEs ที่ประสบกับปัญหาการขาดสภาพคล่อง (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564)

ผลกระทบของการระบาดของโรคโควิด – 19 ต่อเศรษฐกิจไทยดังที่กล่าวมา สรุปให้เห็นได้ตามแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.3 ผลกระทบของการระบาดของโควิด – 19 ต่อเศรษฐกิจไทย ที่มา: SCB Economic Intelligence Center (EIC), (2563)

1.2 ภาวะสังคมไทยในปี 2563

การแพร่ระบาดของโควิด – 19 ในปี 2563 นอกจากจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทยในทุกระดับแล้วยังส่งผลให้เกิดสถานการณ์และความเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญหลายประการ ดังนี้

ปัญหาการว่างงาน เป็นปัญหาที่ตามมาจากผลกระทบของโควิด – 19 ที่มีต่อภาคการผลิต การบริการ และภาคอุตสาหกรรม นับเป็นปัญหาวิกฤตลำดับแรกของประเทศที่รัฐบาลต้องเร่งให้ความช่วยเหลือด้วยการออกนโยบายทางการเงิน เพื่อเยียวยาให้กับทั้งลูกจ้างและผู้ประกอบการจำนวนมากให้มีสภาพคล่องทางการเงิน เพื่อหยุดยั้งการขยายตัวของอัตราการว่างงาน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาทางสังคมที่ตามมาคือ ความยากจน และปัญหาอาชญากรรมในวงกว้าง

ทักษะดิจิทัลเพิ่มพูนความสำคัญมากขึ้น ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด – 19 มีการปิดประเทศ และลดการเดินทางหรือการพบปะกัน ประเทศไทยได้มีการส่งเสริมให้ปฏิบัติงานที่บ้าน (Work From Home: WHF) และจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ส่งผลให้มีอัตราการใช้อินเทอร์เน็ตสูงขึ้น ทักษะดิจิทัลกลายเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการใช้ชีวิต การทำงานและการเรียน กล่าวได้ว่า COVID – 19 ทำให้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในชีวิตมากขึ้น และส่งผลต่อเนื่องถึงการใช้ชีวิตภายใต้วิถีใหม่ และการทำงานในอนาคตที่ประชาชนต้องมีทักษะด้านดิจิทัลเพื่อเข้าถึงโอกาสด้านต่าง ๆ

การออกพระราชกำหนดให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหา เยียวยา และฟื้นฟูเศรษฐกิจ และสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พ.ศ. 2563 จัดเป็นการสนับสนุนให้ไทยเข้าสู่สังคมดิจิทัลเร็วขึ้น เนื่องจากภาครัฐได้กำหนดมาตรการช่วยเหลือ/เยียวยาผ่านแอปพลิเคชันเป่าตัง และถุงเงิน ทำให้คนไทยคุ้นเคยกับการใช้จ่ายเงินผ่านกระเป๋าตังคิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น อีกทั้งการลงทะเบียนขอรับสิทธิประโยชน์ในโครงการต่าง ๆ ทำให้เกิดฐานข้อมูลขนาดใหญ่ ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือในการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ (ข่าวออนไลน์ RYT9, 2564)

ความเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญ มีดังนี้

(1) ตลอดปี 2563 ตลาดแรงงานได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด - 19 ทำให้อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้นและชั่วโมงการทำงานลดลงอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าปกติ (45.4 ชั่วโมง/สัปดาห์) ทั้งนี้ จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนช่วงครึ่งปี 2563 พบว่า ครัวเรือนมีรายได้ 23,615 บาทลดลงจากปี 2562 ที่มีรายได้ 26,371 บาท (ลดลงร้อยละ 10.45) ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน การปรับตัวของแรงงานและสถานประกอบการ

(2) การเจ็บป่วยด้วยโรคเฝ้าระวังลดลงมาก เนื่องจากประชาชนตระหนักถึงการป้องกันตนเอง ส่งผลต่อการเป็นโรคตามฤดูกาลลดลง การเจ็บป่วยโดยรวมลดลงในเกือบทุกโรค คิดเป็นร้อยละ 51.9 เช่น โรคไข้หวัดใหญ่ ไข้เลือดออก และปอดอักเสบ เนื่องจากประชาชนมีการป้องกันตนเองจากการแพร่ระบาดของโควิด - 19 แต่ยังคงต้องเฝ้าระวังโรคมือ เท้า ปาก ในกลุ่มเด็กเล็ก เนื่องจากมีจำนวนผู้ป่วยเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัว

(3) คดีอาญาโดยรวมลดลงร้อยละ 23.7 จากไตรมาสเดียวกันของปีก่อน อย่างไรก็ตาม อัตราการเกิดอาชญากรรมอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การหลอกโอนเงิน การสร้างเพจปลอมเพื่อขโมยข้อมูลส่วนบุคคล การหลอกขาย/พนันออนไลน์ เพิ่มขึ้นจากปี 2562 สูงถึงร้อยละ 96.5 อีกทั้งภายหลังการผ่อนคลายมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด - 19 รูปแบบการก่ออาชญากรรมด้านอื่นเริ่มมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจึงต้องให้ความสำคัญและเฝ้าระวังการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน การแพร่ระบาดของสารเสพติดรูปแบบใหม่ รวมทั้งการลักลอบข้ามชายแดนเข้าประเทศอย่างผิดกฎหมายและการลักลอบเล่นการพนัน ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโควิด - 19 ระลอกใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

1.3 ภาวะเทคโนโลยีไทยในปี 2563

การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันที่เกิดจากเทคโนโลยี (Digital Disruption) มีบทบาทสูงขึ้นทุกขณะ จนกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในอุตสาหกรรมและภาคส่วนต่าง ๆ ทั่วโลก รวมถึงเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน การทำธุรกิจ และการเรียน ซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่างเห็นพ้องตรงกันว่า การปฏิบัติงานทั้งในส่วนบุคคลและขององค์กร มีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญ ถึงขั้นเกิดการพลิกโฉมขององค์กรและการปฏิบัติงานทั้งหมดก็เป็นได้ การระบาดของโรคโควิด - 19 ยิ่งทำให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ดังจะได้นำเสนอสภาวะการณ์ด้านเทคโนโลยีของทั่วโลกและประเทศไทย ดังนี้

1.3.1 การตื่นตัวรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีของภาคส่วนต่าง ๆ

ภาคการเงิน ไทยเริ่มเข้าสู่สังคมไร้เงินสดอย่างชัดเจน การทำธุรกรรม e-Payment มีมูลค่าเพิ่มขึ้นจาก

ร้อยละ 15.9 ต่อ GDP ในปี 2553 เป็นร้อยละ 28.3 ในปี 2563 หรือมีมูลค่ากว่า 443.65 ล้านล้านบาท โดยเฉพาะในช่วงโควิด - 19 มีการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้นมาก โดยในเดือนธันวาคม 2562 มีการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ประมาณ 913.62 ล้านรายการต่อเดือน พบว่า เพิ่มขึ้นเป็น 1,416.35 ล้านรายการต่อเดือนในเดือนธันวาคม 2563 (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564) อย่างไรก็ตาม แม้ธุรกรรมไร้เงินสดของไทยยังมีมูลค่าที่ไม่สูงมากนัก แต่มีปัจจัยหลายประการที่จะสนับสนุนให้ประเทศไทยไปสู่สังคมไร้เงินสดมากขึ้น ดังนี้

ด้านวัฒนธรรมและการยอมรับของประชาชน พฤติกรรมผู้บริโภคไทยมีการยอมรับนวัตกรรมทางการเงินในรูปแบบไร้เงินสดมากขึ้น การใช้ e-Payment มีแนวโน้มเติบโตอย่างมาก โดยมีปริมาณการใช้เพิ่มขึ้นจากปี 2559 กว่า 3 เท่าในปี 2563 อีกทั้งในปี 2563 เว็บไซต์ wearesocial ยังระบุว่าไทยเป็นอันดับหนึ่งของโลกในการใช้แอปพลิเคชันเกี่ยวกับธนาคารและการเงินอีกด้วย นอกจากนี้ แนวโน้มการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและจำนวนผู้ใช้สมาร์ทโฟนที่แพร่หลาย การใช้งานเครือข่ายทางสังคม (Social Media) รวมถึงมาตรการของภาครัฐในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ ยิ่งทำให้การทำธุรกรรมทางการเงินในรูปแบบออนไลน์ทำได้ง่ายและเป็นตัวเร่งในการสร้างการยอมรับจากประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย

ด้านเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน ไทยมีนวัตกรรมทางการเงินที่หลากหลาย โดยเฉพาะระบบการชำระเงิน อาทิ แอปพลิเคชันของธนาคารที่มาพร้อมกับบริการธุรกรรมทางการเงิน (Mobile Banking) บริการพร้อมเพย์ การใช้ QR Code ในการชำระเงินและโอนเงิน รวมถึง บริการกระเป๋าเงินออนไลน์และบัตรชำระเงินแบบไร้สัมผัส (Contactless Card) ที่พร้อมรองรับการเป็นสังคมไร้เงินสด

ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐและการสร้างความเชื่อมั่น ประเทศไทยมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระบบการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ และมียุทธศาสตร์ National e-Payment เพื่อพัฒนาระบบการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ทันสมัย ได้มาตรฐาน ต้นทุนต่ำ รองรับธุรกรรมทางการเงินของประชาชน ภาครัฐ และภาคธุรกิจ รวมถึงธนาคารแห่งประเทศไทยยังมีบทบาทหลักในการกำกับดูแลโครงสร้างพื้นฐานระบบการเงิน และการออกกฎหมายควบคุมและป้องกัน

ด้านการใช้งานและความแพร่หลาย ขั้นตอนการสมัครใช้บริการที่สะดวกทำให้เกิดการใช้งานอย่างแพร่หลาย อาทิ บริการพร้อมเพย์ (เริ่มให้บริการปี 2560) ที่สมัครได้เพียงการผูกบัญชีธนาคารกับเลขบัตรประชาชนหรือหมายเลขโทรศัพท์ ก็จะสามารถชำระเงินและโอนเงินแบบทันทีโดยปราศจากค่าธรรมเนียม ซึ่งปัจจุบันมียอดลงทะเบียนพร้อมเพย์กว่า 55.1 ล้านหมายเลข และมีสถิติการใช้งานสูงสุด 20.2 ล้านรายการต่อวัน (ข้อมูลเดือนมิถุนายน 2563) ซึ่งการใช้งานมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ผู้ประกอบการ e-Commerce ของไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วงโควิด - 19 ซึ่งประชาชนซื้อสินค้าออนไลน์เพิ่มขึ้น อีกทั้งสถาบันการเงินส่วนใหญ่มีการให้บริการ e-Payment รวมถึงการมีจุดบริการชำระเงิน QR Code มากกว่า 6 ล้านจุดทั่วประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวและการใช้งานที่แพร่หลาย

ภาคอุตสาหกรรมและบริการ ผลการศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของภาคอุตสาหกรรมในปี 2563 ของทุกภาคอุตสาหกรรม ในด้านกระบวนการผลิตพบว่า การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยังกระจุกตัวอยู่ในอุตสาหกรรม 1.0 ส่วนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีแนวโน้มปรับเพิ่มมาอยู่ในอุตสาหกรรม 2.0 ในช่วง 5 - 10 ปีข้างหน้า โดยจะเป็นการใช้

คอมพิวเตอร์ช่วยในการออกแบบและผลิต (Computer-Aided Manufacturing) หรือซอฟต์แวร์อื่นที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งสามารถบ่งชี้ได้ว่า ประเทศไทยกำลังเร่งขับเคลื่อนไปสู่ยุคอุตสาหกรรม 4.0 และมีการเติบโตของอุตสาหกรรมดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง เพราะดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนธุรกิจ แต่ในขณะเดียวกัน ประเทศไทยยังขาดแคลนกำลังคนด้านดิจิทัล ซึ่งเป็นแรงงานกลุ่มสำคัญในการสร้างความได้เปรียบ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับอุตสาหกรรมไทย โดยกำลังคนดิจิทัลที่มีศักยภาพและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจะเข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมไทยให้เติบโตและสามารถแข่งขันในตลาดสากล บัณฑิตจบใหม่ต้องพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยมีทักษะดิจิทัลตรงตามที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นทักษะด้านโลจิสติกส์ และการจัดการสินค้าคงคลัง ความปลอดภัยไซเบอร์ และอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of Things: IoT) ดังนั้นจึงต้องมีการเพิ่มทักษะ (Upskill) หรือฝึกทักษะซ้ำ (Reskill) ให้กำลังคนกลุ่มนี้ก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2563)

ภาคการทำงาน เทคโนโลยีได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานของบุคคลในภาคส่วนต่าง ๆ มาโดยตลอด อย่างค่อยเป็นค่อยไป จนกระทั่งการเข้ามาอย่างฉับพลันของโควิด - 19 ในปี 2563 ได้กลายเป็นตัวเร่งสำคัญที่ทำให้มีการใช้เทคโนโลยีควบคู่กับการทำงานสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด ทั้งการทำงานทางไกล และการใช้ระบบอัตโนมัติ โดยเฉพาะในทางการแพทย์ที่เพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่าตัวเมื่อเทียบกับช่วงก่อนการระบาดของโควิด - 19 นอกจากนี้ จำนวนร้านค้าเข้าสู่แพลตฟอร์ม e-commerce มีมากขึ้น สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของผู้ซื้อในระบบออนไลน์ทั่วโลกที่สูงถึง 2 พันล้านคน ในปี 2563

นอกจากแนวโน้มการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีแล้ว แรงงานยังมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นแรงงานอิสระมากขึ้น ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในหลายประเทศ ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ด้านการทำงานที่เกิดขึ้นนี้สรุปเป็นแนวโน้มการทำงานได้ 4 ประการ ดังนี้

(1) การทำงานทางไกลและการประชุมเสมือนจริง (Remote Work and Virtual Meetings)

ช่วงการระบาดของโควิด - 19 แรงงานในหลายประเทศเปลี่ยนรูปแบบเป็นการทำงานทางไกลมากขึ้น ในระยะต่อไปคาดว่าการทำงานรูปแบบนี้จะยังคงมีไปอย่างต่อเนื่องแม้การระบาดของโควิด - 19 จะสิ้นสุดลง เพราะมีข้อดีคือ 1) ช่วยประหยัดต้นทุนให้กับบริษัท 2) แรงงานมีผลิตภาพเพิ่มขึ้น และ 3) แรงงานมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ซึ่งในบางประเทศพบว่า แรงงานที่ทำงานที่มีความยืดหยุ่นจะมีสุขภาพจิตดีกว่าแรงงานที่ไม่ได้ทำงานในรูปแบบดังกล่าวถึงสองเท่า เนื่องจากการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน (Work-Life Balance) ที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่แรงงานทุกคนจะทำงานทางไกลได้ เนื่องจากลักษณะงานบางอย่างจำเป็นต้องทำแบบซึ่งหน้าหรือใช้เครื่องมือเฉพาะ เช่น งานบริการที่ร้านอาหาร งานด้านการเจรจาต่อรอง งานที่ต้องใช้การตัดสินใจที่สำคัญ และงานด้านเกษตรกรรม นอกจากนี้ การเข้าไม่ถึงโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีดิจิทัลก็เป็นอีกข้อจำกัดที่สำคัญ

(2) การปรับใช้ระบบอัตโนมัติ (Automation and AI)

ก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 มีความกังวลกันว่าการใช้ระบบอัตโนมัติจะเข้ามาแทนที่

แรงงานคน โดยได้มีการคาดการณ์ว่าแรงงานกว่า 400-800 ล้านคนทั่วโลกจะถูกแทนที่ด้วยหุ่นยนต์ในปี 2573 เมื่อมีการระบาดของโควิด – 19 ก็ยิ่งเร่งให้มีการใช้ระบบอัตโนมัติมากขึ้น เช่น ในสาขาการผลิตอาหารที่อัตราการใช้หุ่นยนต์เติบโตกว่า 56% ในปี 2563 เนื่องจากความกังวลเรื่องความสะอาด ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแรงงานในสาขาดังกล่าว

แม้ระบบอัตโนมัติจะเข้ามาแทนที่งานในบางสาขา แต่อีกทางหนึ่งก็ช่วยสร้างงานด้วยเช่นเดียวกัน โดยในขณะที่มีการระบาดของโควิด-19 มีการคาดการณ์ว่าการใช้ระบบอัตโนมัติจะช่วยสร้างงานกว่า 6.1 ล้านตำแหน่งทั่วโลก ตั้งแต่งานด้านการจัดการข้อมูล (Data and AI) ไปจนถึงงานด้านการตลาด (Marketing and Content)

นอกจากนี้ ระบบอัตโนมัติอาจมาช่วยบรรเทาความรุนแรงจากการแพร่กระจายของเชื้อโรค หรือแม้แต่ในทางการแพทย์ที่หุ่นยนต์สามารถวินิจฉัยโรคเบื้องต้นได้ ทำให้ลดความเสี่ยงของการติดเชื้อของบุคลากรทางการแพทย์ สอดคล้องกับที่ในระยะหลังที่เห็นแนวโน้มการใช้หุ่นยนต์ในทางการแพทย์และภาคบริการมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

(3) การเข้าสู่แพลตฟอร์ม e-Commerce มากขึ้น

การระบาดของโควิด – 19 ทำให้มีการบังคับใช้มาตรการปิดเมืองและมาตรการรักษาระยะห่างทางสังคม ซึ่งทำให้ผู้คนลดการเดินทาง และจำนวนการใช้บริการที่ร้านอาหารทั่วโลกลดลงกว่า 43% ซึ่งสวนทางกับจำนวนผู้ซื้อสินค้าผ่านระบบออนไลน์ที่พุ่งทะยานแตะ 2 พันล้านคน ในปี 2563 ในประเทศไทยยอดการดาวน์โหลดแอปพลิเคชันสำหรับซื้อของออนไลน์เพิ่มขึ้นกว่า 60% ในช่วงที่มีการปิดเมือง ร้านค้าและร้านอาหารต่าง ๆ ทั้งรายเก่าและรายใหม่มองเห็นโอกาสที่ดีในช่วงวิกฤตเช่นนี้ จึงผันตัวเข้าสู่แพลตฟอร์ม e-Commerce มากขึ้น ตั้งแต่ SMEs ไปจนถึงบริษัทขนาดใหญ่ ซึ่งส่งผลให้มีการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น ทั้งผู้จัดส่งสินค้า ผู้ให้บริการหลังการขาย ตลอดถึงผู้ออกแบบเว็บไซต์

(4) การเปลี่ยนมาเป็นแรงงานอิสระ (Self-employed/Gig Workers)

การเปลี่ยนรูปแบบการทำงานจากการทำงานหลักเพียงอย่างเดียวมาเป็นการทำงานหลายอย่างหรือเปลี่ยนเป็นแรงงานอิสระมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ในสหรัฐอเมริกาจำนวนแรงงานอิสระเพิ่มขึ้นกว่า 40% ในปี 2563 และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการจ้างงานลูกจ้างแบบเต็มเวลาที่ปรับลดลงมาต่อเนื่อง โดยเฉพาะในปี 2559 – 2563 ที่ลูกจ้างเต็มเวลาในสหรัฐอเมริกาปรับลดลงกว่า 3.9% นอกจากนี้ ยังพบว่าอัตราค่าจ้างต่อชั่วโมงสูงขึ้น ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการของนายจ้าง เนื่องจากแรงงานกลุ่มนี้มีความยืดหยุ่นสูง และนายจ้างสามารถเลือกแรงงานศักยภาพสูงให้เหมาะสมกับแต่ละงานได้

รูปแบบการทำงานที่เปลี่ยนไปทำให้แรงงานต้องอาศัยทักษะใหม่ ขณะที่แนวโน้มการทำงานทางไกลและแรงงานอิสระได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นทั้งแรงงานและผู้ว่าจ้างจึงต้องเร่งปรับตัวเพื่อให้ทันกับการทำงานในโลกใหม่ที่บริบทกำลังจะไม่เหมือนเดิม (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563)

1.3.2 ความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัลของประเทศ

IMD ได้จัดอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัลของประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 39 จาก 63 ประเทศ ดีขึ้นจากปีที่ผ่านมา 1 อันดับ ทั้งนี้ ความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัลนั้น ประเมินจากปัจจัยหลัก 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านองค์ความรู้ (2) ด้านเทคโนโลยี และ (3) ด้านความพร้อมรองรับอนาคต

ปัจจัยหลักที่ดีขึ้นและช่วยยกอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี และด้านความพร้อมรองรับอนาคต โดยปี 2563 ดีขึ้นจากปีที่ 2562 อย่างก้าวกระโดดถึง 5 อันดับ ทั้ง 2 ปัจจัย อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ไทยต้องเร่งปรับปรุงจากผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันในครั้งนี้อยู่ที่ปัจจัยย่อยด้านระดับและคุณภาพของการศึกษาและการฝึกอบรม (Training and education) ในหมวดของปัจจัยหลักด้านองค์ความรู้ ซึ่งปี 2563 ไทยอยู่ในอันดับที่ 55 ลดลง 5 อันดับจากปี 2562 และปัจจัยย่อยด้านความสามารถในการปรับตัวของภาคธุรกิจ ในหมวดของปัจจัยหลักด้านความพร้อมรับอนาคต ซึ่งปี 2563 ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 44 ลดลง 14 อันดับจากปี 2562 แสดงให้เห็นว่าการผลักดันด้านคุณภาพการศึกษา การฝึกอบรม และการสร้างทักษะดิจิทัลของประเทศไทย และการเตรียมความพร้อมในการปรับตัวด้านดิจิทัลของภาคธุรกิจยังไม่เพียงพอ (กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, 2564) ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.4 การจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัล
 ที่มา: สถาบันการจัดการนานาชาติ (Institute for Management Development: IMD)

1.3.3 ประเภทของเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19

หลังวิกฤตโควิด – 19 ผ่านพ้น โลกการทำงานและการทำธุรกิจจะเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม แรงงานและผู้ประกอบการทุกภาคส่วนต้องเร่งปรับตัว และเตรียมรับมือกับวิถีที่เปลี่ยนแปลงไป หน่วยงาน UIH ได้ระบุแนวโน้มเทคโนโลยีที่ตอบโจทย์ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ที่ทุกฝ่ายต้องปรับตัวให้ทัน 10 ประการ ประกอบด้วย

(1) ซื้อปิ้งออนไลน์ และหุ่นยนต์ส่งอาหาร	(2) การชำระเงินแบบดิจิทัล
(3) การทำงานที่บ้าน	(4) การเรียนทางไกล
(5) การดูแลสุขภาพด้วยเทคโนโลยี	(6) ความบันเทิงผ่านออนไลน์
(7) ซัพพลายเชน 4.0	(8) ระบบการผลิตจาก 3D Printing
(9) โดรนและหุ่นยนต์	(10) การสื่อสารระบบ 5G (UIH, 2563)

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ได้เสนอ 10 เทคโนโลยีที่น่าจับตามอง ในช่วงวิกฤตการณ์ครั้งสำคัญของโลก ซึ่งต้องติดตามว่า เทคโนโลยีใดจะสามารถกอบกู้ประเทศไทยให้รอดพ้น จากวิกฤตต่าง ๆ พร้อมทั้งสร้างโอกาสแก่ธุรกิจ และชีวิตวิถีใหม่ในอนาคตอันใกล้นี้ได้ ประกอบด้วย

(1) วัคซีนโควิด - 19	(2) ยาแก้ไขความชรา
(3) อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่งสุขภาพ	(4) นิวโรมอร์ฟิกชิปหรือชิปสายพันธุใหม่
(5) การสื่อสารด้วยภาพ	(6) ขวดพลาสติกจากพืช
(7) การออกแบบโครงสร้างวัสดุชนิดเดียว	(8) วัสดุนาโนคาร์บอนจากก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์
(9) แบตเตอรี่ปลอดภัยไร้ลิเทียม	(10) กรีนไฮโดรเจน (สวทช., 2563)

ตั้งแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.5 10 เทคโนโลยีที่น่าจับตามองในปี 2020
ที่มา: สวทช. (2563)

1.3.4 บทบาทของเทคโนโลยีในการจัดการศึกษา

ในปี 2563 องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้คาดการณ์ว่ามีนักเรียนนักศึกษาทั่วโลกได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด - 19 และมีสถาบันการศึกษาใน 15 ประเทศ ทั้งในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกกลาง ยุโรป และอเมริกาเหนือได้ปิดสถานศึกษาและมหาวิทยาลัย และนำเทคโนโลยีมาเพื่อจัดการเรียนการสอน โดยจีนเป็นประเทศแรกที่ประกาศหยุดกิจกรรมการเรียนการสอนที่โรงเรียนและมหาวิทยาลัยและใช้การเรียนการสอนทางออนไลน์ ส่วนสหรัฐอเมริกาเริ่มปิดสถานศึกษาป้องกันการแพร่ระบาด มหาวิทยาลัยหลายแห่งประกาศใช้การเรียนการสอนเสมือนจริง (Virtual Education) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้จากทางไกล (Marketingoops, 2563) ในประเทศไทย กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีการเรียนการสอนทางไกล โดยถ่ายทอดการสอนผ่านสัญญาณโทรทัศน์เป็นหลัก รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนทั้งรูปแบบออฟไลน์และออนไลน์ ส่วนมหาวิทยาลัยในประเทศไทยหลายแห่งได้ออกประกาศการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น

วิกฤตการณ์โควิด - 19 และการพลิกผันของเทคโนโลยีสร้างผลกระทบในทุกภาคส่วนอย่างรวดเร็ว หนึ่งในนั้นคือภาคการศึกษา อย่างไรก็ตามถึงแม้โควิด - 19 จะสร้างปัญหายุ่งยากให้กับภาคการศึกษา แต่หากมองในอีกมุมหนึ่ง ได้สร้างอัตราเร่งในการปฏิรูปการศึกษาทั่วโลกครั้งใหญ่เช่นกัน โดยเฉพาะมิติของการนำเทคโนโลยีมาใช้กับระบบการเรียนการสอนมากขึ้น เพื่อให้ภาคการศึกษาทั่วโลกยังคงดำเนินต่อไปได้อย่างไม่สะดุด และไม่ว่าผู้เรียนผู้สอนจะอยู่ที่ไหนก็สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ กล่าวได้ว่าการแพร่ระบาดของโควิด - 19 เป็นปัจจัยเร่งให้ “ระบบการศึกษาทั่วโลก” ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษามากขึ้น

การนำ “เทคโนโลยี” มาใช้ในการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบออนไลน์ การออกแบบการเรียนการสอนผ่านระบบ Cloud การใช้เทคโนโลยี AR, VR และ AI นอกจากจะช่วยให้การนำเสนอเนื้อหาการเรียนรู้น่าสนใจและเป็นไปอย่างน่าสนใจ และสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียนและผู้สอนได้มากขึ้น แม้ในช่วงสถานการณ์โควิด - 19 ที่ทุกคนต้องอาศัยภายในที่พักของตนเองแล้ว ยังช่วยให้เกิดความมั่นใจว่าผู้เรียนจะไม่พลาดโอกาสในการเรียนรู้หรือหล่นหายไปจากระบบการศึกษา และช่วยให้ผู้เรียนเดินทางตามเส้นทางการเรียนของตนต่อไปได้ เทคโนโลยีจะช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ในจังหวะที่สอดคล้องกับความสามารถและการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียน (Personalization)

1.4 ภาวะการเมืองไทยในปี 2563

การแพร่ระบาดของโควิด - 19 เป็นปัจจัยท้าทายเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศในภูมิภาคอาเซียน แม้สถานการณ์ทางการเมืองในบรูไนฯ สิงคโปร์ ลาว และเวียดนามจะมีเสถียรภาพความมั่นคง แต่สถานการณ์การเมืองในหลายประเทศยังอยู่ในภาวะน่ากังวล อาทิ การเมืองในอินโดนีเซียมาเลเซีย และไทยที่กำลังอยู่ในสภาวะเปราะบาง ทั้งจากผลกระทบจากการรับมือการแพร่ระบาดที่ยังเป็นปัญหาในด้านความฉับไวและความทั่วถึง และภาวะเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ประชาชนมีความยากลำบากในการดำรงชีวิตมากขึ้น

สำหรับประเทศไทย ในปี 2563 มีเหตุการณ์ทางการเมืองหลายด้านที่ส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาล เช่น

การเคลื่อนไหวและการประท้วงของผู้คนหลายกลุ่มที่นำเสนอประเด็นข้อเรียกร้องที่อ่อนไหวหลายด้านที่ส่งผลให้แทบทุกภาคส่วนในสังคมที่ต้องหันมาสนใจเพื่อหาทางออกของประเทศ

ในด้านการศึกษาก็ได้มีการเคลื่อนไหวทั้งในส่วนของ ‘นักเรียน’ และ ‘นักศึกษา’ ที่ออกมาหลากหลายกลุ่มและออกมาทุกภูมิภาคเรียกร้องให้ทบทุนรูปแบบวิธีการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัย รวมถึงเรียกร้องเสรีภาพในการแสดงออก บรรยากาศการประชุมเคลื่อนไหวทางการเมือง และการนำกฎหมายมาบังคับใช้ล้วนมีส่วนสร้างบรรยากาศให้ต้องติดตามและร่วมกันหาทางออกไปพร้อมกับการแก้ปัญหาการแพร่ระบาดของโรค รวมถึงการเร่งแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม

1.5 ภาวะสิ่งแวดล้อมไทยในปี 2563

ปี 2563 จัดเป็นปีที่โลกเผชิญกับหลากหลายวิกฤต (Crisis Year) ทั้งโรคระบาด ความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และผลกระทบต่อเนื่องทบทวีคูณของวิกฤตสภาพภูมิอากาศที่มาบรรจบกัน วิกฤตโควิด - 19 ได้เผยให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของโลกที่เราอาศัยอยู่ บทความของคณะกรรมการเฉพาะกิจระหว่างรัฐบาลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและบริการจากระบบนิเวศ (Intergovernmental Science – Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services หรือ IPBES) ได้เน้นย้ำว่า “โรคระบาดครั้งล่าสุดนี้เป็นผลพวงโดยตรงจากกิจกรรมของมนุษย์ ภายใต้ระบบเศรษฐกิจและการเงินโลกที่ยึดถือการแสวงหากำไรและผลประโยชน์เฉพาะหน้าโดยไม่สนใจว่าจะเกิดอะไรขึ้น” (IPBES, 2020)

ในบริบทของวิกฤตสภาพภูมิอากาศ เกิดปรากฏการณ์สภาวะอุณหภูมิสุดขั้วทั้งบนแผ่นดิน ในทะเล และมหาสมุทร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตร้อนิก เหตุการณ์ไฟป่าล้างผลาญภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ ทั้งในออสเตรเลีย ไชเปรีเรีย ชายฝั่งตะวันตกของสหรัฐอเมริกา และอเมริกาใต้ที่ส่งละอองลอย (Aerosol) ขึ้นสู่ชั้นบรรยากาศและเคลื่อนตัวไปรอบโลก พายุเฮอริเคนแห่งมหาสมุทรแอตแลนติก รวมถึงพายุหมุนเขตร้อนระดับ 4 ในอเมริกากลางที่มีความรุนแรงอย่างเป็นประวัติการณ์ อุทกภัยในบางส่วนของแอฟริกา เอเชีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ทำให้ผู้คนต้องไร้ที่อยู่อาศัย และบั่นทอนความมั่นคงทางอาหารของคนนับล้าน

นอกจากปี 2563 จะมีแนวโน้มเป็นปีที่ร้อนที่สุดนับตั้งแต่ที่มีการบันทึกมา องค์การอุตุนิยมวิทยาโลกยังระบุว่าอุณหภูมิเฉลี่ยผิวโลกในปี 2563 นี้จะเพิ่มเป็น 1.2 องศาเซลเซียสเทียบกับระดับก่อนยุคอุตสาหกรรม (พ.ศ. 2393 – 2443) และมีโอกาส 1 ใน 5 ที่จะไปถึง 1.5 องศาเซลเซียสภายในปี 2567 หรือในอีก 3 – 4 ปีข้างหน้า (ธารา บัวคำศรี, 2563)

สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทยปี 2563 ที่สำคัญประกอบด้วย

1.5.1 การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศโลก

ประเทศไทยเผชิญกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลกหลายครั้ง เช่น ภัยแล้งครั้งใหญ่ในรอบ 4 ทศวรรษ เหตุการณ์ไฟป่ารุนแรง (ภูกระดึง เทือกเขาบรรทัด เขาใหญ่ ดอยสุเทพ-ปุย) ในช่วงต้นปี 2563 และมลพิษฝุ่น PM2.5 ซึ่งเป็นความท้าทายต่อยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายรัฐบาลในการสร้างความแข็งแกร่งและภูมิคุ้มกัน เพื่อสร้างศักยภาพในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและฉับพลัน

1.5.2 การจัดการสารพิษและขยะพลาสติก

ประเทศไทยเผชิญกับการเรียกร้องที่ขอให้เลื่อน “การแบนสารเคมีในอุตสาหกรรมเกษตร” และ “การแบนพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง” ตามช่วงเวลาที่กำหนดใน Roadmap การจัดการสารเคมีและพลาสติก อีกทั้งยังมีการขอยกเว้นเวลาการนำเข้าเศษพลาสติกจากต่างประเทศ ขณะที่เครือข่ายภาคประชาสังคมพยายามคัดค้านนำเข้าขยะพลาสติก สภาวการณ์เหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นปัญหาที่ทำลายต่อความพยายามรักษาสิ่งแวดล้อมของไทยทั้งในการออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมาย

1.5.3 การเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อม

ท่ามกลางวิกฤตโรคระบาดตลอดทั้งปี 2563 ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งได้แสดงจุดยืนในการเฝ้าระวังการขยายตัวทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่อาจนำไปสู่การทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งโครงการสร้างโรงไฟฟ้าที่อำเภอจะนะ โครงการเหมืองถ่านหินที่มวกะพูน เชียงใหม่ และแม่ทะ ลำปาง ล้วนเป็นภาพสะท้อนถึงการตระหนักถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.5.4 ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่น ๆ

นอกเหนือจากสภาวการณ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด – 19 ดังที่กล่าวมาแล้ว ไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อีกหลายประการไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านยาเสพติด ปัญหาด้านสุขภาพจิตของเด็กและเยาวชน ปัญหาการพนันออนไลน์ เป็นต้น

สภาวการณ์ด้านต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด – 19 ดังกล่าวข้างต้น นอกจากจะส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว ยังส่งผลถึงการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาด้วย จึงมีความสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเร่งศึกษาปรับเปลี่ยนและพัฒนาในรูปแบบ แนวทางและมาตรการในการจัดการศึกษาที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันเพื่อการพัฒนาประเทศต่อไป

ภาพรวมสถานะการศึกษาไทย ในปี 2563

สภาวะด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด - 19 และการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน (Disruption) ในทุกภาคส่วน ส่งผลให้ทุกฝ่ายต้องเร่งเรียนรู้และพัฒนา เพื่อปรับและเปลี่ยน (Transform) ตนเองให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างยืดหยุ่น รวดเร็วและทันการณ์ การศึกษาเป็นอีกภาคส่วนที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวโดยตรง เนื่องจากต้องดูแลความปลอดภัยของผู้เรียนไปพร้อมกับการปรับรูปแบบวิถีการจัดการศึกษาให้ตอบโจทย์ของสภาวะวิกฤตและการเปลี่ยนแปลงให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในเวลาเดียวกัน

เอกสารบทนี้จะนำเสนอสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของไทยในประเด็นต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นสภาพการณ์ แนวโน้มทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศที่เป็นการรายงานข้อมูลสถิติการศึกษา ดัชนีตัวชี้วัดทางการศึกษาและการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศในด้านต่าง ๆ ที่ต่อเนื่องจากปี 2562 รวมถึงสถานการณ์ที่เกิดจากผลกระทบของโควิด - 19 ด้วย ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 สถานะการศึกษาของไทยในปี 2563

การแพร่ระบาดของโควิด - 19 นอกจากจะส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีการเมือง สิ่งแวดล้อมและด้านอื่น ๆ ของประเทศแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อการศึกษาด้วย ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากมาตรการการปิดสถานศึกษาเพื่อป้องกันการแพร่ระบาด ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับมาตรการและสถานการณ์ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพการเรียนรู้จากความไม่พร้อมของสถานศึกษา ครูและผู้เรียน นอกเหนือจากปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวที่กระทบถึงวิถีชีวิตและการเรียนของผู้เรียนโดยตรง ดังจะได้เสนอผลแนวโน้มและทิศทางการจัดการศึกษาในมิติต่าง ๆ ของไทยในปี 2563 ดังต่อไปนี้

2.1.1 การเข้าถึงการศึกษา (Access to Education)

การเข้าถึงการศึกษา หมายถึง การได้เข้าเรียนและพัฒนาตามกำหนดเวลาเมื่อถึงวัยที่เหมาะสม ด้วยการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐานความสำเร็จระดับชาติ และสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้ พร้อมด้วยโอกาสในการเรียนรู้ที่จัดให้อย่างเท่าเทียม (Lewin, 2015: 29) ข้อมูลด้านการเข้าถึงการศึกษาที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นข้อมูลที่วิเคราะห์และอ้างอิงจากสถิติจำนวนผู้เรียนที่เข้าเรียน หรือการได้รับการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ของคนทุกช่วงวัย ทุกกลุ่มเป้าหมายในแต่ละระดับการศึกษาในช่วงปี 2559 - 2563 ดังนี้

1) สถิติและแนวโน้มการเข้าเรียนของผู้เรียนในระดับก่อนประถมศึกษา

การดูแลและจัดการเรียนรู้ในระดับก่อนประถมศึกษา ซึ่งเป็นการดูแลอภิบาลสุขภาพของเด็กผสมผสานไปกับการพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการรอบด้านและสมวัยในช่วงอายุ 2 – 5 ปีนั้น ส่วนใหญ่จัดในศูนย์การเรียนรู้สถานเลี้ยงเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในช่วงปี 2562 พบว่า มีเด็กจำนวน 760,930 คน ที่ได้รับการดูแลในสถานดังกล่าวจำนวน 19,524 แห่งทั่วประเทศดังข้อมูลตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 จำนวนศูนย์การเรียนรู้ สถานเลี้ยงเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก นักเรียน และร้อยละของนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา นอกกระบบโรงเรียน จำแนกตามสังกัด ปีการศึกษา 2562

สังกัด	จำนวน		
	ศูนย์การเรียนรู้/สถานเลี้ยงเด็ก/ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	นักเรียน	ร้อยละ
รวมทั้งหมด	19,524	760,930	100.00
1. กระทรวงมหาดไทย: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	18,878	716,660	94.18
2. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์: สถานรองรับเด็กเอกชนที่จดทะเบียน*	354	21,557	2.83
3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาสังคม	292	22,713	2.98

หมายเหตุ: * สถานรองรับเด็กเอกชนที่จดทะเบียน ได้แก่ สถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน สถานแรกรับเด็กเอกชน สถานพัฒนาและฟื้นฟูเด็กเอกชน

** ข้อมูลกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โอนไปอยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทย

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงศึกษาธิการ (2564)

ส่วนการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา หรือในระดับปฐมวัยที่มีการจัดการเรียนการสอนตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย ได้มีหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เข้ามาร่วมดำเนินการจัดการศึกษา ดังจำนวนนักเรียนและห้องเรียนระดับก่อนประถมศึกษาในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 จำนวนห้องเรียนและนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาในระบบโรงเรียน
(ชั้นเตรียมอนุบาล* - อนุบาล 3) จำแนกตามสังกัด ปีการศึกษา 2562

สังกัด	จำนวน ห้องเรียน	จำนวนนักเรียน		
		รวม	ชาย	หญิง
รวมทั้งหมด	97,185	1,711,734	878,761	832,973
กระทรวงศึกษาธิการ	87,069	1,476,104	757,948	718,156
1. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน**	22,486	576,577	293,682	282,895
2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน***	64,583	899,527	464,266	435,261
2.1 ประเภทสามัญศึกษา	64,458	898,632	463,746	434,886
2.2 ประเภทการศึกษาพิเศษ	110	629	394	235
2.3 ประเภทการศึกษาสงเคราะห์	15	266	126	140
ส่วนราชการอื่น	10,116	235,630	120,813	114,817
3. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและ นวัตกรรม	178	10,350	5,325	5,025
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา	178	10,350	5,325	5,025
4. กระทรวงมหาดไทย	7,522	173,909	88,991	84,918
4.1 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	7,326	170,106	87,109	82,997
4.2 สำนักงานการศึกษา เมืองพัทยา	196	3,803	1,882	1,921
5. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	1	5	-	5
กรมกิจการเด็กและเยาวชน	1	5	-	5
6. กรุงเทพมหานคร	1,917	44,553	22,964	21,589
สำนักงานการศึกษา	1,917	44,553	22,964	21,589
7. องค์การในกำกับขึ้นตรงนายกรัฐมนตรี				
สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	498	6,813	3,533	3,280
กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน	498	6,813	3,533	3,280

หมายเหตุ: * ชั้นเตรียมอนุบาล สำหรับเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียน (ต่ำกว่า 3 ขวบ)

** โรงเรียนเอกชนที่เปิดสอนอนุบาลหลักสูตร 3 ปี (อายุ 3 – 5 ขวบ)

***โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เปิดสอนหลักสูตร 2 ปี (อายุ 4 – 5 ขวบ)

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงศึกษาธิการ (2564)

2) สถิติและแนวโน้มการเข้าศึกษาของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ

2.1) สถิติการเข้าศึกษาของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ ต่อประชากรในวัยเรียน

จำนวนนักเรียน นิสิตและนักศึกษาในระบบโรงเรียนในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (2559 – 2563) มีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งอาจเกิดจากแนวโน้มของภาวะเจริญพันธุ์ที่ลดลงมาเป็นลำดับนับตั้งแต่ปี 2513 และส่งผลให้

อัตราการเกิดลดลง โดยในปี 2563 อัตราการเกิดของประชากรไทยอยู่ที่ 10.7 ต่อประชากรพันคน และอัตราการเพิ่มอยู่ที่ร้อยละ -0.6 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) เมื่อเปรียบเทียบร้อยละของผู้เรียนในระบบต่อประชากรวัยเรียนในปี 2563 จะเห็นว่า ลดลงในเกือบทุกระดับการศึกษา ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 จำนวนและร้อยละของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ในระบบโรงเรียนต่อประชากรในวัยเรียน จำแนกตามระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2559 – 2563

ระดับการศึกษา	2559	2560	2561	2562	2563
จำนวนนักเรียน (คน)	12,689,618	12,599,347	12,480,327	12,283,830	12,079,122
ก่อนประถมศึกษา	1,730,728	1,815,588	1,786,974	1,690,551	1,637,717
ประถมศึกษา	4,826,770	4,750,776	4,753,882	4,750,207	4,695,729
มัธยมศึกษาตอนต้น	2,314,057	2,317,353	2,304,409	2,297,835	2,280,515
มัธยมศึกษาตอนปลาย	1,941,524	1,909,760	1,889,946	1,878,153	1,928,598
ปริญญาตรีและต่ำกว่า	1,876,539	1,805,870	1,745,116	1,667,084	1,536,563
จำนวนประชากรในวัยเรียน (คน)	15,694,502	15,447,796	15,159,120	14,905,856	14,905,856
ก่อนประถมศึกษา	2,315,092	2,264,905	2,158,972	2,079,738	2,079,738
ประถมศึกษา	4,698,033	4,679,369	4,688,957	4,638,057	4,638,057
มัธยมศึกษาตอนต้น	2,391,209	2,401,834	2,406,118	2,394,240	2,394,240
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2,470,953	2,426,056	2,376,415	2,392,673	2,392,673
ปริญญาตรีและต่ำกว่า	3,819,215	3,675,632	3,528,658	3,401,148	3,401,148
ร้อยละของนักเรียนในระบบต่อประชากรในวัยเรียน (%)	80.9	81.6	82.3	82.4	81.0
ก่อนประถมศึกษา	74.8	80.2	82.8	81.3	78.7
ประถมศึกษา	102.7	101.5	101.4	102.4	101.2
มัธยมศึกษาตอนต้น	96.8	96.5	95.8	96.0	95.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย	78.6	78.7	79.5	78.5	80.6
ปริญญาตรีและต่ำกว่า	49.1	49.1	49.5	49.0	45.2

ที่มา: สถิติการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2564)

2.2) สถิติการเข้าศึกษาของผู้เรียนในสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชน

จำนวนผู้เรียนที่เข้าศึกษาในสถานศึกษาของเอกชนมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปีในทุกระดับการศึกษา แม้จะมีจำนวนผู้เรียนในภาพรวมลดลงทุกปี เนื่องจากอัตราการเกิดลดลงก็ตาม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษาเอกชนสามารถปรับการเรียนการสอนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและความต้องการของผู้เรียนและผู้ปกครองในการพัฒนาทักษะสำคัญจำเป็น เช่น ด้านภาษาอังกฤษ จำนวนผู้เรียนที่นิยมเข้าเรียนในหลักสูตรภาษาอังกฤษ หรือหลักสูตรนานาชาติจึงเพิ่มสูงขึ้น ดังแสดงในตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 ร้อยละของนักเรียน นิสิต นักศึกษาในระบบโรงเรียนในสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชน
จำแนกตามระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2559 – 2563

ปีการศึกษา/สังกัด ระดับการศึกษา	2559		2560		2561		2562		2563	
	รัฐบาล	เอกชน	รัฐบาล	เอกชน	รัฐบาล	เอกชน	รัฐบาล	เอกชน	รัฐบาล	เอกชน
ร้อยละของนักเรียน นิสิต นักศึกษา (%)	79.89	20.11	79.88	20.12	78.55	21.45	78.31	21.69	78.02	21.98
ก่อนประถมศึกษา	64.01	35.99	66.60	33.40	66.31	33.69	66.32	33.68	66.76	33.24
ประถมศึกษา	77.89	22.11	77.82	22.18	77.33	22.67	77.05	22.95	77.02	22.98
มัธยมศึกษา	84.04	15.96	83.61	16.39	83.53	16.47	83.12	16.88	82.77	17.23
มัธยมศึกษาตอนต้น	86.13	13.87	85.98	14.02	85.80	14.20	85.36	14.64	85.10	14.90
มัธยมศึกษาตอนปลาย	81.54	18.46	80.74	19.26	80.76	19.24	80.37	19.63	80.01	19.99
อุดมศึกษา	88.45	11.55	88.04	11.96	81.83	18.17	81.39	18.61	79.76	20.24

ที่มา: สถิติการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2564)

2.3) จำนวนผู้เรียนในระบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน

จำนวนผู้เรียนในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของไทยในช่วงปี 2558 – 2562 มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น จากการเข้าศึกษาในหลักสูตรที่เอกชนเสนอขออนุมัติ และการขยายการศึกษาสู่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ดังตารางที่ 2.5

**ตารางที่ 2.5 จำนวนผู้เรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน
จำแนกตามระดับประเภทการศึกษาและสังกัดปีการศึกษา 2559 – 2563**

หน่วย = คน

ระดับการศึกษา	2559	2560	2561	2562	2563
รวมทั้งหมด	5,678,835	4,834,861	5,675,342	6,690,857	6,261,118
- เบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน	-	-	-	-	-
- การส่งเสริมการรู้หนังสือ (กคน.)	301,473	302,175	83,996	68,019	78,952
- การจัดการศึกษาพื้นที่สูง (ศศช.)	90,840	91,178	38,933	75,316	77,444
สายสามัญศึกษา (กคน.)	1,239,311	2,271,551	2,150,413	1,998,273	1,865,415
- ระดับประถมศึกษา	116,117	173,115	154,373	146,863	142,625
- ระดับมัธยมศึกษา	1,123,194	2,098,436	1,996,040	1,851,410	1,722,790
- มัธยมศึกษาตอนต้น	478,896	881,369	836,285	777,347	730,650
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	644,298	1,217,067	1,159,755	1,074,063	992,140
สายอาชีพ	4,047,211	2,169,957	3,402,000	4,549,249	4,239,307
- หลักสูตรพิเศษ (สอศ.)	1,065,485	219,077	282,991	863,282	863,546
- หลักสูตรที่เอกชนขออนุมัติฯ (สช.)	1,065,715	38,213	-	1,529,312	1,494,482
- หลักสูตรอาชีพระยะสั้น (กทม.)	19,776	6,494	19,392	6,433	6,979
- วิทยาลัยชุมชน (หลักสูตรระยะสั้น) (สกอ.)	21,053	19,350	27,079	12,309	13,705
- กลุ่มการศึกษาอาชีพของ กคน.	1,875,182	1,886,823	3,072,538	2,137,913	1,860,595
- การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ	184,752	185,938	985,382	849,914	942,178
- การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต	451,049	452,833	506,390	503,008	381,175
- กระบวนการเรียนรู้	277,030	278,770	580,888	213,665	192,150
ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
- โครงการตามพระราชดำริ	117	-	-	-	-
- การศึกษาเพื่อสังคมและชุมชน	472,784	475,871	480,935	571,326	345,092
- โครงการศูนย์มีกีฬาอาชีพชุมชน	489,450	493,411	518,943	-	-

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2563)

2.4) จำนวนผู้เรียนในระดับอาชีวศึกษา ปีการศึกษา 2563

(1) จำนวนผู้เรียนปีการศึกษา 2563 จำแนกตามประเภทวิชาและระดับชั้น

จำนวนผู้เรียนที่เข้าเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในปี 2563 ในระบบปกติ มีจำนวน 1,028,635 คน (ไม่รวมผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรระยะสั้น) ทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ในภาพรวมเป็นผู้เรียนในระดับปวช. จำนวนเกินครึ่ง และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 50) เรียนในประเภทวิชาอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เห็นแนวโน้มด้านอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนด้านนี้ที่เพิ่มมากขึ้น รายละเอียดดังตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 จำนวนผู้เรียนปีการศึกษา 2563 จำแนกตามประเภทวิชาและระดับชั้น

ประเภทวิชา	ปวช.			ปวส.			ปริญญาตรี	รวม
	รัฐ	เอกชน	รวม	รัฐ	เอกชน	รวม	รัฐ	
อุตสาหกรรม	254,841	82,602	337,443	133,966	34,387	168,353	5,075	510,871
พาณิชยกรรม/ บริหารธุรกิจ	111,317	113,573	224,890	75,889	76,593	152,482	2,574	379,946
คหกรรม	15,497	535	16,032	7,794	281	8,075	489	24,596
อุตสาหกรรม ท่องเที่ยว	20,608	12,029	32,637	8,526	4,205	12,731	438	45,806
เกษตรกรรม	20,583	78	20,661	8,766	12	8,778	423	29,862
เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร	7,900	1,971	9,871	4,982	1,507	6,489	333	16,693
ศิลปกรรม	10,779	3,863	14,642	2,205	1,273	3,478	87	18,207
ประมง	463	-	463	1,391	27	1,418	74	1,955
พาณิชยนาวี	-	-	-	215	59	274	-	274
อุตสาหกรรมบันเทิง และดนตรี	44	82	126	5	2	7	-	133
อุตสาหกรรมสิ่งทอ	216	-	216	76	-	76	-	292
รวมทั้งสิ้น	442,248	214,733	656,981	243,815	118,346	362,161	9,493	1,028,635

หมายเหตุ: หลักสูตรระยะสั้น และหลักสูตรนอกระบบอื่น คือจำนวนผู้เรียนที่เบิกจ่ายงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2564)

(2) จำนวนผู้เรียนอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเป็นรูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาตามพระราชบัญญัติ การอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 เปิดโอกาสให้สถานประกอบการทั้งรัฐและเอกชนร่วมจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียน มีสมรรถนะตรงตามความต้องการของผู้ประกอบการ ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการ มีรายได้ ระหว่างเรียน และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมีงานทำตรงกับสาขาวิชาชีพที่เรียน เป็นรูปแบบการจัดการศึกษา ที่รัฐพยายามส่งเสริมสนับสนุนเพื่อยกระดับสมรรถนะและคุณวุฒิของแรงงาน

ตารางที่ 2.7 จำนวนผู้เรียนอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

ประเภทวิชา	ปวช.	ปวส.	ปริญญาตรี	รวม
อุตสาหกรรม	27,212	52,166	5,356	84,734
พาณิชยกรรม/บริหารธุรกิจ	8,935	23,716	2,681	35,332
คหกรรม	5,134	6,177	310	11,621
อุตสาหกรรมท่องเที่ยว	872	3,510	530	4,912
เกษตรกรรม	2,881	356	93	3,330
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	105	1,691	437	2,233
ศิลปกรรม	238	1,108	338	1,684
ประมง	2	412	74	488
พาณิชยนาวี	-	134	-	134
อุตสาหกรรมบันเทิงและดนตรี	12	5	-	17
อุตสาหกรรมสิ่งทอ	-	24	-	24
รวมทั้งสิ้น	45,391	89,299	9,819	144,509

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2564)

(3) จำนวนผู้เรียนหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรนอกระบบอื่น

หลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรนอกระบบอื่น จัดขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมและเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพให้กับประชาชน กลุ่มสนใจและผู้เรียนที่อยู่นอกระบบการศึกษา จำนวนผู้เข้าเรียนหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรนอกระบบอื่นในช่วงภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 ลดลงเกินครึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้เข้าเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปี 2562 เนื่องจากช่วงดังกล่าวประเทศไทยเผชิญกับการระบาดของโควิด - 19 และมีมาตรการปิดสถานศึกษา

ตารางที่ 2.8 จำนวนผู้เรียนหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรนอกระบบอื่น ปีการศึกษา 2563 จำแนกตามหลักสูตร

หลักสูตร	ภาคเรียน		ผลรวมทั้งหมด
	2/2562	1/2563	
หลักสูตรระยะสั้น	210,351	81,801	292,15
หลักสูตรนอกระบบอื่น	110,015	50,253	160,268
รวมทั้งสิ้น	320,366	132,054	452,420

หมายเหตุ: หลักสูตรระยะสั้น และหลักสูตรนอกระบบอื่น คือจำนวนผู้เรียนที่เบิกจ่ายงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2564)

2.5) อัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2559 – 2563

ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนปลายในช่วงปี 2559 – 2562 มีแนวโน้มลดลง ขณะที่อัตราการเข้าเรียนต่อในทุกระดับสูงขึ้นทุกปี ดังตารางที่ 2.9

ตารางที่ 2.9 อัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2559 – 2563

ระดับการศึกษา	2559	2560	2561	2562	2563
จำนวนผู้จบชั้น ป.6 (คน)	812,934	797,031	793,457	788,350	
เรียนต่อชั้น ม.1	797,370	809,520	793,310	790,042	783,155
จำนวนผู้จบชั้น ม.3 (คน)	739,738	739,674	730,869	741,904	
เรียนต่อชั้น ม.4 / ปวช.1	696,833	674,127	679,130	679,933	708,606
เรียนต่อชั้น ม.4	448,460	429,937	431,366	434,143	455,611
เรียนต่อชั้น ปวช.1	248,373	244,190	247,764	245,790	252,995
จำนวนผู้จบชั้น ม.ตอนปลาย (คน)	897,870	596,303	578,994	565,099	
เรียนต่อชั้นอุดมศึกษาปีที่ 1	541,720	498,557	511,751	498,575	515,805
เรียนต่อชั้น ปวส.1	167,975	165,869	179,143	180,582	183,773
เรียนต่อชั้นปริญญาตรีปีที่ 1	373,745	332,688	332,608	317,993	332,032
อัตราการเรียนต่อ (ร้อยละ)					
ป.6 เรียนต่อชั้น ม.1	99.26	99.58	99.53	99.57	99.34
ม.3 เรียนต่อชั้น ม.4 / ปวช.1	90.58	91.13	91.81	93.03	95.51
ม.3 เรียนต่อชั้น ม.4	58.29	58.12	58.32	59.40	61.41
ม.3 เรียนต่อ ปวช.1	32.29	33.01	33.50	33.63	34.10
ม.ปลาย เรียนต่อชั้นอุดมศึกษาปีที่ 1	81.26	55.53	85.82	86.11	91.28
ม.ปลาย เรียนต่อ ปวส. 1	25.20	18.47	30.04	31.19	32.52
ม.ปลาย เรียนต่อปริญญาตรีปีที่ 1	56.06	37.05	55.78	54.92	58.76

หมายเหตุ: (1) อัตราการเรียนต่อของนักเรียน หมายถึง การเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนที่เข้าใหม่ในระดับการศึกษาระดับใดระดับหนึ่งในปีการศึกษาปัจจุบัน กับจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาในระดับการศึกษาที่ต่ำลงมาหนึ่งระดับของปีการศึกษาที่แล้ว

(2) อุดมศึกษาปีที่ 1 ไม่นับรวมนักศึกษามหาวิทยาลัยเปิดของมหาวิทยาลัยรามคำแหงและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ที่มา: สถิติการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

2.6) สัดส่วนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายประเภทสามัญศึกษาต่อประเภทอาชีวศึกษา

นักเรียนที่เลือกเรียนทางด้านอาชีวศึกษามีสัดส่วนมากขึ้นในช่วงปี 2560 – 2562 ซึ่งเป็นทิศทางที่คาดหวังในการพัฒนากำลังคนของประเทศ ดังตารางที่ 2.10

ตารางที่ 2.10 สัดส่วนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายประเภทสามัญศึกษา (ม.4 – 6)
ต่อประเภทอาชีวศึกษา (ปวช.1 – 3) ปีการศึกษา 2558 – 2562

ปีการศึกษา	ประเภทสามัญศึกษา (ม.4-6)	ประเภทอาชีวศึกษา (ปวช.1-3)	รวม	ประเภทสามัญศึกษา (ม.4-6) : ประเภทอาชีวศึกษา (ปวช.1-3)
2558	1,358,798	655,314	2,014,112	67 : 33
2559	1,287,979	652,091	1,940,070	66 : 34
2560	1,249,886	659,874	1,909,760	65 : 35
2561	1,233,813	654,940	1,888,753	65 : 35
2562	1,217,449	659,511	1,876,960	65 : 35

หมายเหตุ : ไม่รวมจำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ประเภทสาขาวิชาอื่น
ที่มา : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2563)

2.7) จำนวนสถานศึกษา ครู อาจารย์และผู้เรียนในระบบโรงเรียน ปีการศึกษา 2554 – 2563

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา จำนวนสถานศึกษาและผู้เรียนมีแนวโน้มลดลงทุกปี ซึ่งเป็นผลจากอัตราการเกิดและจำนวนเด็กที่ลดลง แต่จำนวนครูอาจารย์ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ดังแสดงในตารางที่ 2.11

ตารางที่ 2.11 จำนวนสถานศึกษา ครู/อาจารย์ และนักเรียน นิสิต นักศึกษาในระบบโรงเรียน
ปีการศึกษา 2554 – 2563

ปีการศึกษา	สถานศึกษา (แห่ง)	ครู/อาจารย์ (คน)	นักเรียน นิสิต นักศึกษา (คน)
2554	38,383	696,231	13,954,735
2555	38,455	691,472	13,931,095
2556	38,010	692,843	13,606,743
2557	38,069	641,793	13,362,513
2558	38,539	669,389	13,385,929
2559	38,629	660,609	13,205,484
2560	38,258	630,114	13,114,315
2561	38,356	695,995	13,021,615
2562	37,981	756,573	12,776,496
2563	37,802	665,405	12,590,349

ที่มา : สถิติการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2564)

2.8) จำนวนผู้เรียนที่ออกกลางคันและเหตุผลการออกกลางคัน

ในช่วงปี 2558 – 2562 จำนวนผู้เรียนที่ออกจากการเรียนกลางคันที่จำนวนสูงอย่างเห็นได้ชัด ในปี 2561 และลดลงมากในปี 2562 ดังแสดงในตารางที่ 2.12 ส่วนสาเหตุการออกกลางคันนั้น ในช่วงปี 2559 – 2561 ส่วนใหญ่ผู้เรียนจะอพยพตามผู้ปกครองทำให้ต้องออกจากสถานศึกษา แต่ในปี 2562 พบว่า เหตุผลหลักที่นักเรียนต้องออกกลางคัน คือ การหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งแสดงถึงสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนลง ดังแสดงในตารางที่ 2.12 และ 2.13

ตารางที่ 2.12 จำนวนผู้เรียนที่ออกกลางคัน จำแนกตามชั้นปี

หน่วยนับ : คน

ระดับชั้น	2558	2559	2560	2561	2562
ประถมศึกษาปีที่ 1	325	280	231	452	15
ประถมศึกษาปีที่ 2	203	186	125	262	7
ประถมศึกษาปีที่ 3	154	161	129	240	13
ประถมศึกษาปีที่ 4	163	169	117	252	24
ประถมศึกษาปีที่ 5	217	209	148	266	29
ประถมศึกษาปีที่ 6	251	242	180	284	33
รวมประถมศึกษา	1,313	1,247	930	1,756	121
มัธยมศึกษาปีที่ 1	792	872	622	969	245
มัธยมศึกษาปีที่ 2	911	962	639	1,305	236
มัธยมศึกษาปีที่ 3	1,134	954	802	1,333	200
รวมมัธยมศึกษาตอนต้น	2,837	2,788	2,063	3,607	681
มัธยมศึกษาปีที่ 4	617	543	496	1,496	310
มัธยมศึกษาปีที่ 5	446	479	293	1,427	208
มัธยมศึกษาปีที่ 6	354	320	256	1,385	146
รวมมัธยมศึกษาตอนปลาย	1,417	1,342	1,045	4,308	664
รวมทั้งสิ้น	5,567	5,377	4,038	9,671	1,466

ที่มา : สถิติการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2564)

ตารางที่ 2.13 ร้อยละของนักเรียนที่ออกกลางคัน จำแนกตามระดับการศึกษาและสาเหตุ
ปีการศึกษา 2559 – 2562

หน่วย : ร้อยละ

ปีการศึกษา	ระดับชั้น	ฐานะยากจน	มีปัญหาครอบครัว	สมรสแล้ว	มีปัญหาในการปรับตัว	ต้องคดีถูกจับ	เจ็บป่วยอุบัติเหตุ	อพยพตามผู้ปกครอง	หาเลี้ยงครอบครัว	กรณีอื่น ๆ	รวม
2559	รวมทุกชั้น	4	23.8	11.1	18.7	0.5	1.5	28.4	11.9	-	100
	ประถมศึกษา	2.6	14.7	4.3	10.2	0.5	2.9	58.1	6.8	-	100
	มัธยมศึกษาตอนต้น	4	28.4	13.3	21.9	0.4	1.2	20.3	10.5	-	100
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	5.5	22.8	12.7	20.1	0.5	0.9	18	19.5	-	100
2560	รวมทุกชั้น	3.9	21.8	9.4	21.8	0.5	2.1	27.5	13	-	100
	ประถมศึกษา	1.2	11.8	1.9	9.2	0.4	3.8	67.2	4.4	-	100
	มัธยมศึกษาตอนต้น	5.4	26.3	10.7	26.1	0.5	1.6	17.4	21.1	-	100
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	3.3	21.9	13.7	24.5	0.6	1.5	12	22.6	-	100
2561	รวมทุกชั้น	3.4	18	9	23	0.6	1.7	25.9	18.5	-	100
	ประถมศึกษา	1.7	9.6	3.3	8.3	0.2	3.2	66.5	71	-	100
	มัธยมศึกษาตอนต้น	3.4	23.5	10.5	23.2	0.7	1.6	24.6	12.5	-	100
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	4	16.7	10	28.8	0.6	1.2	10.5	28.2	-	100
2562	รวมทุกชั้น	2.7	24.9	10	23	0.6	2.5	13.7	22.6	-	100
	ประถมศึกษา	1.7	28.1	3.3	15.7	0.8	6.6	35.5	8.3	-	100
	มัธยมศึกษาตอนต้น	1.8	30.2	9.1	28.5	0.9	2.2	16.7	10.6	-	100
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	3.8	18.8	12.2	18.7	0.3	2	6.6	37.7	-	100

หมายเหตุ : เฉพาะนักเรียนในสังกัด สพฐ.

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) อ้างถึงใน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564)

2.1.2 โอกาสทางการศึกษา (Educational Opportunity)

โอกาสทางการศึกษา หมายถึง การให้โอกาส ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กทุกกลุ่มได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันตามสิทธิและเป็นธรรม

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยมีกฎหมายแม่บทคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รับรองสิทธิในการได้รับการศึกษาโดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ ดังปรากฏมาตรา 54 ว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง กฎหมายอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ เนื่องจากเด็กแต่ละบุคคล แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจและสติปัญญา ครอบครัว ภูมิหลังและเศรษฐกิจฐานะที่ไม่อาจเข้ารับการศึกษารูปแบบใดได้ทัดเทียมผู้อื่น หรือเรียกว่ามีความเหลื่อมล้ำนั่นเอง

ความเหลื่อมล้ำดังกล่าว มักปรากฏอยู่ในกลุ่มเป้าหมายที่เปราะบาง ที่เผชิญกับสภาพความไม่พร้อมด้านต่าง ๆ จำแนกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มเด็กที่ด้อยโอกาส และกลุ่มเด็กพิการ ซึ่งรัฐต้องเข้าไปดูแลและจัดการศึกษาให้อย่างทั่วถึง ดังมีสถิติและข้อมูลที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1) จำนวนผู้เรียนด้อยโอกาสที่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ความด้อยโอกาสเป็นผลจากสภาพการณ์และปัญหาต่าง ๆ ที่เด็กต้องเผชิญ และต้องได้รับความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน ภาวะด้อยโอกาสที่เด็กไทยต้องเผชิญมากที่สุด คือ ความยากจน ซึ่งในปี 2563 มีตัวเลขนักเรียนด้อยโอกาสในภาพรวมจำนวน 3,465,740 คน ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มเด็กยากจนจำนวน 3,441,773 คน และมากกว่าครึ่งของกลุ่มนี้เรียนในระดับประถมศึกษา ดังนั้น รัฐจึงต้องหาวิธีการที่จะเข้าไปดูแลสนับสนุนส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาและการพัฒนาที่เหมาะสม โดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดและหลังการแพร่ระบาดของโควิด - 19 ที่ซ้ำเติมปัญหาความยากจนของเด็กและครอบครัวให้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น รวมทั้งสถานการณ์อื่น ๆ ที่เป็นปัญหาส่วนตัวหรือปัญหาสังคม เช่น เด็กกำพร้า ชนกลุ่มน้อย เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูกบังคับให้ขายแรงงาน รายละเอียดตามตารางที่ 2.14

ตารางที่ 2.14 จำนวนผู้เรียนด้อยโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามระดับการศึกษา และประเภทความด้อยโอกาส

หน่วยนับ : คน

ประเภทความด้อยโอกาส	2562					2563				
	รวม	ก่อนประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	รวม	ก่อนประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย
รวม	3,659,258	488,582	2,011,920	881,320	277,436	3,465,740	464,060	1,912,147	810,167	279,366
เด็กถูกบังคับให้ขายแรงงาน	257	20	181	44	12	83	7	53	19	4
เด็กอยู่ในธุรกิจทางเพศ	22	3	6	8	5	24	4	8	7	5
เด็กถูกทอดทิ้ง	3,152	293	1,359	980	520	2,615	199	1,157	869	390
เด็กในสถานพินิจ	256	18	138	77	23	228	7	106	98	17
เด็กเร่ร่อน	287	93	151	33	10	213	48	119	38	8
เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์	180	8	93	53	26	78	5	40	22	11
ชนกลุ่มน้อย	7,313	908	4,079	1,454	872	4,419	495	2,165	1,179	580
เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณ	621	238	167	160	56	246	46	96	74	30
เด็กยากจน	3,628,741	485,115	1,996,997	873,931	272,698	3,441,773	461,235	1,900,112	804,163	276,263
เด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด	309	85	66	116	42	165	25	43	70	27
กำพร้า	15,173	1,694	8,400	3,177	1,902	9,014	900	5,237	1,778	1,099
ทำงานรับผิดชอบตนเองและครอบครัว	2,910	107	283	1,266	1,254	1,859	87	188	764	820
อื่น ๆ	37	-	-	21	16	5,023	1,002	2,823	1,086	112

ที่มา: สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
อ้างอิงใน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564)

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ได้ระบุสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา หลังการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด - 19) ในช่วงภาคเรียนที่ 1/2563 พบว่า ปัญหาการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของไทยเพิ่มขึ้นมาก โดยจากการสำรวจของ กสศ. พบว่า ประเทศไทยมีนักเรียนยากจนด้อยโอกาส 2.1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 29.9 ของนักเรียนทั้งหมด ในกลุ่มนี้เป็นเด็กนอกระบบโรงเรียน (ช่วงอายุ 6 - 14 ปี) จำนวน 4.3 แสนคน และพบอีกว่า คุณภาพของโรงเรียนในชนบทนั้นมีลักษณะการให้บริการการศึกษาล่าช้าหลังไป 2 ปีการศึกษาเมื่อเทียบกับโรงเรียนในเมือง นอกจากนี้ ผลกระทบของโควิด - 19 ส่งผลให้มีนักเรียนยากจนจำนวน 1.7 ล้านคน โดยมีนักเรียนยากจนพิเศษ (รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนยากจนพิเศษในปีที่ผ่านมาประมาณ 1,337 บาท /คน/เดือน) 1 ล้านคน ซึ่งสูงกว่าภาคเรียนที่ 2/2562 มากกว่า 2.4 แสนคน และมี 3 แสนคนที่เสี่ยงหลุดออกนอกระบบการศึกษา และเพราะความยากจนทำให้ช่องว่างการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กยากจนห่างกับคนรายได้ปานกลางถึง 20 เท่า หรือในเด็กยากจนค่าเฉลี่ยที่มีโอกาสในการศึกษาต่อระดับชั้นอุดมศึกษา มีเพียงร้อยละ 5 ต่อรุ่นเท่านั้น ข้อมูลดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 ภาพรวมสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาปัจจุบันที่สำรวจโดย กสศ.
ที่มา : กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2563)

2) จำนวนนักเรียนที่มีความพิการ

จำนวนนักเรียนพิการในปี 2563 มีจำนวน 405,635 คน เพิ่มจำนวนขึ้นจากปี 2562 มากกว่าห้าหมื่นคน ส่วนใหญ่เป็นความพิการที่เกิดจากปัญหาหรือความบกพร่องในการเรียนรู้ และเด็กพิการร้อยละ 75 เรียนอยู่ในระดับประถมศึกษา รายละเอียดดังตารางที่ 2.15

ตารางที่ 2.15 จำนวนนักเรียนพิการ จำแนกตามระดับการศึกษา และประเภทความพิการ

หน่วยนับ : คน

ประเภทความพิการ	2562					2563				
	รวม	ก่อนประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	รวม	ก่อนประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย
รวม	349,272	3,595	273,981	65,675	6,021	405,635	2,937	309,856	83,618	9,224
บกพร่องทางการเห็น	1,833	93	1,292	327	121	1,991	59	1,211	444	277
บกพร่องทางการได้ยิน	22	3	6	8	5	24	4	8	7	5
บกพร่องทางสติปัญญา	26,483	751	17,540	6,681	1,511	26,161	668	16,731	6,916	1,846
บกพร่องทางร่างกาย/สุขภาพ	6,900	539	4,922	1,166	273	6,684	406	4,208	1,440	630
ปัญหาทางการเรียนรู้	286,083	419	229,953	53,225	2,486	340,808	365	265,956	69,930	4,557
บกพร่องทางการพูด/ภาษา	2,524	207	2,109	175	33	2,610	153	2,146	266	45
บุคคลออทิสติก	6,619	620	4,767	1,004	228	7,675	556	5,342	1,246	531
ปัญหาทางพฤติกรรม/อารมณ์	6,191	201	4,606	1,017	367	6,362	129	4,838	1,081	314
พิการซ้อน	8,539	448	6,829	1,075	187	9,419	353	7,461	1,366	239

ที่มา : สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
รายงานใน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564)

2.1.3 คุณภาพการศึกษา (Quality)

โดยภาพรวมแล้ว ประเทศไทยสามารถจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนทุกช่วงวัยทุกกลุ่มเป้าหมายได้ในระดับที่น่าพึงพอใจ แต่ในด้านคุณภาพการศึกษาของไทย กลับเป็นประเด็นที่ทุกฝ่ายสนใจและแสดงความกังวลมาโดยตลอด เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมา ผลการจัดการศึกษาทั้งในระดับสถานศึกษา ระดับชาติและระดับนานาชาติ ยังอยู่ระดับต่ำและรั้งท้ายเมื่อเทียบกับมาตรฐานสากล จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่รัฐและทุกภาคส่วน ต้องร่วมมือกันยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยเร็ว โดยมีผลการจัดการศึกษาในเชิงคุณภาพในระดับการศึกษา และกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ดังนี้

1) อัตราการอ่านของคนไทย

ผลสำรวจการอ่านของประชากร ประจำปี 2561 ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติร่วมกับสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (TK Park) ได้สำรวจกลุ่มตัวอย่าง 55,920 ครัวเรือนทั่วประเทศ พบว่า คนไทยอายุ 6 ปีขึ้นไป มีอัตราการอ่านร้อยละ 78.8 หรือกว่า 49.7 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 77.7 ในการสำรวจในปี 2558 และพบว่าคนไทยใช้เวลาในการอ่านเฉลี่ย 80 นาทีต่อวัน เพิ่มขึ้นจากการสำรวจครั้งที่ผ่านมาซึ่งอยู่ที่ 66 นาทีต่อวัน จังหวัดที่มีการอ่านมากที่สุด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 92.9) โดยสื่อที่นิยมอ่านมากที่สุดยังคงเป็นหนังสือในรูปแบบของหนังสือเล่ม รองลงมาคือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีสัดส่วนการอ่านใกล้เคียงกับหนังสือรูปเล่ม สะท้อนให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมกรอ่านคนไทยในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคเทคโนโลยีดิจิทัล และมีสื่อหลากหลายให้เลือก ทั้งสื่อออนไลน์ เว็บไซต์ อีบุ๊ก แอปพลิเคชัน ซีดี และอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม การที่คนไทยที่ไม่อ่านหนังสืออีกร้อยละ 21.2 ยังถือเป็นอีกหนึ่งโจทย์สำคัญของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งดำเนินการพัฒนา มีข้อมูลดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.2 พฤติกรรมกรอ่านของคนไทย
ที่มา: กรุงเทพมหานคร (2562)

2) ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียน

คุณภาพของการจัดการศึกษา ส่วนหนึ่งสามารถพิจารณาได้จากคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนในแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาอยู่ในระดับที่น่ากังวล เนื่องจากค่าเฉลี่ยของคะแนนในแต่ละวิชาอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะในวิชาที่สัมพันธ์กับสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ เช่น คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ หรือในสมรรถนะการสื่อสาร เช่น ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นความสามารถที่สำคัญจำเป็นในโลกศตวรรษที่ 21 ข้อมูลดังแสดงในตารางที่ 2.16

ตารางที่ 2.16 ผลทดสอบทางการศึกษา จำแนกตามรายวิชาและระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2559 – 2563

หน่วย : ร้อยละ

ระดับชั้น	วิชา	ปีการศึกษา				
		2559	2560	2561	2562	2563
ประถมศึกษาปีที่ 6	คะแนนเฉลี่ยรวม	43.19	39.79	43.14	37.99	42.13
	ภาษาไทย	52.98	46.58	55.90	49.07	56.20
	ภาษาอังกฤษ	34.59	36.34	39.24	34.42	43.55
	คณิตศาสตร์	40.47	37.12	37.50	32.90	29.99
	วิทยาศาสตร์	41.22	39.12	39.93	35.55	38.78
มัธยมศึกษาปีที่ 3	คะแนนเฉลี่ยรวม	38.29	34.33	37.50	36.30	36.03
	ภาษาไทย	46.36	48.29	54.42	55.14	54.29
	ภาษาอังกฤษ	31.80	30.45	29.45	33.25	34.38
	คณิตศาสตร์	29.31	26.30	30.04	26.73	25.46
	วิทยาศาสตร์	34.99	32.28	36.10	30.07	29.89
มัธยมศึกษาปีที่ 6	คะแนนเฉลี่ยรวม	34.48	33.23	35.02	32.34	33.78
	ภาษาไทย	52.29	49.25	47.31	42.21	44.36
	ภาษาอังกฤษ	27.76	28.31	31.41	29.20	29.94
	คณิตศาสตร์	24.88	24.53	30.72	25.41	26.04
	วิทยาศาสตร์	31.62	29.37	30.51	29.20	32.68
	สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	35.89	34.70	35.16	35.70	35.93

หมายเหตุ: ใช้ข้อมูลของสำนักทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

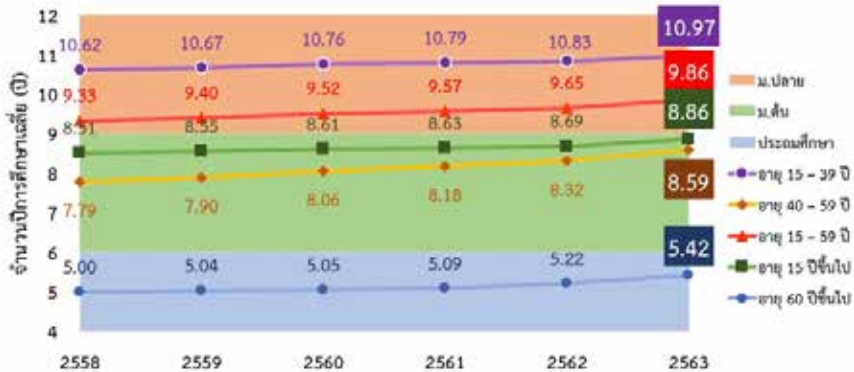
ที่มา: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2564)

3) ปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยวัยแรงงาน

ปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยวัยแรงงาน (กลุ่มอายุ 15 – 59 ปี) ซึ่งเป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงานปัจจุบัน หรือเป็นผู้ถูกจัดจำแนกอยู่ในประเภทกำลังแรงงานตามการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉลี่ย 0.1 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 จนถึง พ.ศ. 2563 ซึ่งใน พ.ศ. 2563 มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเท่ากับ 9.86 ปี หรือมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ประชากรไทยกลุ่มอายุ 15-39 ปี เป็นกลุ่มเป้าหมายที่กระทรวงศึกษาธิการสามารถพัฒนาส่งเสริมเพื่อ

ยกระดับการพัฒนาให้มีความรู้ที่สามารถต่อยอดวุฒิการศึกษาให้สูงขึ้น เพื่อสร้างโอกาสให้เพิ่มพูนความรู้ และเพิ่มโอกาสความก้าวหน้าในอาชีพการงาน โดยในปี 2563 มีปีการศึกษาเฉลี่ย เท่ากับ 10.97 ปี และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยปีละ 0.07 ปี และกลุ่มอายุ 40 – 59 ปี เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินการพัฒนาให้มีความรู้ที่ไม่เน้นการเพิ่มวุฒิการศึกษาแต่เป็นการให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านอื่น ๆ เช่น การให้ความรู้ในการอบรมทักษะอาชีพ โดยในปี 2563 มีปีการศึกษาเฉลี่ย เท่ากับ 8.59 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยปีละ 0.16 ปี ดังข้อมูลในแผนภาพที่ 2.3 และ 2.4

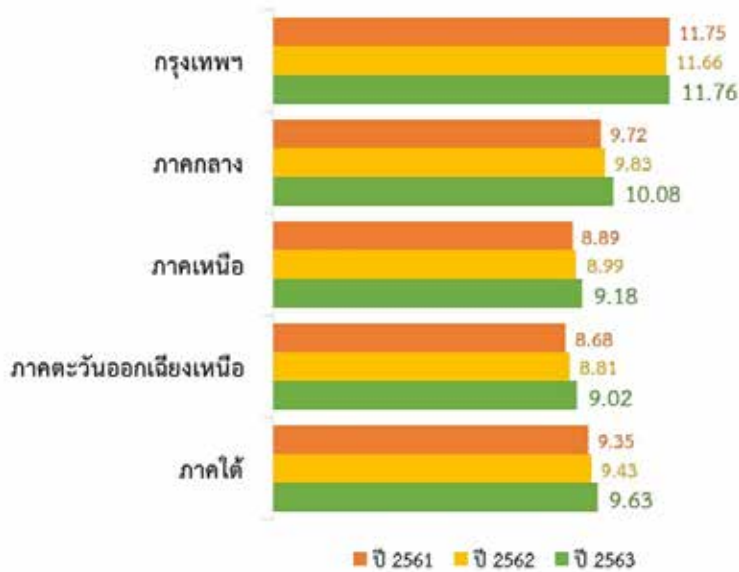

แผนภาพที่ 2.3 จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทย ปี 2558 - 2563
ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)

กลุ่มอายุ	ปี 2562	ปี 2563	เพิ่ม (+) / ลด (-)
กลุ่มอายุ 15-39 ปี	10.83	10.97	+0.14
กลุ่มอายุ 40-59 ปี	8.32	8.59	+0.27
กลุ่มอายุ 15-59 ปี	9.65	9.86	+0.21
กลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไป	8.69	8.86	+0.17
กลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป	5.22	5.42	+0.20

แผนภาพที่ 2.4 จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยวัยแรงงานที่เพิ่มขึ้นในปี 2562 - 2563
ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

นอกจากนี้ เมื่อจำแนกจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยวัยแรงงานตามภูมิภาค ในปี 2563 โดยเฉลี่ยแต่ละภาคมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือมีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี และมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกภูมิภาค ซึ่งกรุงเทพฯมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยสูงสุดที่ 11.76 ปี รองลงมาเป็นภาคกลาง 10.08 ปี ภาคใต้ 9.63 ปี ภาคเหนือ 9.18 ปี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 9.02 ปี ตามแผนภาพที่ 2.5

แผนภาพที่ 2.5 ปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยวัยแรงงานจำแนกตามภูมิภาค
ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

4) ระดับการศึกษาของประชากรไทยวัยแรงงาน

ประชากรไทยวัยแรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา และมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปีในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษา กล่าวคือ ในปี 2561 ประชากรไทยมีการศึกษาระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 32.79 และในปี 2563 ลดลงเหลือเท่ากับร้อยละ 30.21 ส่วนประชากรไทยวัยแรงงานที่มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในปี 2561 มีร้อยละ 20.04 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20.48 ในปี 2563 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในปี 2561 มีร้อยละ 21.21 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 22.16 ในปี 2563 และระดับอุดมศึกษาในปี 2561 มีร้อยละ 22.68 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 24.23 ในปี 2563 ดังแผนภาพที่ 2.6

แผนภาพที่ 2.6 ร้อยละของระดับการศึกษาของประชากรไทยวัยแรงงาน พ.ศ. 2563
ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

2.2 ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย

ความสามารถด้านการแข่งขันของประเทศ เป็นข้อมูลสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งชี้ถึงสภาพ ทิศทางและ แนวโน้มในการพัฒนาประเทศ และแสดงถึงวิกฤต โอกาส จุดแข็งและจุดด้อยในด้านต่าง ๆ ที่สามารถใช้ เป็นข้อมูลในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ก้าวทัน และอยู่ร่วมกับนานาชาติได้อย่างปกติสุข ในปี 2563 ประเทศไทยมีอันดับความสามารถในการแข่งขันทั้งในด้านการศึกษาและด้านที่สัมพันธ์เชื่อมโยงผลถึงการศึกษาดังนี้

2.2.1 อันดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของประเทศไทย

สถาบัน IMD (International Institute for Management Development) ได้จัดทำรายงาน The World Competitiveness Yearbook (WCY) 2020 ประกาศผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านต่าง ๆ ของประเทศทั่วโลกในปี 2563 โดยการจัดอันดับจะพิจารณาจากปัจจัยหลักที่สำคัญ 4 ด้าน คือ

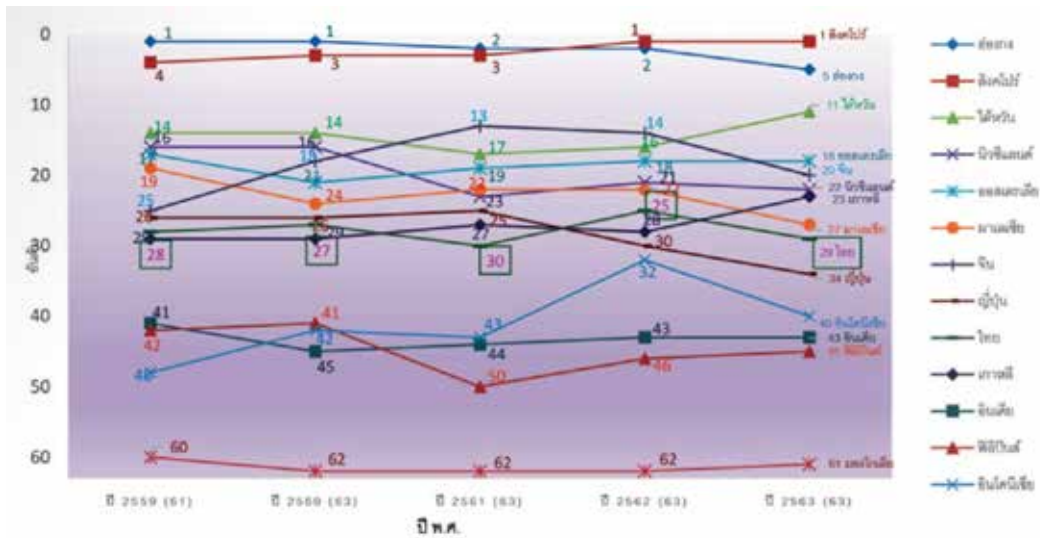
(1) สมรรถนะทางเศรษฐกิจ (Economic Performance) (2) ประสิทธิภาพของภาครัฐ (Government Efficiency) (3) ประสิทธิภาพของภาคธุรกิจ (Business Efficiency) และ (4) โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ซึ่งประเมินครอบคลุมข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ สุขภาพและสิ่งแวดล้อม รวมถึงปัจจัยด้านการศึกษา และพบว่า ในปี 2563 ความสามารถในการแข่งขันในภาพรวมของประเทศไทยอยู่ในอันดับ 29 มีอันดับลดลง 4 อันดับ (จากอันดับที่ 25 ในปี 2562) ผลที่ลดลงอาจสืบเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโควิด - 19 ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อภาคธุรกิจ อุตสาหกรรมและภาคบริการของประเทศ ดังแผนภาพที่ 2.7

แผนภาพที่ 2.7 ความสามารถในการแข่งขันในภาพรวมของประเทศไทย ปี 2563

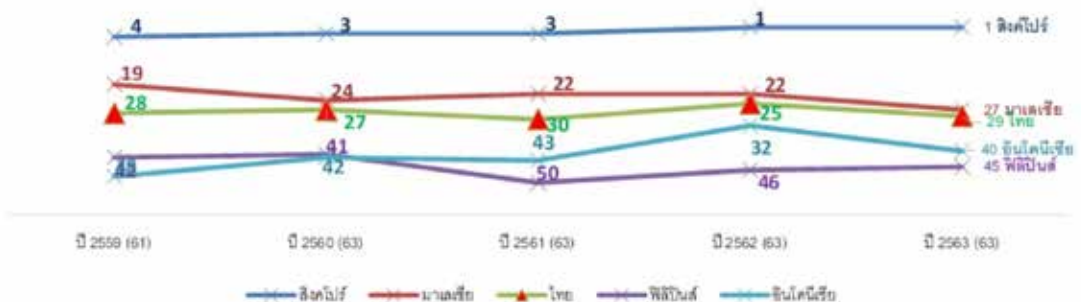
ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)

เมื่อพิจารณาประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก 14 ประเทศ พบว่า ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันในภาพรวมอยู่ในอันดับที่ 29 เป็นอันดับ 8 ในภูมิภาคนี้ ดังแผนภาพที่ 2.8

แผนภาพที่ 2.8 แนวโน้มสมรรถนะในภาพรวมของประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกปี 2559 – 2563
ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)

หากเปรียบเทียบแนวโน้มสมรรถนะการแข่งขันของประเทศไทยกับประเทศอาเซียน 5 ประเทศที่ร่วมในการจัดอันดับของ IMD ช่วงปี 2559 – 2563 พบว่า ประเทศไทยยังคงมีสมรรถนะในการแข่งขันเป็นอันดับ 3 ในอาเซียน รองจาก สิงคโปร์ และมาเลเซีย ดังแผนภาพที่ 2.9

แผนภาพที่ 2.9 แนวโน้มสมรรถนะในภาพรวมของประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศอาเซียน ปี 2559 – 2563
ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)

2.2.2 ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย จำแนกตามปัจจัยหลัก และปัจจัยย่อย

ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย จำแนกตามกลุ่มปัจจัยหลัก 4 ด้าน พบว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานอยู่อันดับที่ 44 ตีขึ้น 1 อันดับ ส่วนปัจจัยหลักด้านสมรรถนะทางเศรษฐกิจและปัจจัยหลักด้านประสิทธิภาพของภาครัฐมีอันดับลดลง โดยปัจจัยหลักด้านสมรรถนะทางเศรษฐกิจยังคงเป็นปัจจัยที่ประเทศไทยมีอันดับดีที่สุดคืออยู่ในอันดับที่ 14 ส่วนปัจจัยหลักด้านประสิทธิภาพของภาครัฐมีอันดับลดลง อย่างไรก็ตาม ปัจจัยหลักด้านประสิทธิภาพของภาครัฐก็มีอันดับดีขึ้น 4 อันดับ (อันดับ 23) ดังตารางที่ 2.17

ตารางที่ 2.17 อันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ปี 2559 – 2563 จำแนกตามปัจจัยหลัก

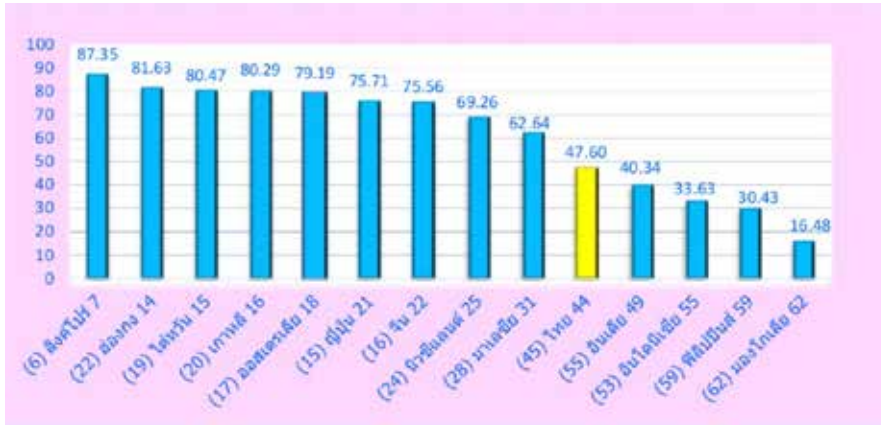
ปัจจัยหลัก	ปี 2559 (61 ประเทศ)	ปี 2560 (63 ประเทศ)	ปี 2561 (63 ประเทศ)	ปี 2562 (63 ประเทศ)	ปี 2563 (63 ประเทศ)
อันดับที่ของภาพรวม	28	27	30	25	29
ปัจจัยหลักที่ 1 สมรรถนะทางเศรษฐกิจ	13	10	10	8	14
ปัจจัยหลักที่ 2 ประสิทธิภาพภาครัฐ	23	20	22	20	23
ปัจจัยหลักที่ 3 ประสิทธิภาพภาคธุรกิจ	25	25	25	27	23
ปัจจัยหลักที่ 4 โครงสร้างพื้นฐาน	49	49	48	45	44

ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)

เมื่อพิจารณาปัจจัยหลักและปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา พบว่า ปัจจัยหลักด้านโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวข้องมากที่สุด เนื่องจากโครงสร้างพื้นฐานประกอบด้วย 5 ปัจจัยย่อย ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐานทั่วไป ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านการศึกษา ดังมีรายละเอียดความสามารถในการแข่งขันในแต่ละด้าน ดังนี้

1) ความสามารถในการแข่งขันด้านโครงสร้างพื้นฐานของประเทศไทย

ในปี 2563 ประเทศไทยมีอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านโครงสร้างพื้นฐานอยู่ในอันดับที่ 44 มีอันดับดีขึ้น 1 อันดับจากปีที่ผ่านมา ทั้งนี้ ด้านโครงสร้างพื้นฐานประเทศไทยมีปัจจัยย่อยที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนคือ ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานที่อัตราการพึ่งพิงของประชากรต่ำ และด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีที่จำนวนผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ระบบ 3G และ 4G มีจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนที่เป็นตัวฉุดรั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านการศึกษา โดยด้านการศึกษาต้องเร่งปรับปรุงในเรื่องงบประมาณด้านการศึกษาต่อ GDP มีจำนวนน้อย อัตราส่วนครูต่อนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีจำนวนมาก และอัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาที่มีจำนวนน้อยลง เป็นต้น ดังแผนภาพที่ 2.10

แผนภาพที่ 2.10 ความสามารถในการแข่งขันด้านโครงสร้างพื้นฐานของประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับนานาชาติ
ที่มา : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)

2) ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษา

ในปี 2563 ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษา แม้จะดีขึ้นหนึ่งอันดับเมื่อเทียบกับปี 2562 แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมยังน่ากังวล เนื่องจากประเทศไทยอยู่อันดับที่ 55 จาก 63 ประเทศ สถานการณ์นี้เห็นได้ชัดเจนจากความไม่พร้อมในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ทั้งในส่วนของสถานศึกษา นักเรียนและผู้ปกครองที่ยังมีปัญหาด้านอุปกรณ์ เครื่องมือดิจิทัลและเครือข่ายอินเทอร์เน็ตดังตารางที่ 2.18

ตารางที่ 2.18 ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย
ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษา (Education Infrastructure) พ.ศ. 2554 – 2563

ประเทศ	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563
ญี่ปุ่น	34	36	28	28	38	35	36	30	32	32
ไต้หวัน	25	24	21	22	21	25	25	19	20	20
สิงคโปร์	10	6	4	2	3	4	5	2	2	2
มาเลเซีย	35	33	34	32	35	38	40	34	35	37
ไทย	51	52	51	54	48	52	54	56	56	55
ฟิลิปปินส์	57	57	59	59	60	59	59	61	58	61
อินโดนีเซีย	53	53	52	52	57	56	61	57	52	56
รวมประเทศทั้งหมด	59	59	60	60	61	61	61	63	63	63

ข้อมูล: IMD World Competitiveness Yearbook 2004 – 2020

แหล่งที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)

3) ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์

ในปี 2563 ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์แม้จะลดลงหนึ่งอันดับเมื่อเทียบกับปี 2562 แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวม ยังคงต้องเร่งพัฒนาให้ดีขึ้น เนื่องจากวิทยาศาสตร์เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และนวัตกรรมของประเทศ ดังข้อมูลในตารางที่ 2.19

ตารางที่ 2.19 ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Infrastructure) พ.ศ. 2554 – 2563

ประเทศ	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563
ญี่ปุ่น	2	2	2	2	2	2	2	5	6	8
ไต้หวัน	7	7	13	9	9	10	10	10	8	7
สิงคโปร์	14	13	17	17	16	13	12	17	14	15
มาเลเซีย	29	28	28	28	29	29	29	29	28	32
ไทย	40	40	40	46	47	47	48	42	38	39
ฟิลิปปินส์	58	58	59	59	58	55	57	60	59	59
อินโดนีเซีย	47	55	58	56	55	58	52	49	45	47
รวมประเทศทั้งหมด	59	59	60	60	61	61	61	63	63	63

ข้อมูล: IMD World Competitiveness Yearbook 2004 – 2020

แหล่งที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)

4) ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี

ในปี 2563 ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีอยู่อันดับที่ 34 ซึ่งเป็นอันดับที่ดีที่สุดนับตั้งแต่มีการจัดอันดับของ IMD ทั้งนี้ อาจเนื่องจากในปี 2563 ไทยได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีด้านดิจิทัลรองรับการทำงานจากบ้าน (Work From Home) การเรียนการสอน และการประชุมผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น ตามข้อมูลในตารางที่ 2.20

ตารางที่ 2.20 ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย
ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี (Technological Infrastructure) พ.ศ. 2554 – 2563

ประเทศ	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563
ญี่ปุ่น	26	24	21	17	23	10	19	13	20	31
ไต้หวัน	6	4	5	4	9	12	15	18	13	8
สิงคโปร์	3	3	3	2	2	1	1	2	1	1
มาเลเซีย	18	16	13	5	5	23	20	24	15	17
ไทย	52	50	47	41	44	42	36	36	38	34
ฟิลิปปินส์	32	46	40	45	36	41	42	46	44	48
อินโดนีเซีย	54	55	54	51	53	54	54	57	49	53
รวมประเทศทั้งหมด	59	59	60	60	61	61	61	63	63	63

ข้อมูล: IMD World Competitiveness Yearbook 2004 – 2020

แหล่งที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)

2.3 ข้อมูลสถิติด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

2.3.1 ความต้องการพัฒนาขีดความสามารถของประชากรไทย

สำนักงานสถิติแห่งชาติและกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้สำรวจความต้องการในการพัฒนาขีดความสามารถของคนไทยที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป พบว่า ในภาพรวมความต้องการยังมีจำนวนต่ำมากในทุกกลุ่มอายุ โดยกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป และกลุ่มอายุ 55 - 60 ปี มีสัดส่วนความต้องการต่ำมากซึ่งอาจเนื่องมาจากวัย และเนื้อหาหรือรูปแบบการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไปและเน้นทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้นดังตารางที่ 2.21

ตารางที่ 2.21 จำนวนประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปทั่วราชอาณาจักรที่มีความต้องการพัฒนา
ขีดความสามารถจำแนกตามกลุ่มอายุ

หน่วยนับ : คน

ความต้องการพัฒนา ขีดความสามารถ	กลุ่มอายุ	2559	2560	2561	2562	2563
รวม	ยอดรวม	55,471,907	55,828,548	56,159,496	56,465,172	56,745,815
	15-24	9,613,310	9,565,362	9,491,744	9,397,821	9,291,027
	25-34	9,581,780	9,531,078	9,515,418	9,527,226	9,551,280
	35-44	10,393,644	10,371,569	10,051,161	9,890,462	9,782,055
	45-54	10,821,310	10,787,802	10,903,695	10,890,103	10,776,043
	55-59	4,373,809	4,446,102	4,623,612	4,725,536	4,839,281
	60 ขึ้นไป	10,688,054	11,126,634	11,573,866	12,034,025	12,506,129
ต้องการฯ	ยอดรวม	4,055,064	5,030,928	4,757,109	4,728,428	4,492,245
	15-24	1,095,804	1,281,483	1,192,088	1,123,913	896,432
	25-34	832,701	1,080,202	999,834	973,356	933,177
	35-44	876,951	1,130,723	953,607	933,869	906,471
	45-54	798,085	990,052	1,010,155	1,004,873	1,013,368
	55-59	249,316	311,402	304,720	363,089	375,266
	60 ขึ้นไป	202,206	237,066	296,705	329,327	367,531
ไม่ต้องการฯ	ยอดรวม	51,416,843	50,797,620	51,402,387	51,736,745	52,253,570
	15-24	8,517,506	8,283,879	8,299,656	8,273,908	8,394,595
	25-34	8,749,079	8,450,876	8,515,584	8,553,870	8,618,103
	35-44	9,516,693	9,240,846	9,097,554	8,956,592	8,875,584
	45-54	10,023,225	9,797,750	9,893,540	9,885,230	9,762,675
	55-59	4,124,493	4,134,701	4,318,892	4,362,446	4,464,015
	60 ขึ้นไป	10,485,848	10,889,568	11,277,161	11,704,698	12,138,598

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2564)

2.3.2 งบประมาณด้านการศึกษา

การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อการจัดการศึกษาการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาศักยภาพของของทรัพยากรมนุษย์และความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาของไทย อยู่ในระดับที่สูงมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ

แม้สัดส่วนการจัดสรรจะลดลงทุกปีในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ซึ่งอาจเกิดจากจำนวนผู้เรียน ครูและสถานศึกษาที่ลดลง และสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด – 19 ที่รัฐจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมในด้านเศรษฐกิจและสาธารณสุข แต่ก็ยังนับว่าสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น

1) งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาต่อ GDP

ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาต่อ GDP ของประเทศมีแนวโน้มลดลงตามลำดับ (จากร้อยละ 3.8 ในปี 2559 เหลือร้อยละ 2.9 ในปี 2564) ตามข้อมูลในตารางที่ 2.22

ตารางที่ 2.22 งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาต่อ GDP และงบประมาณด้านการศึกษาต่อ
งบประมาณแผ่นดินประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 – 2564

หน่วย : ล้านบาท

ปีงบประมาณ	ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP)	งบประมาณแผ่นดิน	งบประมาณด้านการศึกษา	ร้อยละของงบประมาณรายจ่ายประจำปี	ร้อยละของงบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาต่อ GDP
2559	14,366,557	2,720,000	549,708.1	20.2	3.8
2560	15,228,600	2,923,000	536,732.0	18.4	3.5
2561	16,457,300	3,050,000	523,569.4	17.2	3.2
2562	17,003,400	3,000,000	510,427.0	17.0	3.0
2563	15,947,700	3,200,000	493,822.7	15.4	3.1
2564	16,824,800	3,285,963	482,764.5	14.7	2.9

ที่มา: งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2535 – 2564 สำนักงบประมาณ
แหล่งที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564)

2) งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษำ จำแนกตามระดับการศึกษา

หากพิจารณาจากงบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษำในระดับและประเภทต่าง ๆ ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา พบว่า ลดลงตามลำดับทุกด้าน โดยด้านการวิจัยและการพัฒนาการศึกษาซึ่งเป็นด้านที่สำคัญและส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศได้รับการจัดสรรลดลงมากที่สุด รายละเอียดดังตารางที่ 2.23

ตารางที่ 2.23 งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษำ จำแนกตามระดับการศึกษา
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 – 2564

หน่วย : ล้านบาท

ปีงบประมาณ	งบประมาณรายจ่ายการศึกษา						
	ระดับก่อน วัยเรียน ประถมศึกษา และ มัธยมศึกษา	ระดับ อุดมศึกษา	การศึกษา ไม่กำหนด ระดับ	การบริการ สนับสนุนการ ศึกษา	การวิจัยและ การพัฒนา ด้านการศึกษา	การศึกษาอื่น	รวม การศึกษา
2560	376,124.3	112,975.0	3,116.8	15,219.8	1,455.3	27,840.8	536,732.0
2561	325,295.8	108,340.9	3,780.4	47,466.3	6,964.1	31,721.9	523,569.4
2562	347,778.5	101,832.7	2,688.4	10,365.8	3,420.5	44,341.1	510,427.0
2563	341,669.8	100,653.0	2,447.1	10,804.4	779.0	37,469.4	493,822.7
2564	329,732.5	102,269.9	2,211.0	12,217.3	260.4	36,073.4	482,764.5

ที่มา: งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2535 – 2564 สำนักงบประมาณ
แหล่งที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564)

จากข้อมูลสถิติทางด้านงบประมาณทางการศึกษาซึ่งมีแนวโน้มลดลงทุกปี แม้ว่าจำนวนผู้เรียนจะลดลงสัมพันธ์กับอัตราการเกิดที่ลดลง ซึ่งอาจส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณ แต่เมื่อพิจารณาจากความสำคัญจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาประเทศในโลกศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านวิทยาการและเทคโนโลยี โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับสภาวะการณ์และผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด - 19 ที่ทำให้ต้องปรับการเรียนการสอนเป็นแบบออนไลน์ รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสนับสนุนการจัดปัจจัยพื้นฐานด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ทางเทคโนโลยี ดิจิทัลแพลตฟอร์ม เครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือ WiFi ให้ทั่วถึงผู้เรียนทุกคน การพัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องให้มีทักษะในการใช้และ

การจัดการเรียนรู้ด้วยดิจิทัล รวมถึงการพัฒนาองค์ความรู้และสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งจำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก การปรับลดงบประมาณทางการศึกษาสำหรับการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและงบประมาณด้านการวิจัยและพัฒนาการศึกษา จึงอาจไม่สอดคล้องหรือสนองความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะการวางโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีหรือการคิดค้นและวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษา ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องวางยุทธศาสตร์ด้านงบประมาณและลำดับความสำคัญให้เหมาะสมกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศต่อไป

ข้อมูลภาพรวมสภาวะการศึกษาของไทยในปี 2563 ที่ได้นำเสนอสภาพการณ์ แนวโน้มทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศด้วยข้อมูลสถิติการศึกษา ดัชนีตัวชี้วัดทางการศึกษาและการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศในด้านต่าง ๆ ที่ต่อเนื่องจากปี 2562 รวมถึงสภาวะที่เกิดจากผลกระทบของโควิด - 19 ในมิติต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงสภาวะการณ์ทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมา โดยยังมีปัญหาหรือประเด็นสำคัญหลายด้านที่ต้องเร่งปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

จุดเน้นสถานะการศึกษาไทย ในปี 2563

แม้ปี พ.ศ. 2563 จะเป็นปีที่ทุกภาคส่วนของประเทศเผชิญกับผลกระทบของการแพร่ระบาดของโควิด - 19 อย่างรุนแรง ส่งผลให้การดำเนินงานด้านต่าง ๆ หยุดชะงัก ชะลอตัวหรือต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม มีโครงการหรือกิจกรรมด้านการศึกษาที่สำคัญหลายด้านที่ยังมีการดำเนินการทั้งในลักษณะที่ทำต่อเนื่องกับโครงการหรืองานเดิมในการพัฒนาการศึกษาของประเทศให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง และโครงการแนวคิดหรือนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่ริเริ่มจัดทำขึ้นด้วยรูปแบบ เทคนิควิธีการใหม่ ๆ ที่ช่วยแก้ปัญหาหรือผ่อนปรนให้สถานการณ์ที่ได้รับผลกระทบจากโควิด - 19 ดีขึ้น ดังจะได้เสนอโครงการหรือประเด็นที่เป็นจุดเน้นสถานะการศึกษาไทยที่น่าสนใจในปี 2563 ตามลำดับ ดังนี้

3.1 (ร่าง) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ...

ความเคลื่อนไหวสำคัญประการหนึ่งด้านการศึกษาในช่วงปัจจุบัน คือ การร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ ซึ่งเป็นการดำเนินการตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่กำหนดหลักการและเจตนารมณ์ใหม่ทางการศึกษาไว้ กฎหมายหลักด้านการศึกษาที่ใช้อยู่

ในปัจจุบัน คือ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2553 ซึ่งแม้จะเป็นกฎหมายที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาหลายประการ แต่ยังมีอีกหลายด้านที่ไม่ได้ดำเนินการให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ประกอบกับในระยะยี่สิบปีที่ผ่านมา บริบทของสังคมโลกและการศึกษาได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นที่ประเทศไทยต้องปรับตัว ปรับการจัดการศึกษาให้ทันกับสภาวะการณ์ จึงมีความจำเป็นต้องยกร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติขึ้นใหม่

คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอบศ.) ได้ยกร่างกฎหมายการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ ซึ่งเป็นการถอดหลักการและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญออกมาเป็นร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ... มีสาระโดยสรุป ดังนี้

(1) กำหนดวัตถุประสงค์การจัดการศึกษา และเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนอย่างชัดเจน ตามระดับช่วงวัย (7 ช่วงวัย) นักเรียนอายุ 3 - 15 ปี

(2) ให้มีการศึกษา 3 ระบบ คือ การศึกษาเพื่อเพิ่มคุณภาพตามระดับ เพื่อพัฒนาตนเอง และการศึกษาเพื่อการเรียนรู้

(3) กำหนดว่านอกจากรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ให้เป็นหน้าที่และสิทธิของบิดา มารดา บุพการี ผู้ปกครอง บุคคล นิติบุคคล หรือองค์กรอื่นในการจัดการศึกษาระดับใด ๆ ตามกฎหมายกำหนด

(4) ให้ความสำคัญกับสถานศึกษา หลักการพื้นฐาน หลักความเป็นอิสระในการจัดการศึกษา ภารกิจหน้าที่ กรรมการบริหารสถานศึกษา การได้มาและการใช้จ่ายงบประมาณสถานศึกษา

(5) ให้มีหลักสูตรฯ ต้นแบบ คู่มือ แนวการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล จัดทำโดยสถาบัน หลักสูตรและการเรียนรู้ ให้สถานศึกษานำไปใช้หรือเป็นแนวจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเฉพาะเพื่อพัฒนา การศึกษา ให้หน่วยงานรัฐเข้าไปสนับสนุน ช่วยเหลือ นำหลักสูตรฯ สู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผล

(6) กำหนดความสำคัญ บทบาทของครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่นในสถานศึกษา กำหนดให้ครูมี ภารกิจหน้าที่ คุณลักษณะทั่วไปและคุณลักษณะเฉพาะตามช่วงวัยที่สอนอย่างชัดเจน รวมถึงกำหนดการพัฒนา ระบบติดตาม ประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลของครูและบุคลากรด้วย

(7) ให้มีหน่วยงานในการกำกับ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทั้งในพื้นที่ (ส่วนภูมิภาค ส่วนกลางที่ตั้งในภูมิภาค) และส่วนกลาง ซึ่งมีลักษณะโครงสร้างที่บูรณาการกัน

(8) ให้มีระบบข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารเพื่อประโยชน์ในการวางแผน การศึกษา การพัฒนาการศึกษา และการติดตามตรวจสอบประเมินผลการบริหารและจัดการศึกษา

(9) ให้มีคณะกรรมการนโยบายการศึกษาแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ในการเสนอแนะนโยบายการศึกษา เสนอปรับแก้กฎหมาย เห็นชอบแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนปฏิบัติการตามแผนการศึกษาชาติ หลักสูตรต้นแบบ แนวทางพัฒนาคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพ กำหนดงบประมาณ อัตราค่าจ้าง แนวทางการพัฒนาข้อมูล สารสนเทศเพื่อการบริหารและกำกับดูแลการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563)

ปี 2563 เป็นช่วงเวลาแห่งการปรับปรุงแก้ไขร่าง พ.ร.บ. โดยหลังจากที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ได้ส่งร่าง พรบ.ฯ ให้คณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจแก้ โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และได้สรุปร่างเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อให้เห็นชอบ แต่เนื่องจาก ยังมีข้อคัดค้านในบางประเด็นจากกลุ่มบุคคลและองค์กรทางการศึกษา คณะรัฐมนตรีจึงส่งร่างกฎหมายกลับไป เพื่อรับฟังความคิดเห็นและปรับปรุงแก้ไข สกศ. ได้จัดการประชุมประชาพิจารณ์ร่าง พ.ร.บ.การศึกษาฯ โดยมี หน่วยงานต่าง ๆ กลุ่มผู้มีความเห็นต่าง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมพิจารณาประเด็นที่ยังมี ความเห็นไม่ตรงกันและประเด็นสำคัญอื่น ๆ เพิ่มเติมด้วย (มติชนออนไลน์, 2563)

ความเคลื่อนไหวดังกล่าวส่งผลให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะการมีกฎหมายแม่บทด้านการศึกษาที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มุ่งประโยชน์หลักไปที่ผู้เรียนซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงสูงมาก ทั้งวิธีการเรียนรู้ การใช้ชีวิต และทัศนคติต่อการศึกษา และสังคม จำเป็นที่ต้องได้รับการศึกษาเรียนรู้ที่มีคุณภาพสู่การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของประเทศต่อไป

3.2 การศึกษาปฐมวัย

การศึกษาในช่วงปฐมวัยมีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นการวางรากฐานการพัฒนาผู้เรียนที่ส่งผลโดยตรง ต่อการพัฒนาศักยภาพของประชาชนของประเทศในอนาคต ความเคลื่อนไหวที่สำคัญด้านการศึกษาปฐมวัย ในช่วงที่ผ่านมา คือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562 เพื่อส่งเสริมการพัฒนา เด็กปฐมวัย โดยมีสาระสำคัญของ พ.ร.บ. สรุปได้ดังนี้

(1) ส่งเสริมการบูรณาการงานด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างชัดเจน

กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยอยู่ในการดูแลของ 4 กระทรวงหลักที่เกี่ยวข้อง และมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรการพัฒนาเด็กปฐมวัย มีหน้าที่หลักในการจัดทำแผนการพัฒนาเด็กปฐมวัย จัดทำมาตรฐาน สมรรถนะ ตัวชี้วัด และแนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัย

(2) กำหนดแนวทางในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัยตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ หมายถึง เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 6 ปีบริบูรณ์ กำหนดแนวทางการพัฒนา มุ่งเน้นการดูแล การพัฒนา และการจัดการเรียนรู้ โดยการพัฒนาจะต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ สร้างเจตคติที่ดี เตรียมความพร้อมตามวัย และไม่มุ่งเน้นการสอบแข่งขัน

(3) มุ่งเน้นให้เกิดการจัดทำแผนการพัฒนาเด็กปฐมวัยและจัดทำข้อมูลเด็กปฐมวัย

คณะกรรมการนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัยมีภารกิจสำคัญในการจัดทำแผนการพัฒนาเด็กปฐมวัย กำหนดกรอบการบริหารจัดการแนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัย และจัดให้มีการจัดทำฐานข้อมูลเด็กปฐมวัย

(4) ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย

ให้ความสำคัญกับการผลิตและพัฒนาบุคลากรที่ทำหน้าที่ดูแลและจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เป็นไปตามปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

(5) กำหนดบทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ระบุหน้าที่ของหน่วยที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เกิดการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างชัดเจน ทั้งในส่วนสถานพยาบาลของหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือภาคเอกชน และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พุทธศักราช 2562 จึงเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยของประเทศไทยที่จะได้มีหน่วยงานเฉพาะที่รับผิดชอบดำเนินการในด้านนี้โดยตรง ทำให้การพัฒนาเด็กปฐมวัยมีความเป็นเอกภาพและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในปี 2563 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายและแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อให้สถานศึกษาและครูมีแนวปฏิบัติพื้นฐานนำไปใช้วางแผนทางในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมและสอดคล้องตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพเด็กในช่วงปฐมวัย

โดยมีหลักการสำคัญ คือ การพัฒนาเด็กแบบองค์รวม (Holistic Development) ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมวัย รวมทั้งพัฒนาด้านตัวตน (Self-Development) พัฒนาทักษะสมอง (Executive Function: EF) ให้มากขึ้น เพื่อให้เด็กรู้สึกมีคุณค่า มีความเชื่อมั่น และภูมิใจในตนเอง และเป็นเด็กที่คิดเป็น มีเหตุมีผล และรู้จักกำกับตนเอง โดยได้กำหนดแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาและครู

ในส่วนของแนวปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา ประกอบด้วย 6 เรื่องหลักดังนี้ 1) เน้นเด็กเป็นสำคัญ 2) จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ ยืดหยุ่น 3) ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลาย 4) จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก 5) ให้ครูได้พัฒนาตนเอง และ 6) ประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา กับพ่อแม่และชุมชน ดังแผนภาพที่ 3.1

แนวปฏิบัติสถานศึกษา (School Practice)

1. **เป็นเด็กเป็นสำคัญ** เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ ลงมือปฏิบัติฯ โดยครูเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ไปพร้อมกับเด็ก
2. **จัดประสบการณ์** เรื่องกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเชื่อมโยง เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวม สมดุลและต่อเนื่องฯ
3. **จัดหาหรือพัฒนาสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์** ร่วมถึงแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้**เรียนรู้ผ่านการเล่น**ที่หลากหลาย
4. **จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้** เรียงนก อบอุ่น ปลอดภัย เป็นมิตร มีอิสระและท้าทาย เพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ฯ
5. **ส่งเสริม สนับสนุน** ให้ครูได้มี**โอกาสในการพัฒนาตนเอง** ให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการที่เกี่ยวข้องฯ
6. **ประสานความร่วมมือ และสร้างความรู้ความเข้าใจ** ระหว่างสถานศึกษา กับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน ในการดูแล พัฒนาและจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย

แผนภาพที่ 3.1 แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ สำหรับสถานศึกษา
ที่มา: ศธ. 360 องค์ฯ (2563)

การปรับรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยครั้งนี้ ครูมีบทบาทสำคัญและเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) จากครูผู้สอนปรับมาเป็นผู้ชี้แนะ ช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้สังเกต ร่วมเรียนรู้ไปกับเด็ก และเชื่อมโยงความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาและเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ ดังนั้น แนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับครู ต้องเกิด “5 สิ่งที่มีอยู่จริง” ดังแผนภาพที่ 3.2

“5 สิ่งที่มีอยู่จริง”

1. **ครูมีอยู่จริง** “ครูคุณภาพ ครูเพื่อศิษย์” ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่พึ่งทางใจฯ
2. **เด็กมีอยู่จริง** “เด็กที่คิด วางแผน ทำ สนุกกับทำ ด้วยตนเอง และมีความสุขกับ” ครูเชื่อมั่นว่าเด็กทุกคนมีศักยภาพ เคารพในความรู้สัญชาตญาณของเด็ก ฯ
3. **หลักสูตรมีอยู่จริง** “ให้โอกาสการเรียนรู้และความสำนึกของเด็ก” หลักสูตรสถานศึกษาต้องสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สร้างโอกาสทางการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ดีแก่เด็กฯ
4. **ครอบครัวมีอยู่จริง** “ครอบครัวอบอุ่น ปลอดภัย มีส่วนร่วมพัฒนาเด็ก” ครอบครัวได้ยงดูแลเด็กด้วยความรักและความเข้าใจ ต้องประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัวและสถานศึกษาอย่างใกล้ชิด
5. **เพื่อร่วมงานมีอยู่จริง** “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมพัฒนา ร่วมรับผิดชอบ” ครูจะต้องทำงานร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นเด็กเป็นสำคัญ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมกันรับผิดชอบ และร่วมกันพัฒนาเด็กฯ

แนวปฏิบัติครูปฐมวัย (Teacher Practice)

แผนภาพที่ 3.2 แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ สำหรับครู
ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ

การมีกฎหมาย หน่วยงานรับผิดชอบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ชัดเจนจึงเป็น ก้าวสำคัญของระบบการศึกษาของไทย ในการวางรากฐานการพัฒนาผู้เรียนที่จะส่งผลต่อการพัฒนาพลเมืองที่มี คุณภาพของประเทศต่อไป

3.3 พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

นวัตกรรมทางการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความโดดเด่นน่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ การจัดให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) ใน 6 พื้นที่ของประเทศ

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นแนวคิดที่เริ่มต้นตั้งแต่ปี 2549 เมื่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว. เดิม) และสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ (สสค. เดิม) ได้ริเริ่มโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area – Based Education – ABE) โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างกลไกการจัดการศึกษาในพื้นที่ระดับ จังหวัดผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่นั้น โดยนำร่องโครงการในพื้นที่ 14 จังหวัด ต่อมาในปี 2558 เครือข่ายภาคการศึกษาไทย (Thailand Education Partnership: TEP) ร่วมกับคณะกรรมการอิสระ เพื่อการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้สานต่อภารกิจริเริ่มดังกล่าว โดยได้ริเริ่มโครงการพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา (Education Sandbox) ระยะที่ 1 ในพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ ระยอง สตูลและศรีสะเกษ และต่อมาใน ระยะที่ 2 เพิ่มอีก 3 พื้นที่ ได้แก่ เชียงใหม่ กาญจนบุรี และสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีเป้าหมายให้พื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาเป็นหนึ่งในกลไกและกระบวนการปฏิรูปการศึกษาที่สามารถจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้อง กับบริบทในพื้นที่ โดยสามารถมีการบริหารที่ยืดหยุ่นคล่องตัว ไม่ต้องอิงกับมาตรฐานและกฎระเบียบที่ไม่จำเป็น หรือไม่เอื้อจากส่วนกลาง (บพท., 2564)

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ตราพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 รองรับการดำเนิน โครงการนวัตกรรมการศึกษา 6 พื้นที่ 8 จังหวัด โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ได้แก่

(1) คิดค้นและพัฒนา นวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งเพื่อดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่น

(2) ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา

(3) กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(4) สร้างและพัฒนา กลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

โดยสาระสำคัญของพระราชบัญญัติฯ ประกอบด้วย

(1) ระบุความสำคัญของการพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันเป็นรากฐานสำคัญเพื่อให้คนไทย มีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ มีความรู้เท่าทันโลก และมีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียน แต่ละคน โดยให้รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมกันพัฒนาคุณภาพและ ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(2) กำหนดให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและการจัดการการศึกษาขึ้นสำหรับทดลองการบริหารจัดการศึกษา เพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษาอันเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

(3) กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศในการดำเนินการส่งเสริมให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้คำแนะนำในการกำหนดและยุบเลิกพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และกำหนดหลักเกณฑ์และกฎหมายลำดับรองต่าง ๆ

(4) กำหนดให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา นำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานไปปรับใช้กับการจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องให้เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษานำร่องอย่างต่อเนื่อง

(5) กำหนดให้มีการออกแบบการทดสอบผู้เรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ตลอดจนให้มีการประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยคณะผู้ประเมินอิสระ ซึ่งคณะกรรมการนโยบายแต่งตั้งเป็นผู้ทำการประเมิน แล้วรายงานผลการประเมินพร้อมข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการนโยบายเพื่อพิจารณา

ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งองค์คณะและหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา มีการจัดทำข้อมูล แผนงาน โครงการ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยมีโรงเรียนนำร่องในโครงการจำนวน 432 โรงเรียน โรงเรียนเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากภาคประชาสังคม และเอกชนเพื่อนำนวัตกรรมการศึกษามาใช้ ทั้งนวัตกรรมการที่เน้นพัฒนาเฉพาะวิชา เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบเปิดและการศึกษาขั้นเรียน (Open Approach/Lesson Study) และนวัตกรรมการที่เน้นการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach) (TDRI, 2564)

ประเภทของหลักสูตรที่ใช้ในสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ประเด็นที่น่าสนใจในการดำเนินงานของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในปี 2563 คือ การจำแนกประเภทของหลักสูตรที่สถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสามารถเลือกใช้ได้โดยอิสระ ดังนี้ (สบน., 2564)

ประเภทที่ 1 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการปรับและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นหลักสูตรตามมาตรา 25 วรรคหนึ่ง สถานศึกษานำร่องสามารถนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบท

ประเภทที่ 2 หลักสูตรที่ปรับเพิ่มเติมจากหลักสูตรที่คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้ความเห็นชอบไปแล้ว เป็นหลักสูตรตามมาตรา 25 วรรคสอง ที่สถานศึกษานำร่องต้องการปรับเพิ่มเติมจากหลักสูตรตามประเภทที่ 1 ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ประเภทที่ 3 หลักสูตรอื่น ๆ ที่สถานศึกษานำร่องประสงค์จะจัดการเรียนการสอนโดยไม่ใช้หลักสูตรตามมาตรา 20 (4) เป็นหลักสูตรตามมาตรา 25 วรรคสี่ สถานศึกษานำร่องสามารถประยุกต์ใช้แนวคิดหลักการของ

หลักสูตรอิงสมรรถนะหรือหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับใหม่ หรือใช้นวัตกรรมหรือแนวคิดใหม่ ๆ ไปทดลองพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของตนเองได้ รวมทั้งสถานศึกษานำร่องสามารถปรับการจัดการเรียนการสอน และวัดประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตรดังกล่าว

ประเภทที่ 4 หลักสูตรต่างประเทศ สถานศึกษานำร่องประสงค์จะจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรต่างประเทศ จะต้องเสนอคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจะเป็นต้นแบบในการจัดการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา ตลอดจนเพื่อให้การสร้างและพัฒนาการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่เป็นไปโดยเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ นำไปสู่การยกระดับการจัดการศึกษาของประเทศ อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพต่อไป

3.4 หลักสูตรฐานสมรรถนะ

ความเคลื่อนไหวที่น่าจับตามองอีกประการหนึ่งด้านการศึกษา คือ การจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้นใหม่ในลักษณะหลักสูตรฐานสมรรถนะ โดยหลักสูตรการศึกษาของชาติที่ใช้ในปัจจุบัน คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดเป็นผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน และเป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยคงหลักการและกรอบโครงสร้างหลักสูตรเดิมไว้ จึงกล่าวได้ว่าหลักสูตรนี้มีการใช้มาแล้วถึง 20 ปี

ผลการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรปัจจุบัน พบว่า หลักสูตรไม่เอื้อให้สังคมไทยเกิดการพัฒนาและปรับตัวได้ทันต่อสภาพการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขณะนี้ เนื่องจาก (1) มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดมีจำนวนมาก ซ้ำซ้อน และอิงเนื้อหาค่อนข้างมาก (2) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 ซึ่งเป็นช่วงวัยที่เชื่อมต่อระดับปฐมวัยและวางพื้นฐานการเรียนรู้ยังจัดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม (3) การพัฒนาเนื้อหาสาระ สื่อ และการจัดกระบวนการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการและเทคโนโลยี สังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และ (4) ผลการทดสอบ PISA (Program for International Student Assessment) สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนไทยมีความรู้และความสามารถในการใช้ความรู้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานนานาชาติ

นอกจากนี้ กฎหมายและยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2574 และแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา ล้วนกำหนดจุดมุ่งหมายการพัฒนานคน แนวทางการจัดการศึกษาของประเทศที่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกและสภาวะของประเทศ

ด้วยเหตุผลข้างต้น กระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายให้มีการปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ... ในลักษณะหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency – based Curriculum) ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสมรรถนะหลักที่สำคัญต่อการใช้ชีวิต การทำงาน และการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพใน โลกศตวรรษที่ 21

(ร่าง) กรอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ... ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานรับผิดชอบดำเนินการจัดทำเพื่อนำเสนอคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ความเห็นชอบ จะมีลักษณะเป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีสมรรถนะหลัก ซึ่งเป็นสมรรถนะที่จำเป็น (Minimum Requirements) สำหรับผู้เรียนทุกคน เป็นสมรรถนะกลางที่เอื้อให้สถานศึกษาที่มีศักยภาพ สามารถออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการและบริบทของตนได้ โดยยึดสมรรถนะกลางเป็นเกณฑ์เทียบเคียง ส่งเสริมให้เกิดรูปแบบหลักสูตรสถานศึกษาที่ยืดหยุ่น และหลากหลาย มีความเฉพาะเจาะจงในการพัฒนาผู้เรียนตามบริบทของสถานศึกษา ชุมชน และความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียน โดยมีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

(1) เป็นหลักสูตรที่มีเป้าหมายในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนที่เหมาะสมตามช่วงวัย เน้นการพัฒนาผู้เรียนรายบุคคล (Personalization) อย่างเป็นองค์รวม (Holistic Development) เพื่อการเป็นเจ้าของการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (Life – Long Learning)

(2) เป็นหลักสูตรที่ใช้สมรรถนะเป็นหลักในการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) และโมโนทัศน์สำคัญ (Key Concept) เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตและการทำงาน

(3) เป็นหลักสูตรที่จัดสภาพแวดล้อมและเส้นทางการเรียนรู้ (Learning Pathway) ที่หลากหลายและระบบสนับสนุนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพหุปัญญาและธรรมชาติของผู้เรียน

(4) เป็นหลักสูตรที่มีกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การใช้สื่อและสถานการณ์ การเรียนรู้ร่วมสมัย มีความหลากหลายและยืดหยุ่น ตามความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน (Differentiated Instruction) บริบท จุดเน้นของสถานศึกษา และชุมชนแวดล้อม

(5) เป็นหลักสูตรที่มุ่งใช้การประเมินเพื่อการพัฒนาและสะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนตามเกณฑ์การปฏิบัติ (Performance) ที่เป็นธรรม เชื่อถือได้ เอื้อต่อการถ่ายโยงการเรียนรู้และพัฒนาในระดับที่สูงขึ้นตามระดับความสามารถ

(ร่าง) กรอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ... มุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนผ่านสาระการเรียนรู้ โดยมีรากฐานสุขภาวะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพื่อสร้างคนที่เป็นผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมและพลเมืองที่เข้มแข็ง โดยมีกรอบความคิดหลักดังนี้

จุดหมายของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

กำหนดจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

(1) มีสมรรถนะหลัก 6 ประการ ได้แก่ การจัดการตนเอง การคิดขั้นสูง การสื่อสาร การรวมพลังทำงานเป็นทีม การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง และการอยู่ร่วมกับระบบธรรมชาติและวิทยาการอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นศักยภาพในการดำรงชีวิต การแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การรู้เท่าทันและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและความก้าวหน้าทางวิทยาการ และการสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

(2) มีรากฐานสุขภาวะอย่างสมดุลทั้งด้านสุขภาพ ด้านสังคมและอารมณ์ และด้านความฉลาดรู้ที่รวมถึงความฉลาดรู้หนังสือ ความฉลาดรู้เชิงตัวเลข และความฉลาดรู้ด้านสื่อ สารสนเทศและดิจิทัล

(3) มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อันเป็นค่านิยมร่วมที่ดี 5 ประการ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย อยู่อย่างพอเพียง และมีจิตสาธารณะ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ จึงอาจนับเป็นอีกหนึ่งความหวังของการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สำคัญจำเป็น สามารถรับมือและปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ของโลกศตวรรษที่ 21 ที่มีความผันผวนเปลี่ยนแปลง และไม่แน่นอนได้และสามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขได้ ขณะนี้ร่างหลักสูตรฯ อยู่ในกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศ เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการประกาศใช้ต่อไป

3.5 การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในสถานศึกษา

วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมซึ่งมีเป้าหมายที่สำคัญคือการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในมิติต่าง ๆ โดยแนวทางการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 วิธี ซึ่งแต่ละวิธีมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ (1) การเสริมสร้างความรู้ร่วมกัน (enhancing collective memory) เป็นการส่งเสริมให้เป็นพลเมืองที่รู้รากเหง้า เห็นถึงความสำคัญของมรดกชาติ (2) การสอนระเบียบวิธี (disciplinary) เป็นการสอนให้เป็นพลเมืองที่ได้รับการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ และ (3) การสอนด้วยแนวคิดหลังสมัยใหม่ (postmodern) เป็นการสอนให้เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ สามารถตั้งคำถามและตรวจสอบที่มาของข้อมูล เรียนรู้ที่จะเห็นถึงความจริง ความแตกต่างและการอยู่ร่วมกันในความแตกต่าง (ศุภณัฐ พานา, 2563)

ในช่วงที่ผ่านมา การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ของไทยยังไม่สามารถสร้างพลเมืองตามวัตถุประสงค์ที่กล่าวถึงข้างต้นได้ เนื่องจากครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์จำนวนไม่น้อยขาดความเข้าใจในวิธีการทางประวัติศาสตร์และความลึกซึ้งในเนื้อหา ครูยังใช้วิธีการสอนด้วยการ “เล่าเรื่องอดีต เพื่อให้ท่องจำ” มากกว่า “เล่าเรื่องอดีตเพื่อตอบคำถามว่าเพราะเหตุใด หรือ ทำไม จึงเกิดขึ้น หรือ ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ และที่เป็น เป็นอย่างไร คนในสังคมแก้ไขอย่างไร” กล่าวโดยสรุป ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องการถามเพื่อค้นหาคำตอบจากหลักฐาน” มิใช่การเล่าเรื่องเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้ การจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ จึงกลายเป็นการเรียนรู้แบบท่องจำ ขาดการคิดวิเคราะห์มากกว่าให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ ด้วยตนเองจากการตั้งคำถามทางประวัติศาสตร์ ทำให้บรรยากาศในห้องเรียนน่าเบื่อหน่าย ส่งผลให้ผู้เรียนไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ในที่สุด (วิภาดา พินลา, 2560)

ในปี 2563 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำโครงการพัฒนานวัตกรรมสื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อยกระดับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย ตามนโยบายการอ่าน การเขียน การเรียนประวัติศาสตร์ผ่านการสื่อสารร่วมสมัย ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายหลักในการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนโดยตรง นโยบายนี้มุ่งเน้นให้ครูปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอน ด้วยการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอนที่ทันสมัย ให้นักเรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทยด้วยความสนุก ผ่านรูปแบบสื่อที่สามารถเข้าถึงเด็กและเยาวชนที่สอดคล้องตามบริบทท้องถิ่นของแต่ละแห่ง เช่น เพลงแร็ป แพล้ หมอลำ รวมทั้งจัดทำคลิปวิดีโอที่น่าสนใจเข้าสู่บทเรียนด้วยศิลปินนักแสดงที่เป็นที่ชื่นชอบของเด็กและเยาวชน การสอนประวัติศาสตร์โดยใช้สื่อออนไลน์จะสอดคล้องกับการเรียนรู้ยุค 4.0 ในโลกศตวรรษที่ 21 ช่วยส่งเสริมเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ

ในระบอบประชาธิปไตย มีความเป็นไทย รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ปลุกฝังให้เรียนรู้ในความรักชาติ ผ่านการเรียนรู้ร่วมสมัยด้วยความสุข สนุก เปิดรับการเรียนรู้ด้วยมิติต่าง ๆ ในอดีตสู่ความร่วมมือในปัจจุบัน

กิจกรรมในโครงการประกอบด้วย การสร้างและพัฒนานวัตกรรมสื่อการเรียนการสอน สื่อวีดิทัศน์ เสริมสร้างการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ การจัดทำคู่มือการใช้สื่อวีดิทัศน์เสริมสร้างการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทย รวมถึงขับเคลื่อนการใช้สื่อวีดิทัศน์เสริมสร้างการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยตามนโยบายการอ่าน การเขียน เรียนประวัติศาสตร์ผ่านการสื่อสารร่วมสมัยเพื่อใช้ประเมินการคิดวิเคราะห์การอ่าน การเขียนของผู้เรียนในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความร่วมสมัย อาทิ Youtube, Facebook, Tiktok, เพลงแร็ป และเผยแพร่ไปยังแพลตฟอร์มต่าง ๆ ภายในกระทรวงศึกษาธิการ เช่น OBEC Center OBEC Channel เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ได้อีกด้วย (ศธ. 360 อองศา, 2563)

การดำเนินการดังกล่าว แม้จะเป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งในความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ให้ทันสมัย เพื่อกระตุ้นความสนใจและการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่เป็นก้าวสำคัญในมิติของการปรับเปลี่ยนและพัฒนาจัดการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อการเรียนรู้และครูผู้สอนประวัติศาสตร์ที่สอดคล้องกับยุคสมัยและเป้าหมายของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์

3.6 ปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษา

เมื่อเด็กเผชิญกับความรุนแรงไม่ว่าจะในครอบครัว สถานศึกษา หรือสภาพแวดล้อมอื่น ๆ เด็กจะซึมซับและรับผลกระทบ โดยจะเกิดบาดแผลทางจิตใจ มีภาวะวิตกกังวลซึมเศร้า จนถึงไม่มั่นใจ ไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง ความรุนแรงที่เด็กพบจะติดตามตัวเด็กไปถึงวัยที่โตเป็นผู้ใหญ่ และอาจส่งผลต่อความรุนแรงต่อสังคมและครอบครัวในอนาคตของเขาด้วย ข้อมูลจากกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขระบุว่า เด็กไทยถูกรังแกในสถานศึกษาโดยเฉลี่ยปีละประมาณ 6 แสนคน คิดเป็นร้อยละ 40 ข้อมูลนี้ทำให้ประเทศไทยอยู่อันดับสองของโลกในด้านนี้ รองจากญี่ปุ่น (กรมสุขภาพจิต, 2562)

สาเหตุของความรุนแรงในโรงเรียนที่เด็กใช้ความรุนแรงต่อกัน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) สาเหตุจากครอบครัว เกิดจากการเลี้ยงดูที่ผิดและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกต้อง และ 2) สาเหตุจากการเสพสื่อ เกิดจากการเสพสื่อทั้งจากภาพยนตร์ เกมหรือสื่อออนไลน์ที่มีเนื้อหาใช้ความรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อออนไลน์ ซึ่งยากต่อการควบคุม ส่วนสาเหตุของความรุนแรงในโรงเรียนที่ครูกระทำต่อเด็ก มาจาก 2 ปัจจัยหลัก คือ 1) ครูมีความผิดปกติในด้านจิตใจและอารมณ์ เมื่อเกิดความเครียดก็ระบายอารมณ์ที่เด็กด้วยการด่าว่า การตีและการลงโทษด้วยวิธีรุนแรง หรือ การกระทำอื่น ๆ ที่ไม่เหมาะสมที่จะกระทำต่อเด็กและครูขาดทักษะในการจัดการปัญหาเด็ก ครูส่วนใหญ่ยังเห็นว่าการลงโทษด้วยการตีเป็นวิธีที่ใช้ได้ผลในการทำให้เด็กเชื่อฟัง (trueID intrend, 2563)

ในช่วงปี 2563 สังคมไทยมีข่าวความรุนแรงในสถานศึกษาบ่อยครั้ง ทั้งข่าวที่เด็กนักเรียนใช้ความรุนแรงทำร้ายกันเอง หรือข่าวที่ครูในหลายโรงเรียนทำโทษเด็กนักเรียนโดยใช้ความรุนแรงรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะข่าวที่ครูที่เลี้ยงทำร้ายร่างกายเด็กนักเรียนอนุบาลในโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง เริ่มจากการแสดงภาพครูทำร้ายนักเรียนตัวเล็ก ๆ จากนั้นได้มีการเปิดเผยความรุนแรงรูปแบบต่าง ๆ ที่ครูกระทำกับนักเรียนในโรงเรียนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น

“หยิก-จิก-ตบ-ตี-ผลัก” หรือแม้แต่ “ครอบงำด่า” ชาวครูทำโทษเด็กด้วยการตีนักเรียนชั้น ป.4 อายุประมาณ 10 ปี จำนวน 10 คน จำนวน 100 ครั้ง โดยให้เหตุผลว่าเป็นการลงโทษที่เด็กไม่ได้ทำการบ้านมาส่งหลังจากได้ดักเตือนหลายหนแล้ว ชาวเด็กชายอายุ 7 ปี เรียนชั้น ป.1 ถูกครูตีด้วยไม้พลอง 99 ครั้ง จนเกิดอาการผวาเวลาได้ยินชื่อครู แม่ต้องพาเข้าพบจิตแพทย์ หรือชาวเด็กหญิงอายุ 7 ปี ถูกครูตีที่ศีรษะจนเลือดคั่งเหตุเพราะครูโมโหที่เด็กไม่สามารถทำโจทย์วิชาคณิตศาสตร์ได้ (Amarinbabyandkids.com., 2563)

สภาพการณ์นี้ส่งผลให้สังคมไทยตระหนักถึงปัญหาความรุนแรงในโรงเรียนที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ มากขึ้น ทั้งนี้ มีพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ที่ใช้เป็นกฎหมายหลักในการป้องกันและจัดการปัญหาความรุนแรงบังคับใช้อยู่แล้ว แต่ความรุนแรงในสถานศึกษายังเกิดขึ้นโดยตลอดต่อเนื่องและมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม จึงนำมาสู่การตั้งคำถามว่า พ.ร.บ.คุ้มครองเด็กฯ มีกระบวนการและมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและจัดการปัญหาความรุนแรงที่กระทำต่อเด็กนักเรียนที่เหมาะสม ทันการณ์ และมีประสิทธิภาพเพียงพอหรือไม่ และอย่างไรสังคมไทยจึงจะมีกฎหมาย มาตรการป้องกันและจัดการปัญหาความรุนแรงในโรงเรียนที่ได้ผล

อย่างไรก็ดี หากวิเคราะห์และพิจารณาลักษณะความรุนแรงระหว่างครูกับนักเรียน จะพบข้อมูลว่า “คำพูดทางลบของครู” จัดเป็นความรุนแรงทางจิตใจแบบหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นมาตลอด และครูบางส่วนใช้คำพูดเชิงลบกับนักเรียนโดยไม่ระมัดระวัง มีผลวิจัยพบว่า การพูดในทางลบของครูจะไปกระตุ้นให้ “สมองปิดรับการเรียนรู้ทั้งหมด” ส่งผลให้ไม่ว่าจะใช้วิธีสอนแบบไหนก็ไม่ได้ผล และสิ่งนี้อาจเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เด็กไทยไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน หรือมีเด็กจำนวนหนึ่งที่ต้องออกจากระบบโรงเรียนไป มีข้อเสนอแนะว่า ครูควรได้รับการพัฒนาเสริมพลังบุคลิกภาพทางบวก และใช้การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ ส่วนความรุนแรงหรือการรังแกกันระหว่างนักเรียนนั้น ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Bully หมายถึงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวโดยมีเจตนาเป็นสถานการณ์ที่ฝ่ายผู้รังแกมีอำนาจมีกำลังเหนือกว่าผู้ถูกรังแก และผู้ถูกรังแกโดยเฉพาะที่เป็นเด็กจะป้องกันตนเองได้ลำบาก การรังแกกันระหว่างนักเรียนมีหลายรูปแบบ ทั้งการชกต่อย ทำร้าย การล้อเลียนรูปร่างหน้าตา ล้อเลียนเชื้อชาติ การรีดไถ ข่มขู่ ประณาม หรือแม้กระทั่งเปรียบเทียบ พฤติกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นการรังแกทั้งสิ้น งานวิจัยยังพบว่า การรังแกระหว่างเด็กด้วยกัน ไม่สามารถใช้สันติวิธีบริหารจัดการได้ เพราะผู้รังแกมีเจตนาทำร้ายผู้ที่อ่อนแอกว่าและไม่มีทางสู้ การแก้ไขจึงต้องใช้ในการปรับพฤติกรรมตามหลักจิตวิทยา เพื่อให้เด็กเรียนรู้วิธีการควบคุมอารมณ์ให้ได้ พร้อมกับการสร้างค่านิยมให้ใช้สันติวิธีจัดการความขัดแย้ง (เนชั่นออนไลน์, 2563)

การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในโรงเรียน จึงไม่ใช่หน้าที่เฉพาะของครูและผู้ปกครองเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ที่ทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมมือกันแก้ปัญหา ด้วยการทำความเข้าใจในต้นตอของปัญหาและร่วมกันกำหนด มาตรการ รูปแบบ วิธีการในการป้องกันและแก้ไขปัญหายั่งยืน พร้อมกับดำเนินการอย่างจริงจัง เพื่อให้เด็กและเยาวชนของชาติ ได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมในอนาคต

3.7 การอาชีวศึกษา

การจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่มีความสำคัญและเป็นจุดเน้นของประเทศ ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะคนไทยด้านอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการกำลังคน

ของประเทศ ในปี 2563 มีความเคลื่อนไหวด้านการอาชีวศึกษาที่น่าสนใจหลายประการดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2564)

1) การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

เป็นรูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาที่เปิดโอกาสให้สถานประกอบการ ทั้งรัฐและเอกชนร่วมจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถนะตรงตามความต้องการของผู้ประกอบการ ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการ และมีรายได้ระหว่างเรียน เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมีงานทำตรงกับสาขาวิชาชีพที่เรียน การดำเนินงานเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 โดยสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาประกาศจัดตั้งศูนย์อาชีวศึกษาทวิภาคีขึ้นเป็นหน่วยงานภายใน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคีให้แก่สถานศึกษาในสังกัดทุกแห่ง ส่งผลให้ผู้เรียนระบบทวิภาคีเพิ่มขึ้นทุกปี

ในปีการศึกษา 2563 มีจำนวนผู้เรียนระบบทวิภาคีจำนวน 144,509 คน และสถานประกอบการที่ร่วมจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคีจำนวน 55,944 แห่ง ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ศูนย์อาชีวศึกษาทวิภาคีดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการขยายและยกระดับการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีสู่คุณภาพมาตรฐาน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี โดยจัดอบรมครูฝึกในสถานประกอบการ หลักสูตร 30 ชั่วโมง จำนวน 5 ภูมิภาค รวมไปถึงจัดตั้งศูนย์ส่งต่อและดูแลผู้เรียนระบบทวิภาคี

2) การส่งเสริมสถานศึกษาอาชีวศึกษาให้มีความเป็นเลิศเฉพาะทาง

เป็นโครงการส่งเสริมสถานศึกษาอาชีวศึกษาให้มีความเป็นเลิศเฉพาะทาง โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิชาชีพเฉพาะทางในการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีสมรรถนะและมีทักษะตรงตามความต้องการของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ 10 อุตสาหกรรมเป้าหมายกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคต (New Engine of Growth) ต่อยอด 5 อุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S - Curve) และเติม 5 อุตสาหกรรมในอนาคต (New S - Curve) โดยในปี 2563 ได้พัฒนาและยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาในโครงการ จำนวน 63 แห่ง ผลิตกำลังคนตอบสนองภาคการผลิตและบริการ 10 กลุ่มอุตสาหกรรมหลัก รวมทั้งสิ้น 30,850 คน พัฒนาและยกระดับคุณภาพและมาตรฐานสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ Center of Excellent Vocational ผู้เรียนอาชีวศึกษานำองค์ความรู้ที่ได้รับเพื่อประกอบธุรกิจและต่อยอดความรู้ทางวิชาชีพไปสู่เชิงพาณิชย์จำนวน 8,489 คน ธุรกิจที่ผู้เรียนได้มีการต่อยอดวิชาชีพหรือต่อยอดความสนใจเฉพาะตนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการและมีความยั่งยืน จำนวน 116,242 ธุรกิจ

3) การผลิตอาชีวะพันธุ์ใหม่

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้ร่วมกับสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีพัฒนาหลักสูตรอาชีวะพันธุ์ใหม่ (Premium Program) ตามมาตรฐานสากล จำนวน 6 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาช่างอากาศยาน สาขาวิชาเทคนิคการอนิกส์และหุ่นยนต์ สาขาวิชาหุ่นยนต์เพื่อการอุตสาหกรรม สาขาวิชาระบบขนส่งทางราง สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์ และสาขาวิชาเกษตรก้าวหน้า เพื่อผลิตกำลังคนอาชีวะพันธุ์ใหม่ ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) เพื่อสร้างกำลัง

คนที่มีสมรรถนะสำหรับอุตสาหกรรม NEW GROWTH ENGINE ตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 และการปฏิรูป การอุดมศึกษาไทย

4) วิทยาลัยเทคโนโลยีฐานวิทยาศาสตร์

จัดตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายในการบ่มเพาะนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ (Talented Children) ทาง การประดิษฐ์คิดค้น หรือ การพัฒนาเชิงเทคโนโลยีตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตร วิชาชีพ (ปวช.) ขึ้นไป โดยส่งเสริม การพัฒนาศักยภาพ กระตุ้นความสนใจ และสร้างเสริมกระบวนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ภายใต้การเรียนการสอน แบบ Project – Based Teaching and Learning เพื่อพัฒนาไปสู่การเป็น “ผู้สร้างสรรค์เทคโนโลยี” หรือ “นักเทคโนโลยี” ต่อไปในอนาคต ซึ่งถือเป็นจุดเด่นที่แตกต่างจากการจัดการอาชีวศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันที่เน้น การผลิตกำลังคนในระดับผู้ใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก มีการจัดการเรียนการสอนเป็นลักษณะของโรงเรียนประจำ เพื่อให้สามารถพัฒนาศักยภาพของนักเรียนได้อย่างเต็มที่ การดำเนินงานของวิทยาลัยเทคโนโลยีฐานวิทยาศาสตร์ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มกำลังคนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพ โดยเพิ่มจำนวนห้องเรียน และเพิ่มสาขาวิชา เปิดรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และเปิดสอน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) เพื่อสร้างนักเทคโนโลยีที่สามารถผสมผสานวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเข้ากับทักษะทางด้านวิชาชีพ สร้างสรรค์นวัตกรรม และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่จะนำไปสู่การยกระดับ ทางด้านเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศ ปัจจุบันมีสถานศึกษาอาชีวศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 5 แห่ง และมีผู้เรียนในหลักสูตรระดับ ปวช. จำนวนทั้งสิ้น 519 คน

5) การพัฒนารูปแบบและยกระดับคุณภาพศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center)

ศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) เริ่มต้นในปี 2548 เพื่อให้บริการและเป็นศูนย์ถ่ายทอดความรู้ ให้คำแนะนำด้านการดูแลรักษาและซ่อมบำรุงรักษาเครื่องมือ อุปกรณ์การประกอบอาชีพและเครื่องใช้ในครัวเรือน โดยจัดให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง ต่อมามีการขยายบทบาทของศูนย์ โดยจัดทำโครงการพัฒนารูปแบบและยกระดับคุณภาพศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) เพิ่มการพัฒนาวัตกรรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้มาตรฐาน ซึ่งประชาชน จะได้รับคำแนะนำ ถ่ายทอดความรู้ วิธีการดูแลรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ ยืดอายุ การใช้งานของเครื่องมือและ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า มีการพัฒนาทักษะช่างชุมชนให้มีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ส่งเสริม การรวมกลุ่มช่างชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเครือข่ายความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 มีการจัดตั้งศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชนขึ้นใหม่ จำนวน 680 ศูนย์ มีนักเรียน นักศึกษา ได้รับการพัฒนาทักษะวิชาชีพ จำนวน 14,595 คน ประชาชนผู้รับบริการ จำนวน 122,887 คน ช่างชุมชนได้รับการพัฒนา จำนวน 1,437 คน ประชาชนที่ได้รับการพัฒนาด้านวิชาชีพเบื้องต้น จำนวน 38,108 คน หมู่บ้าน ที่รับบริการจากโครงการ จำนวน 8,693 หมู่บ้าน กิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 657 กิจกรรม จัดทำอุปกรณ์ป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส จำนวน 463,981 ชิ้น จัดทำหน้ากากอนามัยป้องกันฝุ่นละออง ขนาดเล็ก จำนวน 200,000 ชิ้น และรถเคลื่อนที่เพื่อบริการซ่อม จำนวน 150 คัน

3.8 การอุดมศึกษา

ปี 2563 ได้ปรากฏผลงานและความเคลื่อนไหวทางด้านการอุดมศึกษาที่โดดเด่นและน่าสนใจหลายประการ โดยเฉพาะแนวคิดและนวัตกรรมที่มีการดำเนินการต่อเนื่องและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อสนองต่อการแก้ปัญหาในช่วงโควิด - 19 ดังนี้

3.8.1 แนวคิดและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาการอุดมศึกษา เป็นผลงานที่ดำเนินการโดยสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) และกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ประกอบด้วย

1) สมรรถนะบุคลากรในอนาคตสำหรับ 12 กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย

สอวช. ได้สำรวจข้อมูลตำแหน่งงานและสมรรถนะงานที่สำคัญ (Critical functional Competency) ซึ่งเป็นที่ต้องการของกลุ่มอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์ของประเทศ ในระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2563 – 2567) โดยมุ่งเน้นที่ตำแหน่งงานระดับสูงที่ต้องการผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา การสำรวจครอบคลุมสถานประกอบการที่อยู่ในอุตสาหกรรม S – curve ผลการสำรวจได้รวบรวมข้อมูลสมรรถนะงานที่เป็นที่ต้องการมากที่สุดของตำแหน่งงานในอุตสาหกรรมแต่ละกลุ่ม โดยข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวางนโยบายด้านการพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมของประเทศ รวมถึงการกำหนดหลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตรสถาบันอุดมศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของประเทศทั้งที่เป็นหลักสูตรระดับปริญญาและการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น (Non – Degree) ที่ตอบโจทย์ความต้องการของภาคอุตสาหกรรม อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน และขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

2) University – Industry Link (UIL): พัฒนากำลังคนเพื่ออุตสาหกรรม

สอวช. เสนอกลไกและแนวทางเพื่อสร้างเครือข่ายมหาวิทยาลัย (Consortium) ที่สามารถผลิตกำลังคนร่วมอุตสาหกรรมอย่างมีระบบและประสิทธิภาพ รวมถึงสร้างรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างภาคอุตสาหกรรมและภาคการศึกษา มหาวิทยาลัย ดังนี้

(1) แพลตฟอร์มการจัดการศึกษาร่วมกับภาคอุตสาหกรรม เพื่อยกระดับอุตสาหกรรมด้วยนวัตกรรม (Work – Integrated Learning & Triple Helix Platform) เป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคการศึกษา และภาคอุตสาหกรรม เพื่อผลิตบัณฑิตคุณภาพสูงที่มีทักษะตรงตามความต้องการของภาคอุตสาหกรรม และสามารถเป็นกำลังสำคัญในการวิจัยพัฒนาและนวัตกรรมของภาคอุตสาหกรรม

(2) ออกแบบและพัฒนาแพลตฟอร์มการส่งเสริมบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม จากมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยของภาครัฐไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันในภาคเอกชน (Talent Mobility)

3) มาตรการสนับสนุนการยกระดับทักษะบุคลากรผ่านกลไก Upskill/Reskill/New Skill

สอวช. ร่วมกับคณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาทักษะกำลังคนของประเทศและสำนักงานปลัดกระทรวง อว. จัดทำข้อเสนอมาตรการสนับสนุนการยกระดับทักษะบุคลากรผ่านกลไก Upskill/Reskill/

New Skill Framework เพื่ออบรมทักษะอาชีพให้ผู้ว่างงาน/แรงงานคืนถิ่นและผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ได้รับผลกระทบ ให้มีความพร้อมสร้างงาน สร้างรายได้ด้วยตัวเอง โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโควิด - 19 เพิ่มเติมทักษะการทำงานสมัยใหม่ให้กับนักศึกษาที่กำลังสำเร็จการศึกษา เพื่อให้มีความพร้อมเข้าสู่ตำแหน่งงานใหม่ที่เป็นความต้องการ และเป็นกลไกสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่องให้กับคนไทย โดยมีการลงนาม MOU สนับสนุนการดำเนินการจัดทำหลักสูตรประกาศนียบัตร (Non-Degree) ร่วมกับมหาวิทยาลัย 18 แห่งและมีหลักสูตรนำร่องการดำเนินการกว่า 30 หลักสูตร

4) มาตรการจูงใจส่งเสริมการจ้างงานและยกระดับทักษะ STEM Workforce

สอวช. ร่วมกับกรมสรรพากร สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สป.อว. และ สวทช. จัดทำข้อเสนอมาตรการและกลไกสนับสนุนการยกระดับและการจ้างงานบุคลากรตำแหน่งงานทักษะสูงในสาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและวิศวกรรม โดยประกอบด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนหน่วยฝึกอบรมและรับรองการจ้างงานบุคลากรตำแหน่งงานทักษะสูง รวมถึงออกแบบกลไกการสนับสนุนสิทธิประโยชน์ทางภาษี การกำหนดกลุ่ม Future Skills Set และตำแหน่งงานทักษะสูง เพื่อเป็นแนวทางบริหารจัดการรองรับการพัฒนาทักษะบุคลากรในอุตสาหกรรมเป้าหมายให้มีทักษะ ความรู้ และความเชี่ยวชาญสอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

5) การขับเคลื่อน “มหาวิทยาลัยสู่ตำบล สร้างรากแก้วให้ประเทศ”

อว. ได้จัดทำโครงการทำงานเพื่อชุมชน โดยให้นิสิตนักศึกษากว่า 60,000 คนที่เข้าร่วมในโครงการ เข้ารับการฝึกอบรมทักษะด้านดิจิทัล และใช้ความรู้ในการทำงานจริง ผ่านการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชนจัดทำเป็น Big Data แล้ววิเคราะห์และกำหนดรูปแบบการแก้ปัญหาในแต่ละชุมชนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ของแต่ละตำบล โครงการ “มหาวิทยาลัยสู่ตำบล” จึงเป็นกลไกสำคัญที่ อว. จะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ด้วยการจัด 3,000 ทีมของโครงการเข้าถึงกลุ่มคนในพื้นที่ใน 3,000 ตำบล เพื่อรับทราบและวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน พร้อมนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหา

6) โครงการ “เปลี่ยนคนเกษียณเป็นพลัง”

เป็นโครงการสร้างผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) โดยภาคประชาสังคม ด้วยการสร้างวิชาชีพให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง และพึ่งพาซึ่งกันและกัน สร้างอาชีพเกี่ยวกับการบริการผู้สูงอายุให้เป็นอาชีพหลักในอนาคต ฝึกอาชีพให้กับหญิงชาวบ้านที่ไม่ใช่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อให้บริการดูแลผู้สูงอายุ รายชั่วโมงในโรงพยาบาลของรัฐ ให้บริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านแบบรายวัน รายเดือน ผ่านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ สามารถสร้างรายได้หลังฝึกอบรมมากกว่า 15,000 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งถือเป็นแบบอย่างของการดำเนินกิจการ “ธุรกิจเพื่อสังคม” (Social Enterprise) ที่สามารถสร้างรายได้ควบคู่กับการสร้างคุณค่าในตัว

3.8.2 แนวคิดและนวัตกรรมเพื่อการแก้ปัญหาโควิด - 19

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (2563) ได้นำเสนอผลงานเด่นที่เป็นนวัตกรรมรับมือวิกฤติโควิด - 19 ที่น่าสนใจดังนี้

1) การให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข โรงเรียนแพทย์และโรงพยาบาลของ มหาวิทยาลัย ในสังกัด อว. กว่า 20 แห่งทั่วประเทศ ทำงานร่วมกับสาธารณสุขทุกแห่งรับมือกับสถานการณ์การระบาดของ โควิด - 19 ทั้งในส่วนของบุคลากร เจ้าหน้าที่ แพทย์และพยาบาล อุปกรณ์และเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ที่ปฏิบัติหน้าที่รองรับผู้ป่วยอย่างเต็มกำลังความสามารถ ความก้าวหน้าที่สำคัญคือ นวัตกรรมทางการแพทย์ ตัวอย่างเช่น วัคซีนป้องกันไวรัสโควิด - 19 โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บริษัทไบยาไฟโตฟาร์มจำกัด คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มสตาร์ทอัพที่ได้รับการสนับสนุนจากบริษัท ซิยูเอ็นเทอร์โพรส์ จำกัด ก่อตั้งขึ้นโดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามนโยบายของ อว. โดยได้พัฒนาวัคซีนป้องกันโควิด - 19 จากใบพืช ได้สำเร็จในระดับห้องปฏิบัติการ และพร้อมก้าวไปอีกขั้นในการผลิตวัคซีนได้เองในโครงการ “วัคซีนเพื่อคนไทย”

2) โครงการวิจัยชุดนวัตกรรมทางการแพทย์เพื่อการป้องกัน ตรวจวินิจฉัยและบำบัดรักษาการติดเชื้อโควิด - 19 จัดทำโดยศูนย์ความเป็นเลิศด้านชีววิทยาศาสตร์ (องค์การมหาชน) ประกอบด้วย การผลิตหน้ากากอนามัย WIN-Masks ที่ทำจากผ้าเคลือบสารนาโนป้องกันไวรัส สามารถซักได้ 30 ครั้ง ซึ่งได้ผลิตและแจกจ่ายให้กับบุคลากรทางการแพทย์กว่า 2 แสนชิ้นทั่วประเทศ นวัตกรรม AI อัจฉริยะ สำหรับการวินิจฉัย วิเคราะห์ ภาพเอกซเรย์ทรวงอกในการตรวจคัดกรองโรคปอดอักเสบจากเชื้อไวรัสโควิด - 19 เป็นต้น

3) เครื่องพ่นละอองไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ จัดทำโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เป็นนวัตกรรมฆ่าเชื้อในห้องและอุปกรณ์ทางการแพทย์ เพื่อความปลอดภัยจากโควิด - 19 คณะวิจัยได้ออกแบบเครื่องพ่นละอองไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ VQ20 ซึ่งเป็นระบบการสร้างละอองไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ ความเข้มข้นร้อยละ 3 - 7 เพื่อฆ่าเชื้อในห้องและในยานพาหนะ และเครื่อง VQ20+HP35 ที่พ่นละอองได้เล็กกว่า 5 ไมโครเมตร เพื่อฆ่าเชื้อบนเครื่องมือแพทย์ อุปกรณ์ทางการแพทย์

4) ผลิตภัณฑ์ V - Free รุ่น SUV เครื่องฆ่าเชื้อด้วยรังสี UVC จัดทำโดยอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ควบคุมการทำงานด้วยระบบ Internet of Things (IoT) ควบคุมการเปิด - ปิดด้วยโทรศัพท์มือถือหรือแท็บเล็ตผ่านระบบอินเทอร์เน็ต สร้างความสะดวก และปลอดภัยให้ผู้ใช้งาน ตัวเครื่องมีขนาดกะทัดรัดเคลื่อนที่ได้ ใช้งานได้ในหลากหลายพื้นที่

5) เครื่อง UBU - UVC: Smart Germicidal Irradiation Machine จัดทำโดยมหาวิทยาลัย อุบลราชธานี เป็นเทคโนโลยีหรืออุปกรณ์ที่มีศักยภาพสูงในการกำจัดหรือฆ่าเชื้อแบคทีเรีย รวมทั้งเชื้อไวรัสโควิด - 19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลอดไฟฟ้า UVC ช่วยลดความเสี่ยงการติดเชื้อไวรัสโควิด - 19 ควบคุมการทำงานด้วยเทคโนโลยี IOT ผ่านโทรศัพท์สมาร์ทโฟน ควบคุมการเปิด - ปิดเครื่อง และตั้งเวลาการทำงานระยะไกลได้ด้วยการเชื่อมต่อผ่านทางระบบ Bluetooth สามารถทำงานครอบคลุมพื้นที่ขนาด 14 - 25 ตารางเมตร

โครงการและนวัตกรรมที่นำเสนอข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการพัฒนาศักยภาพ ในการดำเนินงานของการอุดมศึกษาที่ต้องเร่งพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานให้บรรลุภารกิจ และเป้าหมายของหน่วยงานองค์กรและในขณะเดียวกันก็เป็นกำลังสำคัญในการร่วมแก้ปัญหาวิกฤตของประเทศ อีกด้วย

3.9 ตัวอย่างความสำเร็จในการแก้ปัญหาและพัฒนาการจัดการศึกษาของภาคส่วนต่าง ๆ

1) โครงการถุงยังชีพเพื่อการศึกษาพระราชทาน

ในวันที่ 7 และ 8 เมษายน 2563 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงมีพระราชกระแสห่วงใยเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ที่โรงเรียนไม่สามารถเปิดเทอมได้ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2563 ทำให้เด็กต้องอยู่และเรียนที่บ้าน และเด็กเหล่านี้ไม่มีคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตที่จะใช้ในการเรียน จึงทรงมีพระดำริให้ใช้แนวทางถุงยังชีพเพื่อการศึกษาเหมือนตอนน้ำท่วม และใช้สื่อการเรียนการสอน 60 พรรษาในการเรียนพร้อมสอนความรู้ที่สำคัญจำเป็นในการดำรงชีพ เช่น สหกรณ์ บัญชี การวางแผนการเงิน งานฝีมือและวิชาชีพ การเพาะถั่วงอกเพื่อบริโภคและจำหน่าย เป็นต้น

ด้วยน้ำพระทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาและความห่วงใยที่ทรงมีต่อเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารให้ได้มีโอกาสในการพัฒนาความรู้และทักษะทางวิชาการและการงานอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาภาวะโภชนาการและสุขอนามัยอย่างต่อเนื่อง จึงทรงมีพระมหากรุณาธิคุณให้จัดถุงยังชีพเพื่อการศึกษาพระราชทานแก่นักเรียนในโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน โครงการจัดทำสื่อ 60 พรรษา เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงได้น้อมนำพระราชกระแสดังกล่าวข้างต้นมาเป็นแนวทางในการจัดทำถุงยังชีพเพื่อการศึกษาพระราชทานโรงเรียน กพด. ร่วมใจต้านภัยโควิด - 19 ขึ้น

ทั้งนี้ ถุงยังชีพเพื่อการศึกษาพระราชทาน ประกอบด้วยสิ่งของพระราชทาน 8 รายการ ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย จำนวน 1 ชุด 2) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ จำนวน 1 ชุด 3) สื่อการเรียนรู้ เรื่องโควิด - 19 จำนวน 1 เล่ม 4) เครื่องเขียน จำนวน 1 ชุด 5) หน้ากากผ้า จำนวน 2 ชิ้น 6) เมล็ดถั่วงอกและเอกสารวิธีเพาะถั่วงอก จำนวน 1 ชุด 7) เมล็ดพันธุ์ผัก 3 - 5 ชนิด จำนวน 1 ชุด และ 8) สมุดบัญชีครัวเรือน จำนวน 1 เล่ม (อีทีวีแมค เวทีสาธารณะเพื่อการศึกษา, 2563)

ถุงยังชีพเพื่อการศึกษาพระราชทานจัดเป็นต้นแบบในการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาแก่ผู้เรียนด้อยโอกาสกลุ่มเปราะบางที่ขาดแคลนโอกาสและปัจจัยการเรียนรู้ที่ตรงจุดและเกิดผลในทางปฏิบัติ ทั้งในช่วงเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ที่ซ้ำเติมสภาพปัญหาให้รุนแรงยิ่งขึ้นและในช่วงปกติที่รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งดำเนินการแก้ปัญหา พร้อมกับกระจายโอกาสการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้ผู้เรียนกลุ่มนี้ต่อไป

2) โครงการก่อการครู

การพัฒนาการศึกษาเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับฐานรากสังคมไทยจึงตั้งความหวังและทุ่มเททรัพยากรสูงมากเพื่อให้การศึกษาเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศ ความคาดหวังนี้กลายเป็นความกดดันต่อผู้เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง แม้ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา

จะมีการกระจายอำนาจและทรัพยากรในการพัฒนามากขึ้น แต่การศึกษาของไทยก็ยังไม่สามารถปรับตัวก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก รูปแบบการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับวิถีการเรียนรู้ของผู้เรียนยุคใหม่ ประเด็นปัญหาสำคัญขณะนี้คือ จะออกแบบการศึกษาอย่างไรจึงจะบรรลุความคาดหวังของสังคมไทย และก่อประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน รวมทั้งสร้างห้องเรียนที่มีความสุขต่อทั้งตัวครูและนักเรียนไปพร้อมกันด้วย

ในปี 2561 – 2562 คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมถึงเครือข่ายองค์กรภาคี จึงร่วมกันทำ “โครงการก่อการครู” โดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการผู้นำแห่งอนาคตภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับการศึกษาไทย โดยโครงการจะมุ่งทำงานกับครู ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญของระบบการศึกษา ทั้งยังเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และเป็นจุดคานงัดของระบบการศึกษา โดยมีเป้าหมายหลัก 3 ประการ คือ (1) สร้างครูผู้นำการเปลี่ยนแปลง จำนวน 5,000 คน จากครูทั้งหมด 500,000 คน ทั่วประเทศ ภายในระยะเวลา 5 ปี (2) สร้างพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ คล้ายกับชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ให้เป็นพื้นที่ที่มีชีวิตชีวา เพื่อให้ครูมาพบกันและเติมพลังซึ่งกันและกัน และ (3) สร้างครูผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นหนึ่งในทางเลือกแก่การศึกษาไทย (ผู้นำแห่งอนาคต, 2563)

โครงการก่อการครูที่ถือเป็นชุมชนการเรียนรู้แห่งหนึ่งนี้มีความแตกต่างจากที่อื่น คือ การให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ในตัวครู และเป็นแนวคิดหลักในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 3 ช่วง

ช่วงแรก (ปี 2561) การมองเข้าไปสำรวจความเป็นมนุษย์ หรือความเป็นคนของครู ผ่านกิจกรรม 3 ด้าน คือ การชวนครูทุกคนมองเข้าไปข้างในความเป็นคนของคนเป็นครู การชวนครูดัดใจประเด็นกล้าที่จะไม่สอนจากการสอนในวัฒนธรรมเชิงอำนาจนิยมสู่กระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ และการชวนสังเกตและปรับวิธีการจัดการห้องเรียนสำหรับผู้เรียนที่มีความหลากหลายและมีความต้องการพิเศษ เพื่อรับฟังและเข้าใจความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน

ช่วงที่ 2 (ปี 2562) จัดตลาดวิชาประมาณ 20 วิชา ให้ครูได้เลือกเติมเต็มทักษะ และเครื่องมือต่าง ๆ ตามความสนใจ เช่น วิชากระบวนการคิดเชิงออกแบบสำหรับการศึกษา และการออกแบบเกมการเรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์ เป็นต้น

ช่วงสุดท้าย (ปี 2563 – 2565) การพัฒนาและออกแบบกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ครูมีทักษะและความสามารถในการเป็นครูกระบวนการ เพราะครูยุคใหม่จะไม่ใช้ผู้สอนอีกต่อไป แต่จะเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้

ปี 2563 เป็นการดำเนินโครงการฯ ช่วงสุดท้าย โดยเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูแกนนำทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และผู้ที่ทำงานด้านสายการสอนที่จะเป็นผู้บุกเบิกและมีความมุ่งมั่นในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning หรือการสร้างชั้นเรียนที่มีความหมาย ให้มีความสุขและมีชีวิตชีวา รวมทั้งร่วมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) เพื่อพัฒนาศักยภาพครูให้มีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (Facilitation) ในรายวิชาที่ตนเองและ/หรือทีมรับผิดชอบอยู่ รวมทั้งขยายผลไปยังเพื่อนครูภายในพื้นที่การทำงานของตนเอง (คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563)

โครงการนี้จึงเป็นความเคลื่อนไหวทางการศึกษาที่โดดเด่นและน่าจับตามองอีกเรื่องหนึ่ง ที่จะมีส่วนช่วย

ผลิตภัณฑ์และสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ของการพัฒนาครูและการจัดการสอนของประเทศด้วยการพัฒนาเชิงรุก และการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่เข้มแข็ง เพื่อให้การศึกษาก้าวทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลกและการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไปของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

3) โครงการอาสาสมัครการศึกษา (อสม.การศึกษา)

อาสาสมัครการศึกษา หรือ อสม. การศึกษาเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในช่วงโควิด - 19 เพื่อช่วยเหลือการเรียนรู้ของนักเรียนและหนุนเสริมการทำงานของโรงเรียนพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร โมเดลนี้กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ใช้บทเรียนความสำเร็จในการทำงานของ อสม. ด้านสาธารณสุขจากการเฝ้าระวังการระบาดของโรคโควิดที่ประสบความสำเร็จมาแล้ว (Khonkaenlink, 2563)

สถานการณ์โควิด - 19 ทำให้นักเรียนต้องเรียนผ่านระบบทางไกล ขณะที่นักเรียนบางส่วนขาดแคลนอุปกรณ์ต้องใช้วิธีเรียนรู้เองที่บ้าน นักเรียนส่วนหนึ่งประสบปัญหาการเรียนรู้และผู้ปกครองไม่สามารถช่วยเหลือแนะนำการเรียนได้เท่าที่ควรจะเป็น การสนับสนุนช่วยเหลือโดยมีกลไกลงไปในพื้นที่ที่จะช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กเกิดขึ้นได้ต่อเนื่อง และช่วยลดความเสี่ยงในการหลุดออกจากระบบการศึกษาได้ อสม.การศึกษา จึงเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนการทำงานในระดับพื้นที่ในการช่วยเหลือนักเรียนในระดับหมู่บ้าน หรือหย่อมบ้าน ในการให้คำแนะนำด้านการเรียนรู้และด้านสุขภาพแก่นักเรียนและชุมชน โดยจะมีบทบาทหลายอย่าง เช่น ช่วยปรับจูนสัญญาณโทรทัศน์เพื่อให้เด็กที่มีปัญหาสามารถเรื่องอุปกรณ์เรียนทางไกล หรือเป็นตัวเชื่อมทางด้านภาษา เพราะบางพื้นที่เป็นชนเผ่าใช้อีกภาษาที่ครูไม่ถนัด อาสาสมัครที่เป็นคนในพื้นที่สามารถช่วยสื่อสารเจตนารมณ์ของโรงเรียนหรือช่วยสอนหนังสือน้องๆ ได้ในกรณีที่ครูเข้าถึงพื้นที่ได้ไม่ทั่วถึง

การจัดให้มี อสม.การศึกษา นอกจากจะทำหน้าที่ช่วยเหลือเด็กในชุมชนแล้ว จะช่วยสำรวจเด็กที่ความเสี่ยงหลุดจากระบบการศึกษา แนะนำการจัดการเรียนรู้และสุขอนามัยให้แก่เด็กนักเรียนและชุมชนในพื้นที่ได้ตามบริบทในระยะเวลาประมาณ 5 สัปดาห์ และมีโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล 279 แห่งได้รับประโยชน์จากการมี อสม.การศึกษา จำนวนไม่น้อยกว่า 500 คน ครอบคลุมพื้นที่ 45 จังหวัดกระจายทุกภูมิภาค ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารตั้งอยู่บนเขาสูง และเกาะต่างๆ ซึ่งจะมีเด็กนักเรียนได้รับประโยชน์ครั้งนี้กว่า 80,000 คน โดย กสศ. ได้จัดสรรเงินอุดหนุนรายละ 150 บาทให้กับนักเรียนเพื่อเป็นค่าอุปกรณ์การเรียนและสุขอนามัยที่จำเป็นเฉพาะหน้า และจะเริ่มทำงานกับโรงเรียนเครือข่ายที่มีการดำเนินงานร่วมกันอยู่แล้วเพื่อเป็นต้นแบบในระยะแรก (ไทยรัฐออนไลน์, 2563)

กสศ. และโรงเรียนเครือข่ายได้เชิญชวนผู้ที่มีจิตสาธารณะในพื้นที่ เช่น บัณฑิตรองาน ข้าราชการครูเกษียณ ครูอัตราจ้าง และรุ่นพี่ในชุมชน เข้ามาทำหน้าที่เป็น อสม.การศึกษา โดยจะสนับสนุนค่าเดินทาง ค่าอาหาร และค่าตอบแทนให้ตามความเหมาะสม เพื่อให้ อสม.การศึกษา สามารถทำหน้าที่ประสานงานไปยังเครือข่ายร่วมดำเนินงานในพื้นที่ซึ่งเป็นกลไกระดับจังหวัดและระดับภาค ทั้ง 4 เครือข่าย/ภูมิภาค ได้แก่ เครือข่ายผู้บริหารโรงเรียนพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร โรงเรียนในพื้นที่เกาะแก่ง เพื่อช่วยประสานงานและทำความเข้าใจร่วมกับโรงเรียนเครือข่ายเพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานในรายละเอียด รวมถึงการจัดให้มีอุปกรณ์การเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับเรียนรู้กับ DLTV แก่นักเรียนทุกคนให้พร้อมด้วย (ไทยโพสต์, 2563)

อสม. การศึกษาจึงเป็นแนวคิดการทำงานเชิงรุกที่ใช้ท้องถิ่นเป็นฐานที่น่าสนใจ ด้วยการใช้พลังของคนในชุมชน กลไกและเครือข่ายในพื้นที่มาทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนตัวเอง ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่รวดเร็ว ตรงจุดพร้อม ๆ กับการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กในชุมชนอีกด้วย

ข้อมูลจุดเน้นสภาวะการศึกษาไทยในปี 2563 ในปี 2563 ที่นำเสนอมาโดยลำดับข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงจุดเน้น การขับเคลื่อน แนวคิด และนวัตกรรมทางการศึกษาที่เป็นความมุ่งมั่นและความพยายามในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของประเทศ ด้วยการพัฒนาปัจจัย และกระบวนการในการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามเป้าหมายการศึกษาที่มุ่งพัฒนาประเทศให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกพร้อมกับการสร้างระบบและโอกาสที่เท่าเทียมในการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพแก่ผู้เรียนของไทย

การจัดการเรียนการสอน ในยุคโควิด – 19

สถานการณ์ที่เกิดการแพร่ระบาดของโควิด – 19 ไปทั่วโลกและประชาชนในหลายประเทศมีการติดเชื้อจำนวนมากและเสียชีวิต ทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องประกาศนโยบายและแนวทางในการหยุดยั้งการแพร่ระบาดอย่างเร่งด่วน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการเพื่อชะลอและป้องกันไม่ให้สถานการณ์มีความรุนแรงหรือขยายตัวมากขึ้น มาตรการที่ประเทศส่วนใหญ่ใช้ ได้แก่ การปิดประเทศ (Lockdown) โดยให้ประชาชนหยุดกิจกรรมต่าง ๆ หยุดการเดินทาง อยู่ในที่ตั้งหรือที่พักตามระยะเวลาที่กำหนด และงดกิจกรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการรณรงค์มาตรการด้านสาธารณสุขและการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) มาตรการดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ สังคมและด้านอื่น ๆ ทั้งที่เป็นผลกระทบในช่วงระยะเวลาที่มีการระบาดของโรคและผลกระทบต่อเนื่องในระยะยาว

ในด้านการศึกษา ทุกประเทศล้วนได้รับผลกระทบจากมาตรการที่กำหนดเพื่อหยุดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสที่ส่งผลให้มีการประกาศปิดสถานศึกษาและหยุดการเรียนการสอน ทั้งในลักษณะที่หยุดทั่วประเทศและหยุดเฉพาะบางพื้นที่ จากข้อมูลของ UNESCO เกี่ยวกับผลกระทบโควิด – 19 ต่อการจัดการศึกษาทั่วโลก เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2563 พบว่า มีประเทศที่ปิดสถานศึกษาจำนวน 107 ประเทศ มีผู้เรียนในระบบได้รับผลกระทบร้อยละ 60.9 และยังมีผู้เรียนได้รับผลกระทบเป็นจำนวน 1,066.81 ล้านคน และคาดการณ์ว่านักเรียนและเยาวชนทั่วโลก จะไม่มีโอกาสกลับเข้าเรียนอีกด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ จำนวนถึง 17 ล้านคน (UNESCO, 2020)

ประเทศต่าง ๆ ได้กำหนดนโยบายและแนวดำเนินการเกี่ยวกับการเปิดปิดสถานศึกษา ปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับระดับการศึกษา บริบทและสถานการณ์การแพร่ระบาด รวมถึงการออกมาตรการในการดูแลป้องกันความปลอดภัยของเด็กนักเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง สถานการณ์นี้ส่งผลให้สื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนออนไลน์ กลายเป็นรูปแบบหลักที่หลายประเทศนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาจากผลกระทบของโรคระบาดดังกล่าว โดยส่วนใหญ่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่บ้านเป็นหลัก (Home Based Learning) พร้อมทั้งมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เช่น สื่อ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถเรียนรู้ตามรูปแบบที่จัดให้ ในขณะที่หลายประเทศประสบปัญหาที่ผู้เรียนยังขาดแคลนอุปกรณ์พื้นฐานทางเทคโนโลยีหรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทำให้เข้าไม่ถึงการเรียนรูปแบบดังกล่าว ต้องใช้รูปแบบวิธีการอื่น ๆ ที่พอจะทำได้เพื่อแก้ปัญหา ดังข้อมูลสภาพการจัดการศึกษา นโยบายและแนวดำเนินการในการจัดการเรียนรู้ในช่วง โควิด – 19 ของประเทศต่าง ๆ ข้อมูลของประเทศไทย และผลการศึกษาวจัยผลกระทบด้านการจัดการเรียนการสอนที่เกิดจากโควิด – 19 ที่จะเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1 นโยบายและแนวทางการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โควิด – 19 ในต่างประเทศ

การเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการระบาดของโควิด – 19 ของแต่ละประเทศ มีความแตกต่างกันออกไปตามบริบท และความพร้อมในด้านต่างๆ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การศึกษาเรียนรู้และถอดบทเรียนการดำเนินการของประเทศที่สามารถรับมือกับสถานการณ์ได้ดี มีการกำหนดนโยบาย แนวดำเนินการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอนในช่วงวิกฤตโควิด-19 ที่เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ จะทำให้เห็นแนวทางการวางแผน การแก้ปัญหา รวมถึงนวัตกรรมที่น่าสนใจที่จะนำมาเป็นข้อมูล หรือเป็นทางเลือกในการปรับประยุกต์ใช้ในสถานการณ์หรือช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อไป ดังจะได้เสนอนโยบายและแนวทางของประเทศต่าง ๆ ดังนี้

4.1.1 สาธารณรัฐประชาชนจีน

จีนเป็นประเทศที่ดำเนินการหยุดยั้งและป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด – 19 อย่างรวดเร็ว เป็นระบบ มีนโยบายและแก้ปัญหามาตรฐานการจัดการเรียนการสอนอย่างจริงจัง รวมทั้งนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ได้เหมาะสมกับจังหวะและโอกาส โดยมีหลักคิด “นอกกรอบ” ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและวางแนวทางการดำเนินการในระยะยาว สรุปรายการดำเนินการที่สำคัญได้ดังนี้

1) จัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบ คือ สำนักงานผู้นำแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการเพื่อรับมือสถานการณ์โควิด – 19 โดยมีภารกิจในการป้องกันโควิด – 19 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งหมดครอบคลุมการออกแบบ และกำหนดแนวทางการจัดการด้านสุขภาพ และการจัดระเบียบสำหรับภาคการศึกษาใหม่

2) ระดมผู้เชี่ยวชาญด้านปฐมวัยและด้านที่เกี่ยวข้อง เพื่อเขียนเอกสารบทความสั้น ๆ ในหัวข้อสำคัญเกี่ยวกับการดูแลการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยในสถานการณ์โควิด – 19 และเผยแพร่เอกสารบน WeChat ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มเครือข่ายโซเชียลที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ผู้บริหารโรงเรียนและครูปฐมวัยได้จัดตั้งกลุ่มใน WeChat เพื่อสื่อสารกันเกี่ยวกับการเรียนของเด็ก และสื่อสารกับผู้ปกครองในการดูแลและจัดการเรียนรู้ให้กับบุตรหลานที่บ้าน

3) เปิดตัวโครงการ “Disrupted Classes, Undisrupted Learning” มีคู่มือให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในสถาบันอุดมศึกษา และมีมาตรการตรวจสอบเพื่อให้การเรียนออนไลน์มีประสิทธิภาพเทียบเท่ากับการเรียนการสอนในห้องเรียน

4) ประสานความร่วมมือระหว่าง 3 ส่วน “รัฐบาล เอกชน และโรงเรียนหรือ G-E-S” ในการขยายเครือข่ายบรรดแบนด์ให้ครอบคลุม รวมถึงอัปเกรดอินเทอร์เน็ตในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อยกระดับการเรียนรู้ออนไลน์ สนับสนุนให้ผู้ให้บริการโทรคมนาคมรายใหญ่ของจีนให้บริการการเรียนแบบออนไลน์ที่สะดวกมากขึ้น อาทิ ห้องเรียนคลาวด์และไลฟ์สตรีมมิ่งโดยไม่คิดค่าบริการ

5) พัฒนาแพลตฟอร์มหลักสูตรออนไลน์ โดยเปิดหลักสูตรออนไลน์กว่า 24,000 หลักสูตร และสนับสนุนให้ผู้ใช้งานสามารถเลือกแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่คุ้นเคย รวมถึงจัดบริการสนับสนุนและช่วยเหลือครูและนักเรียนในการเรียนการสอนออนไลน์ที่มีคุณภาพ ดำเนินการโดยการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ โรงเรียน ภาครัฐกิจ ครอบครัวยุคและสังคม ฯลฯ

6) ออกแบบการเรียนการสอนในลักษณะยืดหยุ่น (Flexible Learning) โดยให้ทางเลือกที่หลากหลายแก่ผู้เรียน ทั้งด้านระยะเวลาในการเข้าเรียน หัวข้อที่สนใจและถนัด การเรียนผ่านเครื่องมือออนไลน์ที่แตกต่างกัน แนวทางการเรียน สื่อการเรียนและวิธีการวัดประเมินผลที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย หรือการจัดรายวิชาเรียนที่สอดคล้องกับมาตรการการป้องกัน (สทศ., 2563)

4.1.2 ประเทศสหราชอาณาจักร

ในช่วงสถานการณ์โควิด - 19 บริษัทกระจายเสียงแห่งชาติของอังกฤษ (BBC) ได้เชิญกลุ่มบุคคลที่มีชื่อเสียงมาร่วมผลิตสื่อการสอน และเผยแพร่บทเรียนทางออนไลน์ตามหลักสูตรการเรียนในทุกระดับชั้นเนื้อหาในวิชาหลักจะนำเสนอในรูปแบบวิดีโอ พอดแคสต์ (Podcast) และบทความทาง BBC Bitesize Daily ซึ่งสามารถรับชมได้ทางเว็บไซต์ของ BBC เป็นเวลาต่อเนื่องกัน 14 สัปดาห์ ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการได้จัดบทเรียนออนไลน์ 180 บทเรียนต่อสัปดาห์ให้กับเด็กตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นปีที่ 10 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรไทย) ได้เรียนที่บ้าน ซึ่งผู้เรียนชั้นปีที่ 10 ต้องสอบวัดผลรายวิชา GCSE (General Certificates of Secondary Education) ในการศึกษาถัดไป ทั้งนี้ รัฐบาลได้สนับสนุนสนับสนุน แล็บท็อป อุปกรณ์เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต 4G พร้อมทั้งโต๊ะเขียนหนังสือให้กับนักเรียนที่ขาดแคลนและไม่สามารถเข้าถึงการเรียนออนไลน์ได้ โดยพ่อแม่ผู้ปกครองที่ลูกเรียนโรงเรียนรัฐ จะทำหน้าที่เป็น “ครูจำเป็น” ในการเรียนออนไลน์ของลูก ส่วนโรงเรียนเอกชน ครูส่วนใหญ่ใช้แอปพลิเคชันในการเรียนการสอนออนไลน์ได้แก่ Zoom, Google Classroom, Kahoot และอื่น ๆ ที่เป็นสื่อการสอน (อิสสิริยา พรายทองแยม, 2563)

4.1.3 ประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นมีการจัดการเรียนการสอนในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด - 19 ในบริบทของแต่ละโรงเรียนที่แตกต่างกันไป โดยยึดหลักการสำคัญดังนี้

1) บริหารจัดการโดยใช้วิธีเข้าเรียนแบบเหลื่อมเวลา “Staggered Attendance” ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงตามหลักการ “3 Cs” อันได้แก่ (1) หลีกเลี่ยงพื้นที่ที่ปิด (Closed Spaces) ที่ไม่มีอากาศถ่ายเท (2) หลีกเลี่ยงพื้นที่แออัด (Crowded Places) ที่มีผู้คนจำนวนมาก (3) หลีกเลี่ยงการสื่อสารกันอย่างใกล้ชิด (Close - Contact) ที่เป็นการสนทนากันแบบไม่เว้นระยะห่างทางสังคม ยกตัวอย่างเช่น วันที่หนึ่งให้นักเรียน ชั้น ป.4/1 และ 5/1 มาเรียนที่โรงเรียน และวันถัดมาให้ ป.4/2 และ 5/2 มาเรียน

2) ช่วงระยะเวลาที่ปิดเรียน โรงเรียนจะจัดให้มี “School Attendance Day” เพื่อดูแลสุขภาพของนักเรียน ผู้ปกครองจะดูแลนักเรียนตามคำแนะนำของโรงเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียนจะมีการแจ้งเว็บไซต์ที่เป็นประโยชน์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน จากนั้นให้นักเรียนทำการบ้านและส่งการบ้านผ่านระบบ School Attendance Day และมอบหมายงานชิ้นใหม่ต่อไป อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ช่วงการแพร่ระบาดของโควิด - 19 ในประเทศญี่ปุ่นยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จากการสำรวจพบว่า ครู ผู้เรียน รวมไปถึงประชากรของประเทศญี่ปุ่นยังมีทักษะการใช้เทคโนโลยีอยู่ในระดับต่ำโรงเรียนรัฐบาลของญี่ปุ่นยังขาดความพร้อมในการจัดการด้านเทคโนโลยี ประกอบกับไม่มีแหล่งข้อมูลที่ถูกต้องประกอบการตัดสินใจในด้านต่าง ๆ

ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการของญี่ปุ่นพยายามชดเชยความขาดแคลนโดยจัดทำเนื้อหาหลักสูตรให้กับนักเรียนในทุกระดับผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาและการฝึกซ้อมการเรียนออนไลน์ (สกศ., 2563)

4.1.4 ประเทศเกาหลีใต้

ในช่วงสถานการณ์โควิด - 19 กระทรวงศึกษาธิการของเกาหลีใต้เริ่มทดสอบระบบการเรียนการสอนออนไลน์ด้วยการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเรียนออนไลน์อย่างค่อยเป็นค่อยไปที่ละสัปดาห์ โดยเริ่มจากระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นกลุ่มแรก จากนั้นสัปดาห์ถัดมาจึงให้ระดับชั้นมัธยมศึกษาที่เหลือรวมทั้งประถมศึกษาตอนปลายเริ่มเข้าระบบการเรียนออนไลน์ และตามมาด้วยระดับประถมศึกษาตอนต้นในสัปดาห์ถัดไป สำหรับชั้นอนุบาลให้เลื่อนการเปิดเทอมออกไปไม่มีกำหนด ส่วนในระดับมหาวิทยาลัยนั้นได้จัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ไปก่อนหน้านี้แล้ว โดยกระทรวงศึกษาธิการมีแนวทางในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) การเรียนการสอนแบบ Real Time ผ่าน Video Conference (2) การเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระ โดยการใช้วิดีโอที่โรงเรียนเป็นผู้ผลิตเอง ครูจะอัปวิดีโอการสอนไว้ล่วงหน้าเพื่อให้สถานีโทรทัศน์ของรัฐนำไปออกอากาศทั่วประเทศ และ (3) การเรียนการสอนโดยใช้งานที่มอบหมายให้ เป็นฐาน ซึ่งนักเรียนจะต้องทำโครงงานหรือรายงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายด้วยตนเอง ทั้งนี้ เปิดโอกาสให้โรงเรียนเลือกวิธีการที่เหมาะสมตามบริบทของแต่ละโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลที่น่าสนใจจากผลการสำรวจขององค์กรด้านการสำรวจความคิดเห็นของเกาหลีใต้พบว่า ผู้ปกครองร้อยละ 72 เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ แต่ยังมีความกังวลเกี่ยวกับความพร้อมของโรงเรียนด้านอุปกรณ์และเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จากข้อมูลพบว่าโรงเรียนร้อยละ 40 ไม่มีการติดตั้ง Wireless Network สำหรับครูใช้ถ่ายทอดสดจากห้องเรียน อีกทั้ง ผู้ปกครองบางส่วนกังวลว่าการเรียนออนไลน์อาจจะมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงรวมกลุ่มนักเรียนที่บ้านอยู่ใกล้เคียงกัน และจัดห้องเรียนในบ้าน โดยให้พ่อแม่ผลัดกันมาดูแล เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียน (Choon, 2020)

4.1.5 ประเทศสิงคโปร์

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโควิด - 19 กระทรวงศึกษาธิการของสิงคโปร์ (Ministry of Education, Singapore, 2020) กำหนดให้นักเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา เตรียมอุดมศึกษาและสถาบันอุดมศึกษา รวมถึงนักเรียนการศึกษาพิเศษเปลี่ยนไปใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่บ้านเป็นหลัก (Home - Based Learning: HBL) โดยโรงเรียนอนุบาลทั้งหมดและศูนย์ดูแลเด็ก รวมถึงศูนย์ดูแลนักเรียนพิเศษจะระงับการให้บริการทั่วไป ส่วนสถาบันการศึกษาเอกชนได้รับคำแนะนำให้จัดการเรียนรู้แบบ HBL หรือไม่เช่นนั้นก็ทำการปิดโรงเรียนชั่วคราว กระทรวงศึกษาธิการจะติดตามสถานการณ์โควิด - 19 อย่างใกล้ชิดเพื่อประเมินว่า จะเปิดเรียนในเดือนพฤษภาคม 2563 ได้หรือไม่ หรือจะต้องมีการต่อช่วงเวลาในการจัดการในลักษณะนี้ต่อไปอีก

ในส่วนของโรงเรียน ได้มีการเตรียมความพร้อมนักเรียน ผู้ปกครอง และครูสำหรับการทำงานแบบ HBL โดยจะให้คำแนะนำและสนับสนุนนักเรียน จัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในการเรียนรู้ที่บ้านทั้งการใช้ออนไลน์และ

วัสดุที่เป็นชิ้นงาน โรงเรียนจะช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับอุปกรณ์ดิจิทัลหรือสัญญาณอินเทอร์เน็ต โดยหน่วยงานที่ชื่อว่าแพลตฟอร์มการเรียนรู้ของนักเรียนสิงคโปร์ (SLS) จะเปิดให้นักเรียนเข้าใช้ได้อย่างต่อเนื่อง ในช่วง HBL นักเรียนผู้ปกครองจะได้รับการติดต่อและสนับสนุนอย่างเต็มที่จากครูและโรงเรียน ส่วนครูโรงเรียนการศึกษาพิเศษก็สามารถประสานจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนพิเศษ และสามารถดูแลนักเรียนพิเศษได้ตามปกติ การทดสอบและประเมินผลได้มีการปรับเปลี่ยน โดยเลื่อนการสอบกลางภาคของทุกโรงเรียนออกไป ส่วนการทดสอบระดับชาติ การสอบปลายปีการศึกษา และการสอบจบชั้นประถมศึกษาชั้นต้นยังคงดำเนินต่อไปตามแผนที่วางไว้พร้อมกับมาตรการป้องกันที่จำเป็น

สถาบันอุดมศึกษาของสิงคโปร์จะใช้การเรียนรู้แบบผสมผสานระหว่างการเรียนรู้แบบพบหน้า (Face – to – Face) กับการเรียนรู้โดยใช้ e-Learning เป็นหลัก มีการปรับปรุงโมดูลออนไลน์ที่อิงกับรายวิชาเรียนเกือบทั้งหมด และเพิ่มมาตรการด้านความปลอดภัยในการใช้หลักสูตรออนไลน์ รวมทั้งได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอบและการประเมิน โดยสถาบันจะติดต่อนักศึกษาในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ตรวจสอบความก้าวหน้า รวมทั้งช่วยให้นักศึกษาสามารถจบการศึกษาได้ภายในเวลาที่กำหนด

4.1.6 ประเทศแคนาดา

การแพร่ระบาดของโควิด – 19 ในแคนาดาเริ่มต้นขึ้นในเดือนมีนาคม 2563 รัฐบาลของแต่ละมณฑลได้สั่งปิดโรงเรียนทันทีเพื่อป้องกันการแพร่ระบาด และต่อมาได้มีการวางระบบโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านอินเทอร์เน็ต ทั้งอบรมสัมมนาผ่านเว็บ จัดทำวิดีโอทัศน์การสอน จัดการเรียนรู้แบบออนไลน์โดยการสอนสด (Live) รวมทั้งสนับสนุนทรัพยากรการศึกษาแบบให้เปล่ากับครู ผู้ปกครองและนักเรียน ในขณะเดียวกัน ได้มีการแชร์บล็อกและการเผยแพร่บทความในประเด็นที่น่าสนใจ ทั้งในสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Twitter, Facebook หรือสื่ออื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งแลกเปลี่ยนความสำเร็จผ่านการเรียนรู้รูปแบบทางไกลอย่างหลากหลาย (Osmond-Johnson, Campbell & Pollock, 2020)

People for Education (2020) ได้สำรวจระบบการศึกษาของแคนาดาที่ตอบสนองการแพร่ระบาดของโควิด – 19 โดยเปรียบเทียบแนวดำเนินการด้านการจัดการเรียนรู้แต่ละมณฑล พบว่า ส่วนใหญ่ประกาศปิดสถานศึกษา มีเพียงบางมณฑลที่ให้ผู้เรียนเลือกว่าจะเข้าเรียนในลักษณะบางเวลาหรือไม่ การจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างหลากหลาย ทั้งการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่บ้าน (At – Home Learning Plans) โดยพิจารณาจากบริบทที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ด้วยวิธีเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้แบบดิจิทัลและออนไลน์ (Digital and Online Learning) การเรียนรู้โดยใช้กระดาษเป็นหลักหรือโทรศัพท์เป็นหลัก (Phone or Paper – Based Learning) หรือชุดการเรียนรู้สำเร็จรูปให้เรียนที่บ้าน (Learning at Home Packages) ทั้งนี้ แนวดำเนินการจัดการศึกษาของแต่ละมณฑลจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับบริบทและการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้องที่แม้ว่าจะมีวิธีดำเนินการที่แตกต่าง แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน คือ เจตนารมณ์ที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ให้มากที่สุด ในสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้น

4.1.7 ประเทศฟินแลนด์

รัฐบาลฟินแลนด์มุ่งดำเนินการป้องกันการติดเชื้อและลดการแพร่กระจายของโควิด – 19 ก่อน แล้วจึงตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้านการศึกษา โดยเริ่มในระดับปฐมวัยและประถมศึกษาก่อน แล้วจึงดำเนินการในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย สถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา สถาบันอุดมศึกษา และการศึกษารูปแบบอื่นตามลำดับ (Finnish National Agency for Education, 2020)

รัฐบาลฟินแลนด์ได้ให้คำแนะนำโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาทางไกล รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการทำงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก เนื่องจากมีข้อมูลแสดงว่า การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด – 19 ในหมู่เด็กด้วยกันจะไม่รุนแรงเท่าระดับผู้ใหญ่ และเด็กไม่ใช่แหล่งที่มาของการติดเชื้อ ดังนั้น โรงเรียนจะยังคงเปิดเรียนได้โดยยึดความปลอดภัยสำหรับเด็กและบุคลากรของโรงเรียน ในระดับมหาวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สถาบันฝึกอบรมวิชาชีพ การศึกษาผู้ใหญ่ ยังคงเปิดสอนต่อไปได้ และสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนได้ตามความจำเป็น หน่วยงานเพื่อการศึกษาแห่งชาติของฟินแลนด์ (EDUFI) ได้ออกแนวปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินนักเรียน การสนับสนุนการเรียนรู้ และการจัดสวัสดิการนักเรียนนอกจากนี้ ยังมีแนวปฏิบัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยหลีกเลี่ยงการสัมผัสทางร่างกาย การปฏิบัติกิจกรรมในพื้นที่ที่มีบริเวณกว้างขวาง และกรณีที่เด็กป่วยจะถูกห้ามไม่ให้ไปโรงเรียนและได้รับการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ ในระดับก่อนประถมศึกษา โรงเรียนต้องมีแนวปฏิบัติให้ผู้ปกครองเกิดความมั่นใจในการจัดการเรียนรู้ ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา มหาวิทยาลัย และการศึกษารูปแบบอื่น ๆ สามารถจัดการเรียนการสอนได้หลายวิธี เช่น การจัดการศึกษาทางไกล การจัดการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่หลากหลาย รวมถึงการเรียนรู้แบบอิสระ ส่วนกำหนดการสอบเพื่อเข้าศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัยไม่มีการเปลี่ยนแปลง คณะกรรมการที่รับผิดชอบได้ให้คำแนะนำที่ทำให้มั่นใจว่าการสอบจะจัดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย

4.1.8 ประเทศในอาเซียนและติมอร์ – เลสเต

ประเทศในอาเซียนซึ่งอยู่ในภูมิภาคเดียวกันกับประเทศไทยล้วนประสบปัญหาจากการระบาดของโควิด – 19 เช่นกัน จากการประชุมทางไกลเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้และเตรียมพร้อมทางการศึกษาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด – 19 ของกลุ่มครูรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหาจักรีในประเทศอาเซียนและติมอร์-เลสเต ในช่วงมิถุนายน – กรกฎาคม 2563 สามารถสรุปข้อมูลการจัดการเรียนการสอนช่วง โควิด – 19 ของประเทศในกลุ่มนี้ได้ดังนี้ (จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์, 2563)

1) **เวียดนาม** รัฐบาลสั่งล๊อคดาวน์ประเทศ และปิดสถานศึกษาตั้งแต่ปลายเดือนมกราคม ถึงเดือนมีนาคม 2563 ซึ่งเป็นช่วงปลายของการปิดภาคเรียนปกติ (และจะเปิดภาคเรียนใหม่ราวเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี) กระทรวงศึกษาธิการประกาศอนุญาตการเปิดโรงเรียนตามความพร้อมแต่ละพื้นที่โดยอาศัยข้อมูลของกระทรวง

สาธารณสุข แต่ละภูมิภาคเริ่มทยอยเปิดโรงเรียนตั้งแต่เดือนเมษายน โดยมีประกาศเปิดอย่างเป็นทางการทุกพื้นที่ โดยวันที่ 4 พฤษภาคม 2563 เปิดเฉพาะระดับมัธยมศึกษา และ 11 พฤษภาคม 2563 เปิดครบทุกช่วงชั้น

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบาย “Giảm Tải” หรือ “ลดโหลด” โดยให้ลดเนื้อหาการเรียนการสอนทั้งหลักสูตรลง ปรับลดเนื้อหาการเรียนให้กระชับ ลำดับความสำคัญสิ่งที่ต้องเรียนในห้องเรียน เน้นให้เด็กทำกิจกรรมปฏิบัติให้มากและเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีครูร่วมติดตามและดูแลการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน และลดเวลาในห้องเรียนลง โดยมีครูให้คำปรึกษา ติดตาม และประเมินผลร่วมกับนักเรียน โดยเน้นว่าเด็กต้องได้รับการเรียนรู้ที่มีคุณภาพตามระดับชั้น

2) สปป.ลาว รัฐบาล สปป.ลาว ประกาศลือคควานประเทศในเดือนมีนาคม 2563 พร้อมกับปิดสถานศึกษาทั่วประเทศ (ปกติเปิดเรียนช่วง 1 กุมภาพันธ์-พฤษภาคม ในระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนเดือนมิถุนายนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย) ในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน 2563 รัฐบาลเน้นมาตรการ “อยู่บ้าน” และ “เว้นระยะห่าง” ต่อมา กระทรวงศึกษาธิการและกีฬาได้ประกาศนโยบายเปิดโรงเรียนใหม่ เริ่มในวันที่ 18 พฤษภาคม 2563 (เฉพาะป.5 ม.4 ม.7) และวันที่ 2 มิถุนายน 2563 เปิดทุกชั้น โดยเน้นในเรื่องการดูแลสุขภาพอนามัยและการป้องกันการแพร่ระบาดในโรงเรียน และการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ทั้งในระบบ On-Air On-line และ On-site โดยมีมาตรการสำคัญคือ การเว้นระยะห่างทางสังคม สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวนนักเรียนมีน้อยให้จัดการเรียนการสอนปกติ โดยต้องจัด ที่นั่งของนักเรียนให้มีระยะห่าง 1 เมตรขึ้นไป หากห้องเรียนมีจำนวนนักเรียนมากกว่า 30 คนขึ้นไป ให้แยกออกเป็นห้องย่อย และจัดสอนอย่างเหมาะสม ส่วนโรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมาก ให้แต่ละชั้นเรียนผลัดเปลี่ยนวันเรียน เพื่อจัดที่นั่งเรียนของนักเรียนให้มีระยะห่าง 1 เมตรขึ้นไป และแยกห้องที่มีนักเรียนมากออกเป็นห้องย่อยตามความเหมาะสม

3) บรูไนดารุสซาลาม โดยปกติภาคเรียนที่ 1 เปิดเรียนช่วงเดือนมกราคม-มีนาคม และภาคเรียนที่ 2 เปิดช่วงเดือนพฤษภาคม - กันยายน (มีปิดเรียนช่วงรอมฎอนระหว่างเทอม) สถานการณ์โควิด - 19 ส่งผลให้มีการปิดสถานศึกษาทั่วประเทศ กระทรวงสาธารณสุขจะเป็นหน่วยประเมินสถานการณ์และพิจารณาการเปิด - ปิดสถานศึกษาและให้คำปรึกษาแก่กระทรวงศึกษาธิการ บรูไนได้ประกาศเปิดโรงเรียนเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เริ่มตั้งแต่ 12 มิถุนายนถึงตุลาคม โดยเปิดให้เฉพาะนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นระดับชั้นที่ต้องสอบเลื่อนชั้นหรือเรียนต่อในระดับสูง ส่วนระยะที่ 2 หลังจากการเปิดโรงเรียนได้สองสัปดาห์จะเปิดในระดับชั้นประถมและมัธยมครบทุกช่วงชั้น โดยเน้นมาตรการ “เว้นระยะห่าง” โรงเรียนมีการเตรียมความพร้อมด้านกายภาพและสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยความร่วมมือกับผู้ปกครอง โรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนตามปกติและผสมผสานการสอนออนไลน์ และจัดชุดกิจกรรมหรือ Home learning pack สำหรับเด็กที่ยังไม่สามารถมาโรงเรียนได้ มีการให้คำปรึกษาพ่อแม่ในการช่วยเหลือเด็กผู้มีความต้องการพิเศษโดยเฉพาะ โดยจะมีการประเมินผลการทำงานทั้งโรงเรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อสื่อสารต่อผู้ปกครอง ชุมชนและกระทรวงศึกษาธิการ

4) อินโดนีเซีย อินโดนีเซียเป็นประเทศที่ยังคงมีความรุนแรงในด้านสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 อันดับต้น ๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียน รัฐบาลประกาศมาตรการลือคควานประเทศและปิดสถานศึกษา

ทั่วประเทศ โดยปกติภาคเรียนที่ 1 เปิดช่วงเดือน กรกฎาคม – ธันวาคม และภาคเรียนที่ 2 เป็นเดือนมกราคม – มิถุนายนของทุกปี กระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรม กระทรวงศาสนา กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย ได้มีประกาศร่วมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้อันเนื่องมาจากการศึกษา 2020/2021 ดังนี้ (1) เด็กปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาในระดับกลางให้เปิดเรียนในเดือนกรกฎาคม (2) การเปิดเรียนโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่สีเขียวให้ขออนุญาตจากท้องถิ่น จังหวัดและภาค และกระทรวงศาสนา และพื้นที่สีเหลือง – แดงไม่อนุญาตให้จัดการสอนที่โรงเรียน ต้องสอนผ่านที่บ้าน ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ทางไกลผ่านออนไลน์ และสนับสนุนให้มีการเรียนหลักสูตร “โควิด – 19 ศึกษา” เพื่อสร้างทักษะชีวิตและภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน และการออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามสภาพบริบทของแต่ละพื้นที่

5) ฟิลิปปินส์ ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด – 19 รัฐบาลฟิลิปปินส์สั่งล๊อคดาวน์ประเทศ สถาบันการศึกษาต้องปิดการเรียนการสอน โดยปกติช่วงเดือนมกราคม-มีนาคมเป็นช่วงเปิดเรียนภาคปลาย (เทอม 4) และช่วงเดือนมิถุนายน – สิงหาคมเป็นการเปิดเรียนภาคต้น (เทอม 1) เนื่องจากฟิลิปปินส์ยังคงมีอัตราผู้ติดเชื้อและสถานการณ์การแพร่ระบาดที่ยังรุนแรง ทำให้โรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไม่มีแผนเปิดเรียนในเดือนสิงหาคม แต่ยังไม่อนุญาตให้เปิดการเรียนการสอนแบบพบหน้า การเตรียมความพร้อมสำหรับการเปิดเรียนจะเน้นเรื่องความสะอาด สุขอนามัยและอุปกรณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ในด้านการจัดการเรียนการสอน มีแนวดำเนินการ 6 รูปแบบ ได้แก่ (1) สอนแบบปกติ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้แบบเผชิญหน้าปกติ (2) สอนแบบโมดูล ปรับการสอนสลับเด็กมาโรงเรียน (3) สอน Online (4) Blended learning approach ผสมทั้งแบบสื่ออินเทอร์เน็ตและโมดูล ซึ่งเป็นวิธีที่ครูใช้มากที่สุด (5) Home schooling มีการฝึกอบรมพ่อแม่ในวิธีการสอนลูก (6) Mobile Learning/The Push Cart Knowledge เป็นการเข็นรถเคลื่อนไปสอนยังพื้นที่ที่มีเด็กจนกระบบและเด็กด้อยโอกาส อย่างไรก็ตาม ในแต่ละรูปแบบนั้นสามารถจัดโดยบูรณาการการเรียนรู้เพื่อตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายของเด็กที่มีบริบทและความต้องการและสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ตั้งแต่เด็กที่เข้าถึงเทคโนโลยีได้ เด็กที่เข้าไม่ถึงเทคโนโลยี จนถึงเด็กที่อยู่นอกระบบ

6) กัมพูชา รัฐบาลสั่งล๊อคดาวน์และปิดสถานศึกษาทั่วประเทศซึ่งตรงกับช่วงการเปิดภาคเรียนที่ 2 (เดือนมีนาคม – มิถุนายน ในภาคเรียนปกติ) โดยสถานการณ์ดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการ เยาวชน และกีฬา มีนโยบายการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านโทรทัศน์ (On-Air) เน้นให้เรียนจากที่บ้าน และใช้เทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนการเรียนรู้ทางไกลผ่านออนไลน์ โดยยืดหยุ่นให้ครูในบางพื้นที่สามารถจัดการเรียนรู้ในกลุ่มเล็กไม่เกิน 10 คนได้ที่บ้านหรือในชุมชน ในภาพรวมการจัดการศึกษาทางไกล แม้จะมีนโยบายส่งเสริมการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ในกัมพูชา แต่ยังมีข้อจำกัดเรื่องการเข้าถึงเทคโนโลยีออนไลน์ มีจำนวนนักเรียนมากถึง 3 ล้านคนที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบการเรียนออนไลน์ได้ ดังนั้นครูต้องทำงานร่วมมือกับผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ด้วยเครื่องมือหลากหลายรูปแบบเพื่อให้สนองตอบต่อการเข้าถึงทรัพยากรที่สามารถช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ และร่วมติดตามผลการเรียนรู้

7) เมียนมา ปลายเดือนมีนาคม 2563 รัฐบาลเมียนมาประกาศล๊อคดาวน์และเลื่อนการเปิดเรียนอย่างเป็นทางการตามสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งโดยปกติในช่วงเดือนเมษายน – พฤษภาคม

เป็นช่วงปิดภาคเรียนและการเปิดเรียนจะเริ่มในเดือนมิถุนายนเป็นต้นไป อย่างไรก็ตามกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศการเปิดเรียนใหม่ของโรงเรียนในวันที่ 21 กรกฎาคม 2563 ตามความพร้อมของแต่ละพื้นที่ โดยมีหลักการร่วม คือ สุขอนามัย การเว้นระยะห่าง 2 เมตร จำนวนนักเรียนต่อห้องไม่เกิน 20 คน รัฐบาลแจกหน้ากากอนามัย ให้กับนักเรียนทุกคน โรงเรียนได้จัดให้มีการส่งเสริมการดูแลสุขภาพชีวิตให้กับนักเรียนและชุมชน มีการเตรียม สภาพแวดล้อมทั้งเรื่องความสะอาดและการเตรียมความมั่นคงทางอาหาร เตรียมพร้อมสำหรับการเรียนรู้ทาง วิชาการและคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ยังได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยมีการฝึกอบรมออนไลน์แก่ครูด้วย

8) ทิมอร์ – เลสเต รัฐบาลประกาศล๊อคดาวน์ประเทศตั้งแต่วันที่ 22 มีนาคม – 30 มิถุนายน 2563 โดยในช่วงดังกล่าวเน้นมาตรการ “อยู่บ้าน” “เว้นระยะห่าง” และ “ดูแลสุขอนามัย” โดยโรงเรียนได้แจกจ่ายอาหารในรูปแบบของข้าวสารและถั่ว และอธิบายตารางการเรียนทางไกลให้กับนักเรียน ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบ (1) โทรทัศน์ทางไกล ผ่านดาวเทียม On Air และ Online (2) แบบฝึกและชุดกิจกรรมที่ให้ไปทำที่บ้าน เน้นการเรียนรู้หนังสือที่ส่งเสริม การคิดวิเคราะห์ โดยกระทรวงศึกษาธิการ และองค์กรระหว่างประเทศเป็นผู้สนับสนุน ในเดือนมิถุนายน รัฐบาล ทิมอร์ได้ยึดหยุ่นในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยกระทรวงศึกษาธิการของติมอร์-เลสเตให้แต่ละโรงเรียนดำเนินการ เตรียมความพร้อมตามข้อกำหนดขององค์การอนามัยโลก โดยโรงเรียนจะเตรียมความพร้อมและทดลองการ มาโรงเรียนของนักเรียน มีการตรวจเยี่ยมการเตรียมความพร้อมโดยเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษาและกระทรวง ศึกษาธิการก่อนการเปิดโรงเรียนอย่างเป็นทางการ

4.2 นโยบายและแนวทางการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โควิด – 19 ในประเทศไทย

4.2.1 นโยบาย แนวคิด หลักการในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด – 19

การระบาดของโควิด – 19 ในประเทศไทยเริ่มต้นในเดือนมกราคม พ.ศ. 2563 และนำไปสู่การระบาดใหญ่ และมาตรการปิดประเทศในเวลาต่อมา รัฐบาลได้เริ่มประกาศมาตรการต่าง ๆ ออกมาเพื่อหยุดยั้งการแพร่ระบาด ในวงกว้าง ในส่วนของการศึกษา ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันอังคารที่ 7 เมษายน 2563 มีมติรับทราบการ เลื่อนเปิดเทอมจากวันที่ 16 พฤษภาคม เป็นวันที่ 1 กรกฎาคม 2563 ส่งผลให้หลายภาคส่วนต้องเร่งวางแผนการ ดำเนินงาน ทั้งการกำหนดมาตรการด้านสาธารณสุขเพื่อดูแลป้องกันผู้เรียนและบุคลากรของโรงเรียนให้ปลอดภัย และแนวทางการจัดการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) แนวปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด – 19

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้หารือการเตรียมการก่อนเปิดภาคเรียนร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยได้กำหนดหลักปฏิบัติในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด – 19 ไว้ 6 ข้อได้แก่ (1) คัดกรอง (Screening) ผู้ที่เข้ามาในสถานศึกษาทุกคน ต้องได้รับการคัดกรองวัดอุณหภูมิร่างกาย (2) สวมหน้ากาก (Mask) ทุกคนต้องสวมหน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัย ตลอดเวลาที่อยู่ในสถานศึกษา (3) ล้างมือ (Hand Wash) ล้างมือบ่อย ๆ ด้วยสบู่และน้ำนานอย่างน้อย 20 วินาที หรือใช้เจลแอลกอฮอล์ หลีกเลียง

การสัมผัสบริเวณจุดเสี่ยงโดยไม่จำเป็น (4) เว้นระยะห่าง (Social Distancing) เว้นระยะห่างระหว่างบุคคล อย่างน้อย 1- 2 เมตร รวมถึงการจัดเว้นระยะห่างของสถานที่ (5) ทำความสะอาด (Cleaning) เปิดประตูหน้าต่างให้อากาศถ่ายเท หากจำเป็นต้องใช้เครื่องปรับอากาศ กำหนดเวลาเปิด-ปิดเครื่องปรับอากาศ และเปิดประตู หน้าต่าง ระบายอากาศ ทุก 1 ชั่วโมง และทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณต่าง ๆ โดยเช็ดทำความสะอาดพื้นผิวสัมผัสของ โต๊ะ เก้าอี้ และวัสดุ อุปกรณ์ ก่อนเข้าเรียน ช่วงพักเที่ยงและหลังเลิกเรียนทุกวัน รวมถึงจัดให้มีถังขยะมูลฝอยแบบมีฝาปิดและรวบรวมขยะออกจากห้องเรียนเพื่อนำไปกำจัดทุกวัน และ (6) ลดแออัด (Decrease) ลดระยะเวลาการทำกิจกรรมให้สั้นลงเท่าที่จำเป็นหรือเหลื่อมเวลาทำกิจกรรมและหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ดังแผนภาพที่ 4.1.

แผนภาพที่ 4.1
6 มาตรการหลักในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด – 19 ในสถานศึกษา
ที่มา: กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

ในส่วนของขั้นตอนการคัดกรองสุขภาพและแนวทางการส่งต่อนักเรียนและบุคลากรในสถานศึกษาจะประกอบด้วย (1) จัดตั้งจุด/บริเวณคัดกรองบริเวณทางเข้าสถานศึกษา (2) วัดอุณหภูมิ (สูงกว่า 37.5° C ถือว่ามีไข้) (3) ให้ผู้ถูกคัดกรองล้างมือด้วยสบู่และน้ำ หรือเจลแอลกอฮอล์ (4) ตรวจสอบการสวมหน้ากากของบุคคลทุกคนที่เข้าสถานศึกษา (5) ชักประวัติเสี่ยง อาการทางเดินหายใจอย่างใดอย่างหนึ่ง (มีน้ำมูก เจ็บคอ หายใจลำบาก เหนื่อยหอบ ไม่ได้กลิ่น ไม่รู้รส) และบันทึกผลในแบบบันทึกการตรวจคัดกรองสุขภาพ และ (6) ผู้รับผิดชอบรวบรวมข้อมูลรายงานผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาทราบ

2) นโยบายและแนวดำเนินการในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด – 19

กระทรวงศึกษาธิการ (2563) ได้กำหนดนโยบายและแนวดำเนินการในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด – 19 บนพื้นฐาน 6 ข้อ ดังนี้

(1) จัดการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยสูงสุดของทุกคนที่เกี่ยวข้อง (การเปิดเทอมอาจหมายถึงการเรียนที่โรงเรียนหรือการเรียนที่บ้าน ทั้งนี้การตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับผลการประเมินสถานการณ์อย่างใกล้ชิด)

(2) อำนวยความสะดวกให้นักเรียนทุกคน สามารถเข้าถึงการเรียนการสอนได้แม้จะไม่สามารถไปโรงเรียนได้

(3) ใช้สิ่งที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การเสนอขอช่องดิจิทัล TV จาก กสทช. ทั้งหมด 17 ช่อง เพื่อให้นักเรียนทุกระดับชั้นสามารถเรียนผ่าน DLTV ได้ ทั้งนี้ ไม่มีการลงทุนเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ใด ๆ เพิ่มเติมโดยไม่จำเป็น ซึ่ง กสทช. อนุมัติแล้วให้เริ่มออกอากาศวันที่ 16 พฤษภาคม เป็นเวลาไม่เกิน 6 เดือน หรือหากสามารถกลับมาดำเนินการสอนได้ตามปกติก็ให้หยุดทดลองออกอากาศ แบ่งเป็นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน 15 ช่อง เป็นของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) จำนวน 1 ช่อง และเป็นของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จำนวน 1 ช่อง โดยให้ออกอากาศแบบความคมชัดปกติ (SD)

(4) ตัดสินใจนโยบายต่าง ๆ บนพื้นฐานของการสำรวจความต้องการ ทั้งจากนักเรียน ครู และโรงเรียน โดยให้การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพสูงสุดเป็นที่ตั้ง และกระทรวงศึกษาธิการจะสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

(5) ปฏิบัตินวัตกรรมการศึกษาของไทยให้เอื้อต่อการ “เรียนเพื่อรู้” ของเด็กมากขึ้น รวมทั้งมีการปรับตารางเรียนตามความเหมาะสม โดยเวลาที่ชัดเจนจะคำนึงถึงภาระของทุกคน และการได้รับความรู้ครบตามช่วงวัยของเด็ก

(6) บุคลากรทางการศึกษาทุกคนจะได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง และทำให้ได้รับผลกระทบเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด

3) แนวทาง วิธีการและรูปแบบ/สภาพการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด – 19

กระทรวงศึกษาธิการ (2563) ได้ออกแบบการเรียนการสอนในช่วงโควิด – 19 โดยมีรายละเอียดในภาพรวม ดังนี้

(1) รูปแบบการเรียนการสอนออกแบบให้สอดคล้องกับความปลอดภัยของพื้นที่ โดยมีการเรียนรู้แบบ Onsite ในพื้นที่ที่มีความปลอดภัยสามารถไปโรงเรียนได้ ขณะที่พื้นที่ไม่ปลอดภัยจะมีการเรียนรู้หลักผ่านการ On – Air และมีการเรียนรู้เสริมผ่านระบบ Online โดยกำหนดการจัดการเรียนรู้ 3 รูปแบบ ดังนี้

(1.1) การเรียนที่โรงเรียน (ON-SITE)

(1.2) การเรียนผ่านทีวี (ON-AIR) ใน 4 ระบบ ได้แก่ (1) ระบบดาวเทียม (Satellite) ทั้ง KU-Band และ C-Band (2) ระบบดิจิทัลทีวี (Digital TV) (3) ระบบเคเบิลทีวี (Cable TV) และ (4) ระบบ IPTV

(1.3) การเรียนผ่านอินเทอร์เน็ตและแอปพลิเคชัน (ONLINE) ใน 4 ช่องทาง ได้แก่เว็บไซต์ DLTV

www.dltv.ac.th เว็บไซต์ www.deep.go.th (DEEP: Digital Education Excellence Platform) เว็บไซต์ Youtube - www.youtube.com DLTV1 Channel – DLTV15 Channel และแอปพลิเคชัน DLTV บน Smartphone/Tablet

(2) นโยบายหลักที่นำมาใช้ คือ เพิ่มเวลาพัก ลดการประเมิน และงดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็น โดยเน้นเรียนเฉพาะวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก เพื่อให้นักเรียนผ่อนคลายลง นักเรียนจะมีเวลาพักในภาคเรียนที่ 1 และ 2 รวมทั้งสิ้น 54 วัน ภาคเรียนที่ 1/2563 จะเริ่มเรียนวันที่ 1 กรกฎาคม – 13 พฤศจิกายน 2563 ส่วนภาคเรียนที่ 2/2563 วันที่ 1 ธันวาคม 2563 - 9 เมษายน 2564 รวมเวลาเรียนทั้งสิ้น 181 วัน โดยให้แต่ละโรงเรียนสอนลดเวลาที่ขาดหายไป เพื่อให้ปีการศึกษาหน้ากลับมาเปิดเทอมเป็นปกติ

(3) การเตรียมพร้อมระบบการเรียนรู้ทางไกลและระบบออนไลน์จะเริ่มทดสอบตั้งแต่วันที่ 18 พฤษภาคม 2563 เป็นต้นไป เพื่อให้พร้อมมากที่สุด ในกรณีที่ไม่สามารถเปิดเทอมตามกำหนดได้

(4) กระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้สนับสนุนการเรียนการสอนทางไกลในสัดส่วนร้อยละ 80 เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนขั้นพื้นฐานได้ ในสัดส่วนที่เหลือให้โรงเรียนและครูพิจารณาตามความเหมาะสม

(5) การเรียนผ่านการสอนทางไกลใช้ที่วีดิทัศน์และ DLTV เป็นหลัก โดยมีดิจิทัลแพลตฟอร์มของกระทรวงศึกษาธิการ หรือ DEEP และการเรียนการสอนแบบออนไลน์เป็นสื่อเสริม

4.2.2 แนวดำเนินการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาแต่ละสังกัด

จากนโยบายและแนวการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด – 19 ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดนำไปสู่แนวดำเนินการขององค์กรหลักที่รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ ดังนี้

1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

สพฐ. ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนทางไกลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด – 19 แบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อม (7 เมษายน – 17 พฤษภาคม 2563)

เป็นการสำรวจความพร้อมในด้านอุปกรณ์การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของนักเรียน ผู้ปกครอง ครู และระบบการบริหารจัดการ รวมถึงขออนุมัติใช้ช่องรายการโทรทัศน์ในระบบดิจิทัล จาก กสทช. เพื่อจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พร้อมขออนุมัติเผยแพร่การเรียนการสอนจากห้องเรียนต้นทางในระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) จากมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดทำสื่อวีดิทัศน์การสอน โดยครูต้นแบบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และรวบรวมสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ใน OBEC Content Center ชุดโปรแกรมและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ครบวงจรของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น Tutor ดิวฟรี.com e-Book เป็นต้น รวมถึงเตรียมโครงสร้างพื้นฐานด้านระบบเครือข่าย เพื่อรองรับการให้บริการแพลตฟอร์มการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับระบบ Digital e-Learning ของกระทรวงศึกษาธิการ

ระยะที่ 2 การทดลองจัดการเรียนการสอนทางไกล (18 พฤษภาคม – 30 มิถุนายน 2563)

เป็นการทดลองจัดการเรียนการสอนทางไกล ในระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผ่านช่องรายการโทรทัศน์ในระบบดิจิทัล โดยการเผยแพร่สัญญาณจากมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์ (DLTV) ในระดับปฐมวัยเน้นกิจกรรมเตรียมความพร้อมเด็ก และระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผ่านช่องรายการโทรทัศน์ในระบบดิจิทัลและระบบออนไลน์โดยครูต้นแบบ ด้วยเครื่องมือการเรียนรู้ตามความเหมาะสมและบริบทของสถานศึกษา รวมทั้งเปิดศูนย์รับฟังความคิดเห็นการเรียนการสอนทางไกล จากผู้ปกครอง ประชาชน และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาและประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ ความเข้าใจ แนะนำช่องทางการเรียนทางไกลให้กับผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 3 การจัดการเรียนการสอน (1 กรกฎาคม 2563 – 30 เมษายน 2564)

วางแผนไว้สำหรับ 2 สถานการณ์ นั่นคือ สถานการณ์ที่ 1 กรณีที่สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด – 19 ยังไม่คลี่คลาย จะจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยระบบทางไกลผ่าน DLTV และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้วยวิถีทัศน์การสอนโดยครูต้นแบบ และระบบออนไลน์ด้วยเครื่องมือการเรียนรู้ตามความเหมาะสมและบริบทของสถานศึกษา และสถานการณ์ที่ 2 กรณีที่สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด – 19 คลี่คลาย จะจัดการเรียนการสอนปกติในโรงเรียน โดยให้เว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) และมีแผนเตรียมการเพื่อรองรับสถานการณ์ฉุกเฉินต่าง ๆ โดยจะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน

ระยะที่ 4 การทดสอบและการศึกษาต่อ (1 เมษายน – 15 พฤษภาคม 2564)

ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทดสอบและคัดเลือกเข้าศึกษาต่อ คือกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเกี่ยวกับระบบคัดเลือกเข้าศึกษาในสถาบัน อุดมศึกษา (TCAS GAT PAT) และสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติเกี่ยวกับการทดสอบ O-net ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

นอกจากนี้ จะมีการเตรียมความพร้อมครูของ สพฐ. โดยพัฒนาครู บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทางไกล จัดทำคู่มือแนวทางการจัดการเรียนการสอนทางไกลสำหรับครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ความรู้ในการใช้เครื่องมือ เทคนิคและวิธีการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านช่องทาง DLTV และ OBEC Channel และการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนทางไกลด้วย

2) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.)

สอศ. เตรียมการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนทุกระดับ ทั้งระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และปริญญาตรีสายเทคโนโลยี หรือสายปฏิบัติการ ใน 4 รูปแบบ ดังนี้

(1) จัดการเรียนผ่านเอกสาร ตำราเรียน แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย เพื่อสลับกันมาเรียน หรือใช้ช่องทางสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ โลกออนไลน์ ข้อความผ่านเครือข่ายออนไลน์ เป็นต้น

(2) จัดการเรียนด้วยระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) โดยจัดเนื้อหาให้ครอบคลุมทุกวิชา ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ขณะเดียวกันจะมีการเชื่อมโยงเนื้อหาไปยังช่องทางออนไลน์อื่นเพิ่มเติม เช่น Facebook YouTube ให้สามารถดูไปพร้อมกันได้ เพื่อให้เข้าถึงผู้เรียนให้มากที่สุด

(3) จัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ผ่านโปรแกรมฟรีที่ให้บริการ เช่น Zoom Microsoft Team

(4) จัดการเรียนผ่านการสอนสด (Live) โดยถ่ายทอดการสอนของครูและวิทยากรชั้นนำในสาขา ที่ขาดแคลน และพัฒนาให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาที่มีความพร้อมเป็นต้นแบบการสอน

นอกจากนี้ สอศ. มีแผนพัฒนาครูอาชีวศึกษาของรัฐ และเอกชน เพื่อให้เป็นครูที่เลี้ยงถ่ายทอดความรู้ ใน 3 ทักษะที่สำคัญ อันได้แก่ ทักษะภาษาอังกฤษ ทักษะภาษาจีน และทักษะ ความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยี ดิจิทัล (Digital Literacy)

3) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.)

การจัดรูปแบบการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนเอกชน มี 3 วิธี ดังนี้

(1) เรียนในโรงเรียนปกติในพื้นที่ที่มีความพร้อม โดยจัดการเรียนการสอนตามมาตรฐานของกระทรวง สาธารณสุข และให้มีระยะห่างทางสังคม

(2) เรียนผ่านระบบทางไกล On Air ด้วย DLTV ในระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3 ผ่านทีวีดิจิทัล 17 ช่อง โดยวิดิทัศน์ทุกกลุ่มสาระทุกระดับชั้นที่ผลิตโดย สพฐ.

(3) ระบบออนไลน์ ในช่วงปิดภาคการศึกษา สช. ได้จัดการเรียนการสอนผ่านการสร้างความร่วมมือกับ ภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ สถานศึกษาเอกชน 5 แห่งจัดการศึกษาแบบออนไลน์ให้นักเรียนทุกคนได้เข้าถึงฟรี ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ไปจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นการสอนทั้ง ถ่ายทอดสดและบันทึกเทป นักเรียนสามารถเข้าใช้บริการศูนย์การเรียนรู้จากเว็บไซต์ สช. โรงเรียนเอกชนสามารถใช้การเรียนการสอนแบบออนไลน์ (Online) ควบคู่ไปกับการเรียนการสอนแบบปกติได้ อีกทั้งมีการขยาย ความร่วมมือกับพันธมิตรเพิ่มเติม 8 แห่ง เพื่อนำแพลตฟอร์มและบทเรียนออนไลน์ที่ทันสมัยและครอบคลุม การเรียนทุกกลุ่มสาระวิชา มาใช้ในการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนเอกชนทั่วประเทศ

4) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

กศน. มีแนวดำเนินการจัดการเรียนการสอนดังนี้

(1) ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา (ETV) เป็นหลักในการผลิตรายการโทรทัศน์และวิทยุเพื่อการศึกษา สำหรับผู้เรียนทุกช่วงวัย ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยคัดสรรครูที่มีความสามารถสูง และดีต่อระดับประเทศ หมุนเวียนให้ความรู้ในทุกสาระวิชา ผ่านสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (NBT) และ ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ETV

(2) สถาบันการศึกษาทางไกล วางแผน พัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ ออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชัน และ ช่องทางอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีความน่าสนใจ เพื่ออำนวยความสะดวกและง่ายต่อการเรียนรู้ เพราะมีเป้าหมาย ที่จะให้ประชาชนได้เข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึง

5) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สถ.)

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2563) ดำเนินการ ดังนี้

(1) จัดหาอาหารกลางวันสำหรับเด็กเล็ก โดยสำรวจจำนวนเด็กเล็กในพื้นที่ที่มีความต้องการให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จัดหาอาหารกลางวันในช่วงเวลาปิดศูนย์เป็นกรณีพิเศษ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้กับผู้ปกครอง โดยจัดตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด - 19 อย่างเคร่งครัด

(2) เตรียมความพร้อมจัดการศึกษาออนไลน์ โดยให้เตรียมความพร้อมในทุกสถานการณ์ เช่น กรณีสถานการณ์การแพร่ระบาดคลี่คลายลง ให้จัดการเรียนการสอนตามปกติ ภายใต้มาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม หรือกรณีที่ยังไม่คลี่คลาย ให้จัดการเรียนการสอนออนไลน์ (DLTV) หรือ ออนไลน์เป็นหลัก

4.3 การศึกษาวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด - 19 ของไทย

ในช่วงเดือนสิงหาคม 2563 สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ในประเทศไทยเริ่มคลี่คลายจึงมีการเปิดเรียนและจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามความพร้อม บริบทของสถานศึกษาและ ผู้เรียนโดยยึดมาตรการทางด้านสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนที่จัดในสถานการณ์ที่ไม่ปกติ ย่อมส่งผลในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านโอกาส การเข้าถึงการศึกษา และคุณภาพการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนต้องเผชิญแตกต่างกันไปตามบริบท สภาพความพร้อมของตนและของครอบครัว

หลายหน่วยงานได้มีการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิดของประเทศไทย และมีผลการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ดังนี้

1) งานวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด - 19

ดำเนินการโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2563) มีผลการวิจัย ดังนี้

1.1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ใช้ในสถานการณ์โควิด - 19

(1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในช่วงก่อนเปิดภาคเรียน มี 3 รูปแบบหลัก คือ การเยี่ยมบ้านโดยมีเอกสาร ใบงาน และให้คำแนะนำ (On hand) การจัดการเรียนรู้ผ่านออนไลน์ (Online) และการจัดการเรียนรู้ผ่านโทรทัศน์ (On-Air) ส่วนใหญ่ใช้การเยี่ยมบ้านเป็นหลัก โดยผสมผสานกับรูปแบบอื่น เช่น การจัดการเรียนรู้ผ่านโทรทัศน์ หรือผ่านออนไลน์ เป็นต้น สถานศึกษาส่วนใหญ่มีการปรับหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งชี้แจงนโยบายให้ครูรับทราบ มีการอบรมครูเกี่ยวกับการใช้สื่อ เทคโนโลยี และการสำรวจความพร้อมของนักเรียน การประสานแจ้งผู้เรียน ผู้ปกครองเกี่ยวกับตารางการเรียน มีการใช้ใบความรู้/ใบงาน ประกอบการเรียนรู้และสอนเสริมให้กับผู้เรียนสำหรับการจัดการเรียนรู้ผ่านออนไลน์ มีการใช้แพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Google Meet, Zoom, Microsoft Teams สื่อ Social Media

(2) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในช่วงหลังเปิดภาคเรียน สถานศึกษาใช้การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน (On-Site) เป็นรูปแบบหลัก โดยผสมกับรูปแบบการเรียนผ่านโทรทัศน์ (On-Air) ออนไลน์ (Online)

และการเยี่ยมบ้าน (On Hand) ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่และความเสี่ยงในการติดเชื้อ นั่นคือ (1) ในพื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยงจัดการเรียนรู้ในลักษณะปกติ โดยการรักษาระยะห่างและดำเนินการตามมาตรการป้องกันของสาธารณสุข ลดกิจกรรมหรือ ปรับรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ (2) สถานศึกษาขนาดใหญ่ที่มีนักเรียนจำนวนมาก ใช้การสลับวันเรียน โดยในวันที่ไม่ได้มาโรงเรียนใช้การออนไลน์ หรือเรียนผ่านโทรทัศน์ และ (3) สถานศึกษาบางแห่งใช้การลดจำนวนนักเรียนในแต่ละห้อง โดยในบางห้องก็อาจใช้การจัดการเรียนรู้ผ่านโทรทัศน์และการจัดการเรียนรู้ผ่านออนไลน์ด้วยเช่นกัน

สถานศึกษาส่วนใหญ่มีการเตรียมอาคารสถานที่ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ก่อนเปิดภาคเรียนโดยเฉพาะในกรณีที่ต้องขยายเพิ่มห้องเรียน ลดกิจกรรมเพื่อหลีกเลี่ยงการสัมผัสทางร่างกาย และจัดกิจกรรมในพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการสัมผัสและติดเชื้อ กรณีที่เรียนในห้องเรียนผสมกับการเรียนผ่านโทรทัศน์ ผ่านออนไลน์ หรือการเยี่ยมบ้าน จะมีการปรับเนื้อหาและปรับกิจกรรมเสริมให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ มีการใช้ใบความรู้ /ใบงานสำหรับการเรียนออนไลน์ มีการใช้แพลตฟอร์มต่าง ๆ และสื่อ Social Media ในการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังพบว่า สถานศึกษาบางแห่งมีการปรับใช้รูปแบบการวัดประเมินผลเชิงประจักษ์มากขึ้น รวมทั้งการวัดประเมินผลผ่านระบบออนไลน์

(3) ผลกระทบของสถานการณ์โควิด - 19 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(3.1) ผลกระทบทางบวก สถานการณ์โควิด - 19 ส่งผลให้สถานศึกษาปรับเปลี่ยนแผน เป้าหมายและวิธีการจัดการเรียนการสอน การนิเทศ ติดตาม และประเมินผลใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ปรับปรุงระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้มีคุณภาพสูงขึ้น ปรับลดขนาดห้องเรียน และนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ ส่วนผู้บริหารและครูพัฒนาตนเองให้มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานและการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ครูและผู้ปกครองได้ร่วมกันดูแลการเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้น นักเรียนมีเวลาอยู่กับผู้ปกครองและครอบครัว รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ได้พัฒนาการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ลดเวลา ความเสี่ยง และค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปโรงเรียน ผู้ปกครองติดต่อสื่อสารกับโรงเรียนมากขึ้น ชุมชนและท้องถิ่นให้ความร่วมมือและช่วยเหลือสถานศึกษามากขึ้น

(3.2) ผลกระทบทางลบ คุณภาพการจัดการเรียนรู้ลดลง สถานศึกษาส่วนมากมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น อาคารสถานที่ไม่เพียงพอ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตและการสื่อสารไม่เพียงพอและสัญญาณไม่เสถียร วัสดุอุปกรณ์เพื่อป้องกันการแพร่เชื้อโรคไม่เพียงพอ นักเรียนหายไปจากการเรียนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด และหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานอื่น ๆ ขอข้อมูลจำนวนมากจากสถานศึกษา ทำให้เป็นภาระงานและกระทบต่อเวลาในการจัดการเรียนการสอน ครูมีภาระงานในการจัดการเรียนรู้และการดูแลนักเรียนมากขึ้น ขาดขวัญกำลังใจ และมีความท้อแท้ในการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน เนื่องจากเครียด วิตกกังวลเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่และไม่พร้อมในการจัดการเรียนรู้

นอกจากนี้ พบว่า นักเรียนต้องปรับเวลา สถานที่และวิธีการในการเรียนใหม่ และเสียโอกาสในการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ภายนอกและการเรียนจากการปฏิบัติจริง การเรียนออนไลน์ทำให้ขาดความกระตือรือร้น

ขาดความรับผิดชอบและมีความกังวลต่อผลการเรียน เหนื่อยล้าและเบื่อหน่ายกับการเรียน เนื่องจากต้องเรียน
ชดเชยเวลาที่ขาดหายไป ผู้ปกครองต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเตรียมจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เทคโนโลยีและ
อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้และต้องใช้เวลาในการช่วยเหลือการเรียนรู้ของบุตรหลานเพิ่มขึ้น

(4) ความคิดเห็นและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์วิกฤติ

รัฐและหน่วยงานต้นสังกัดควรประกาศนโยบาย แผนและมาตรการรองรับการจัดการศึกษาใน
สถานการณ์วิกฤติที่ชัดเจน โดยมีแผนในการจัดการเรียนรู้ในวิถีใหม่ (New Normal Learning) และสื่อสาร
อย่างรวดเร็วด้วยช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลาย ควรให้ความสำคัญและติดตั้งเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้ครอบคลุม
ทั่วถึง จัดทีวีเพื่อการศึกษาเป็น Free TV และจัดให้มี Free WiFi สนับสนุนงบประมาณ และ สื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
ในการจัดการเรียนรู้ จัดตั้งหน่วยงานกลางหรือศูนย์ประสานงานสถานการณ์ในวิกฤติเพื่อสื่อสารประสานงาน
กับสถานศึกษาอย่างรวดเร็ว พัฒนาครูให้สามารถใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งถอดบทเรียน
จากสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด - 19 เพื่อพัฒนาเป็น
รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์วิกฤติ

2) งานวิจัยเรื่องผลกระทบทางสังคมจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) และ วิกฤตเศรษฐกิจ

ดำเนินการโดยสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2563) พบว่า
การปิดสถานศึกษา และเลื่อนการเปิดภาคเรียนของโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ส่งผลให้เด็กนักเรียน
ส่วนใหญ่ไม่ได้ไปโรงเรียนเป็นเวลานานหลายเดือน ในขณะที่มีสถานศึกษาบางแห่งในระดับมหาวิทยาลัย
และโรงเรียนนานาชาติเปิดภาคเรียนเป็นปกติในช่วงดังกล่าว โดยใช้การสอนในระบบออนไลน์แทน โรงเรียนใน
สังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีทางเลือกในการจัดการเรียนการสอนว่าจะใช้รูปแบบออนไลน์หรือออนแอร์ แต่ทั้งสอง
รูปแบบพบปัญหาที่คล้ายกันคือ ผู้เรียนขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์ (คอมพิวเตอร์ หรือ โทรศัพท์) และไม่พร้อมในด้าน
ทักษะการใช้งาน นอกจากนี้ เด็กนักเรียนที่ไม่ได้ไปโรงเรียนเป็นเวลานานอาจขาดการดูแลและโภชนาการที่เหมาะสม
โดยเฉพาะเด็กเล็กและเด็กพิเศษที่ต้องการการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยภาพรวม การจัดการศึกษา
ในช่วงโควิด - 19 แบบเหมือนกันหมดทุกพื้นที่ (ทั้งที่มีระดับความเสี่ยงต่างกัน) โดยคำสั่งแบบรวมศูนย์ที่
สั่งการลงมาจากส่วนกลางจึงมีผลกระทบในด้านการเข้าถึงคุณภาพทางการศึกษาของเด็กเป็นจำนวนมากทั่วประเทศ

3) กรณีศึกษาการจัดการเรียนการสอนระบบทางไกลช่วงสถานการณ์โควิด - 19 ในประเทศไทย

ดำเนินการโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2563) พบว่า สังคมออนไลน์ส่วนใหญ่เห็นว่า กระทรวง
ศึกษาธิการยังไม่มีเตรียมการที่ดี ไม่มีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนออนไลน์ให้คนทุกกลุ่ม
เข้าใจนโยบายของกระทรวงฯ กับแนวทางปฏิบัติของสถานศึกษาไม่สอดคล้องกัน และผู้เรียนไม่สามารถเข้าถึง
การเรียนออนไลน์ได้อย่างเท่าเทียม เนื่องจากขาดแคลนอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน

ส่วนผลการสอบถามและสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่เห็นว่าข้อดีของการจัดการเรียนการสอนออนไลน์
คือผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการทบทวนบทเรียน สร้างความสัมพันธ์ที่ดี

ในครอบครัว ทำให้ผู้ปกครองใส่ใจดูแลบุตรหลานของตนเองมากขึ้น และปลอดภัยจากการติดเชื้อ ส่วนข้อเสียคือ กระทรวงฯและสถานศึกษาขาดความพร้อมในการเตรียมการเพื่อรองรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เขตพื้นที่การศึกษาฯรับเพียงนโยบายแต่ขาดการปรับให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สถานศึกษาและครู มีภาระเพิ่มในการทำรายงานส่งเขตพื้นที่ฯ ขาดการสนับสนุนทรัพยากรที่เหมาะสม เนื้อหาสาระที่สอนออนไลน์ บางเรื่องเก่าและล้าสมัย และการเรียนการสอนออนไลน์ไม่เหมาะกับเด็กเล็ก มีข้อเสนอแนะให้นำบทเรียนมา ออกอากาศซ้ำ (Rerun) เพราะสะดวก ยืดหยุ่น และสามารถเรียนซ้ำในเรื่องที่ไม่เข้าใจได้ ทั้งนี้ หน่วยงานระดับ นโยบายควรสื่อสารถึงวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน รัฐควรสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนให้ผู้เรียนทุกคนได้เข้าถึงการศึกษา ได้อย่างเท่าเทียมกัน เขตพื้นที่การศึกษาควรเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวกในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน หน่วยงานส่วนกลาง/เขตพื้นที่การศึกษาควรกระจายอำนาจให้โรงเรียนบริหารจัดการตนเองได้ตามความเหมาะสมและบริบท

4.4 การศึกษาผลกระทบของสถานการณ์โควิด – 19 ต่อเด็กและเยาวชนไทยและทั่วโลก

มีการศึกษาวิจัยผลกระทบของโควิด – 19 ต่อเด็กและเยาวชนไทยและทั่วโลกดังนี้

1) การสำรวจผลกระทบโควิด – 19 ต่อเด็กและเยาวชนในประเทศไทย

องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูนิเซฟ (United Nations Children’s Fund: UNICEF) (2563) ได้สำรวจผลกระทบโควิด – 19 ต่อเด็กและเยาวชนในประเทศไทย พบว่า เด็กและเยาวชนกว่า 8 ใน 10 คน มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับปัญหาการเงินของครอบครัวมากที่สุด เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ อันเป็นผลมาจากการปิดตัวของธุรกิจต่าง ๆ ตลอดจนการถูกเลิกจ้าง ผลสำรวจยังพบว่าเด็กและเยาวชนกว่า 7 ใน 10 คน กล่าวว่า วิกฤติโควิด – 19 ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจ โดยพวกเขามีความเครียด วิตกกังวล และเบื่อหน่าย นอกจากนี้เด็กและเยาวชนเกินครึ่ง รู้สึกกังวลด้านการเรียน การสอบ และโอกาสในการศึกษาต่อ เนื่องจากการปิดโรงเรียนเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ในขณะที่ร้อยละ 7 รู้สึกกังวลเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เช่น การทะเลาะกันของผู้ปกครอง และการทำร้ายร่างกาย

ผลสำรวจแสดงข้อมูลที่น่าสนใจว่า ร้อยละ 36 ของเยาวชนและวัยรุ่นกว่า 6,700 คนที่ตอบแบบสอบถามระบุว่า มีผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 60 ปีอยู่ที่บ้าน จึงเป็นโอกาสที่ดีที่จะให้เยาวชนและวัยรุ่นจะเป็นผู้ปลุกวิกฤติให้เป็นโอกาส ผ่านกิจกรรมแบบเว้นระยะห่างทางสังคมที่สนับสนุนด้านสุขภาพและจิตใจให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในภาวะที่เสี่ยงที่สุดในช่วงการระบาดของโควิด – 19 ผ่านทางการสร้างความรู้และการตระหนักรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพของตนเองและป้องกันการเป็นพาหะในช่วงนี้ นอกจากนี้ ผลสำรวจยังได้สะท้อนความต้องการของเด็กและเยาวชนในด้านการเรียนรู้ออนไลน์เพื่อเสริมความรู้และทักษะระหว่างที่โรงเรียนปิดและต้องอยู่แต่ในบ้าน โดยพบว่าสิ่งที่เด็กและเยาวชนอยากเรียนเพิ่มเติมมากที่สุด คือ ภาษาอังกฤษ รองลงมาคือ ความรู้เสริมในวิชาที่กำลังเรียนอยู่ในปัจจุบัน ในขณะที่เด็ก 1 ใน 4 คนระบุว่าอยากเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการกับความเครียดและโรคซึมเศร้า

ทั้งนี้ องค์การยูนิเซฟได้เรียกร้องให้รัฐบาลในประเทศต่าง ๆ เสริมมาตรการคุ้มครองทางสังคมเพื่อช่วยเหลือกลุ่มประชากรที่เปราะบางเพื่อบรรเทาผลกระทบของวิกฤติโควิด - 19 ที่มีต่อเด็กและครอบครัวพร้อมส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ออนไลน์ การศึกษาทางไกล ตลอดจนบริการให้คำปรึกษาเยียวยาจิตใจและบริการทางสุขภาพจิตสำหรับวัยรุ่น

2) การศึกษาผลกระทบของสถานการณ์โควิด - 19 ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทั่วโลก

หน่วยงานองค์กรหลายแห่งได้ทำการศึกษาผลกระทบของโควิด - 19 ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังมีผลการศึกษาโดยสรุปนี้

2.1) ภูมิภาคอินเดีย ทงเฉียงมกนาค (2563) ได้กล่าวถึงผลกระทบของโควิด - 19 ต่อระบบการศึกษาของโลกและประเทศไทยในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ซึ่งทำให้ผู้เรียนจำนวนกว่า 1.57 พันล้านคน จากกว่า 188 ประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 91.3 ของผู้เรียนจากทั่วโลก จำเป็นต้องออกจากโรงเรียนและหันไปสู่อุปกรณ์การเรียนในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงผู้เรียนในประเทศไทยจำนวน 13 ล้านคน ตั้งแต่ระดับปฐมวัยไปจนถึงอุดมศึกษา ทำให้เกิดผลกระทบทางการศึกษาและพัฒนาการของผู้เรียนจากการปิดโรงเรียน รวมไปถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของผู้เรียน และอาจรวมถึงผลกระทบทางสุขภาพของครอบครัวทั้งทางกายและจิตด้วย โดยผลกระทบเกิดกับเด็กทุกกลุ่ม แต่มีความรุนแรงเป็นพิเศษในกลุ่มยากจน ครอบครัวเปราะบาง มีปัญหาความรุนแรง ยาเสพติด กลุ่มการศึกษาพิเศษ ผู้พิการ ผู้มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ที่ต้องการการดูแลจากครูอย่างใกล้ชิด เด็กที่ต้องพึ่งพาอาหารมื้อเช้า หรือ กลางวันจากโรงเรียน สำหรับเด็กกลุ่มนี้ในประเทศไทยพบว่ามีร้อยละ 21.5 หรือประมาณ 2.4 ล้านคน ที่ตกอยู่ภายใต้สภาวะความยากจนหลายมิติ

ผลกระทบของ COVID - 19 ต่อระบบการศึกษาของโลกและประเทศไทยในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ส่งผลกระทบต่อผู้เรียน สรุปได้ดังนี้

(1) ผลกระทบจากการปิดเรียนอันยาวนาน งานวิจัยที่ผ่านมาได้เคยศึกษาถึงผลกระทบของการปิดโรงเรียนหรือเปิดเรียนล่าช้า พบว่า การที่นักเรียนต้องอยู่บ้านนาน ๆ จะส่งผลทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนถดถอยลง โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กยากจนที่ไม่มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน การที่เด็กต้องออกจากโรงเรียนประมาณ 6 สัปดาห์ อาจจะทำให้ความรู้ของเขาหายไปจนถึงครึ่งปีการศึกษา ซึ่งสภาวะการถดถอยของทุนมนุษย์ (Human Capital) อาจจะไปสู่การถดถอยของการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้

(2) การวิเคราะห์เรื่องความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา รวมถึงผลลัพธ์ของการเรียนรู้แบบออนไลน์ พบว่า การเรียนรู้ที่เป็นที่นิยมในยุคโควิด - 19 คือ การเรียนผ่านระบบออนไลน์ แต่มีปัญหาในมิติด้านความเหลื่อมล้ำดิจิทัล (Digital Divide) ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์สัญญาณอินเทอร์เน็ตทักษะความรู้ของครูและผู้ปกครองในการช่วยสนับสนุน และปัญหาการใช้เวลาหน้าจอนานเกินไป

ทั้งนี้ ในปัจจุบันหลายประเทศได้เร่งบรรเทาความเดือดร้อนของนักเรียนและผู้ปกครองในด้านต่าง ๆ เช่น การให้เงินอุดหนุนแก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในระดับปฐมวัย โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย การดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการแก่เด็กที่ต้องการ การแจกหรือให้ยืมอุปกรณ์ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ มือถือ เครื่องส่งสัญญาณ

WiFi แบบมือถือให้แก่นักเรียนในกลุ่มยากจนที่ไม่มีอุปกรณ์การศึกษา การให้ความช่วยเหลือในเรื่องของการให้คำปรึกษาต่าง ๆ หรือนักจิตวิทยาแก่เด็กหรือพ่อแม่ การประสานความร่วมมือกับสถานีโทรทัศน์ วิทยุ โทรทัศน์ ในเรื่องของการส่งผ่านบทเรียนหรืออุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ

2.2) Di Pietro and Others (2020) ได้เสนอผลการศึกษาลักษณะหลักของโควิด - 19 ต่อการศึกษา 2 ประการ คือ (1) ผลกระทบต่อความสูญเสียต่อการเรียนรู้ ซึ่งมีเหตุปัจจัยมาจากการมีเวลาในการเรียนรู้ที่ไม่เพียงพอ ความเครียดในการเรียนรู้ วิธีการสร้างปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไป และการขาดแรงจูงใจในการเรียน และ (2) สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการเรียนรู้ ซึ่งจำแนกเป็น (2.1) ปัจจัยที่เกิดการสนับสนุนจากผู้ปกครองที่ไม่ใช่เรื่องการเงิน ซึ่งได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ของผู้ปกครอง ทักษะของผู้ปกครองที่ไม่เกี่ยวกับการเรียนรู้ การมีเวลาให้กับลูก ๆ (2.2) ปัจจัยเกี่ยวกับทรัพยากรทางการเงินของผู้ปกครอง ซึ่งได้แก่ การมีอุปกรณ์ดิจิทัลที่บ้าน การจัดให้บ้านมีบรรยากาศของการเรียน การให้โภชนาการที่เหมาะสม และการสนับสนุนกิจกรรมที่นอกเหนือจากการเรียนของโรงเรียน (2.3) ปัจจัยเกี่ยวกับการเข้าร่วมของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ความพร้อมเรื่องอุปกรณ์ดิจิทัลของโรงเรียน และทักษะด้านดิจิทัลของครู และ (2.4) ทักษะด้านดิจิทัลของนักเรียน

2.3) หนังสือพิมพ์เดอะนิวยอร์กไทมส์ (The New York Times) (2020) ได้เปิดเผยงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบจากการระบาดของโควิด - 19 ที่มีต่อเด็กนักเรียนทั่วสหรัฐอเมริกา ซึ่งพบว่า การที่เด็กต้องหยุดเรียน มีผลทางลบต่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในวิชาคณิตศาสตร์และการอ่านซึ่งเด็กพัฒนาช้ากว่าที่ควร เฉลี่ยเข้าถึง 1 ปี โดยเด็กยากจนและเด็กกลุ่มเสี่ยงที่ขาดความพร้อมทางสังคมและเศรษฐกิจได้รับผลกระทบรุนแรงกว่าเพื่อน

2.4) งานวิจัยของ McKinsey & Company และ NWEA ที่ศึกษาวิจัยและพบตรงกันว่า ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่ได้ทำให้การเรียนรู้ของเด็กหยุดชะงักเท่านั้น แต่ยังสร้างความเสียหายต่อการเรียนรู้ในระยะยาว แม้ว่าเด็กนักเรียนคนนั้นจะกลับมาเรียนตามปกติในภาคการศึกษาที่กำลังจะมาถึงก็ตาม ผลการศึกษานี้เป็นการยืนยันผลการศึกษา 2 ครั้งก่อนหน้าในรัฐเท็กซัสและรัฐอินเดียนา ซึ่งเป็นสองรัฐแรกที่ยกมาเปิดเผยผลการศึกษาว่าโควิดมีผลทางลบต่อระดับการอ่านและการคำนวณ (NWEA, 2020)

NWEA เปิดเผยว่า แต่เดิมระบบการศึกษาของสหรัฐฯ ก็มีปัญหาเรื่องความไม่เท่าเทียมทางเชื้อชาติและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่แล้ว การระบาดของโควิด - 19 ทำให้ช่องว่างทางการศึกษาชัดเจนขึ้น เด็กผิวสี เด็กที่พูดภาษาลาติน และเด็กชนเผ่าพื้นเมือง มีภาวะถดถอยมากกว่าเด็กกลุ่มผิวขาว ขณะที่เด็กเชื้อสายเอเชียได้รับผลกระทบเช่นกัน แต่ไม่มากเท่าเด็กสามกลุ่มแรกที่กล่าวถึง ยิ่งไปกว่านั้น ยังพบเพิ่มเติมว่าผลการเรียนยิ่งแย่ลงเมื่อระยะเวลาในการปิดโรงเรียนยาวนานขึ้น ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าเป็นผลจากภาวะเหนื่อยล้าจากวิกฤตการระบาด

ส่วนผลการศึกษาของบริษัทแมคคินซี (McKinsey & Company, 2020) พบว่า ในช่วงสิ้นสุดภาคเรียน นักเรียนโดยเฉลี่ยมีการเรียนถดถอยลงเฉลี่ย 4 - 5 เดือนจากการเรียนในภาวะปกติ แต่ตัวเลขดังกล่าวจะแย่อย่างยิ่งในกลุ่มเด็กนักเรียนผิวสีและลาตินอเมริกาที่เรียนล้าหลังในวิชาคณิตศาสตร์เฉลี่ย 6 เดือน และวิชาการอ่านเฉลี่ย 7 เดือน อย่างไรก็ตาม วิชาคณิตศาสตร์สามารถใช้การจัดหลักสูตรเร่งรัดและติวเข้มพิเศษเพื่อเข้าช่วยชดเชยได้บ้าง

แต่วิชาการอ่านซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญต่อการเรียนรู้ กลับต้องการระยะเวลาและความทุ่มเทเอาใจใส่ของทั้งผู้สอน ผู้เรียน และคนในครอบครัวเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาล่าสุดยังแสดงให้เห็นความหวังบ้าง เพราะอย่างน้อยเด็กส่วนใหญ่แสดงให้เห็นพัฒนาการในทางบวกจากภาวะสูญเสียการเรียนรู้ (Learning Loss) หลังกลับมาเรียนที่ห้องเรียนได้ตามปกติ เพียงแต่ว่าการเรียนรู้จะต้องใช้เวลาฟื้นฟูมากกว่าเดิม

จากข้อมูลเกี่ยวกับแนวดำเนินการจัดการเรียนรู้ในช่วงโควิด-19 รวมทั้งผลการศึกษาวิจัยผลกระทบของสถานการณ์โควิด – 19 ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนของประเทศไทยและประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่นำเสนอมาโดยลำดับข้างต้น สามารถสรุปสถานการณ์ ปัญหา/ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการจัดการเรียนการสอน และแนวดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา/ผลกระทบดังกล่าวของประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 การวิเคราะห์สถานการณ์โควิด – 19 ผลกระทบที่เกิดขึ้นและแนวดำเนินการของผู้เกี่ยวข้อง

สถานการณ์	ปัญหา/ผลกระทบที่เกิดขึ้น	แนวปฏิบัติ/ แนวดำเนินการของผู้เกี่ยวข้อง
การแพร่ระบาดของโควิด – 19	<ul style="list-style-type: none"> • ความเสี่ยงในการแพร่ระบาดและสุขภาพของผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> • กระทรวง/หน่วยงานต้นสังกัดประกาศนโยบาย แผนและมาตรการรองรับการจัดการศึกษาในภาวะวิกฤติที่ชัดเจน • กระทรวง/หน่วยงานต้นสังกัดมีแผนในการจัดการเรียนรู้ และสื่อสารอย่างรวดเร็ว ชัดเจนด้วยช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลาย • ปิดสถานศึกษา/เปิดให้เรียนโดยใช้มาตรการป้องกันอย่างเข้มงวด • จัดตั้งหน่วยงานกลางหรือศูนย์เพื่อสื่อสารประสานงานในภาวะวิกฤติกับสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องอย่างรวดเร็ว
การเปิดสถานศึกษาช่วงยังมี การระบาดของโควิด – 19	<ul style="list-style-type: none"> • ความเสี่ยงในการการแพร่ระบาดและสุขภาพของผู้เรียน/ผู้เกี่ยวข้อง • วัสดุอุปกรณ์ป้องกันไม่เพียงพอและไม่พร้อมกรณีมีผู้ติดเชื้อ • ครู วัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ไม่พร้อมที่จะรองรับการเรียนตามมาตรการป้องกัน 	<ul style="list-style-type: none"> • ดำเนินการตามมาตรการป้องกัน/แผนรองรับฯ อย่างเคร่งครัด • จัดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย • ดำเนินการตามแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนอย่างเคร่งครัด • จัดสรรวัสดุอุปกรณ์สำคัญจำเป็นแก่สถานศึกษาอย่างเพียงพอ ทั้งถึง

สภาวะการณ์	ปัญหา/ผลกระทบที่เกิดขึ้น	แนวปฏิบัติ/ แนวดำเนินการของผู้เกี่ยวข้อง
การปิดสถานศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> • ผู้เรียนไม่ได้เรียน/เรียนผู้ไม่เต็มที่ • เด็กบางกลุ่มขาดโภชนาการจากที่เคยได้รับอาหาร/นมจากสถานศึกษา • เด็กไร้ผู้ดูแล พ่อแม่ต้องทำงาน • เด็กพิเศษไม่ได้รับการดูแลด้านการเรียนรู้และด้านอื่นๆ • ผู้เรียนขาดทักษะปฏิบัติ/ขาดปฏิสัมพันธ์ 	<ul style="list-style-type: none"> • กระทรวง/สถานศึกษาประกาศ/ชี้แจงแนวดำเนินการช่วงปิดสถานศึกษาแก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง • รัฐ/สถานศึกษาจัดสิ่งจำเป็นในการดูแลสุขภาพ/โภชนาการให้เด็ก/ครอบครัว • รัฐ/สถานศึกษาให้คำแนะนำชี้แจงแนวปฏิบัติด้านสุขภาพและการเรียนการสอนช่วงโควิด – 19 • จัดการเรียนที่บ้านเป็นหลัก (HBL) • นักเรียนรวมกันเป็นกลุ่มเล็กในหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อเรียนร่วมกัน
การจัดการเรียนรู้ที่บ้านเป็นหลัก (Home – Based Learning: HBL)	<ul style="list-style-type: none"> • ผู้เรียนต้องเรียนด้วยตนเอง ไม่มีผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ • ผู้ปกครองต้องดูแลการเรียนของบุตรหลานที่บ้าน • ครอบครัวต้องจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียนทางไกลให้เด็ก 	<ul style="list-style-type: none"> • สถานศึกษาจัดชุดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมให้ผู้เรียน • จัดครูเยี่ยมบ้านและมอบหมายงานโดยใช้ชุดกิจกรรม และติดตามเป็นระยะ • จัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านโทรทัศน์/การเรียนรู้ออนไลน์
การจัดการเรียนผ่านการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self – Learning Package)	<ul style="list-style-type: none"> • คุณภาพการเรียนลดลง • ผู้เรียนขาดการชี้แนะเมื่อมีปัญหาการเรียน • ผู้ปกครองไม่สามารถช่วยเหลือบุตรหลานในการเรียนได้ • มีข้อจำกัดด้านวิธีเรียน สื่อและการวัดประเมินผล 	<ul style="list-style-type: none"> • สถานศึกษาจัดระบบติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลการเรียนของบุตรหลาน • จัดครูเยี่ยมบ้าน/ดูแลให้คำแนะนำปรึกษานักเรียนอย่างใกล้ชิด • จัดชุดการเรียนรู้ที่มีรูปแบบและเทคนิคที่สูง น่าสนใจ กระตุ้นและท้าทาย
การจัดการเรียนผ่านการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self – Learning Package)	<ul style="list-style-type: none"> • คุณภาพการเรียนลดลง • ผู้เรียนขาดการชี้แนะเมื่อมีปัญหาการเรียน • ผู้ปกครองไม่สามารถช่วยเหลือบุตรหลานในการเรียนได้ • มีข้อจำกัดด้านวิธีเรียน สื่อและการวัดประเมินผล 	<ul style="list-style-type: none"> • สถานศึกษาจัดระบบติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลการเรียนของบุตรหลาน • จัดครูเยี่ยมบ้าน/ดูแลให้คำแนะนำปรึกษานักเรียนอย่างใกล้ชิด • จัดชุดการเรียนรู้ที่มีรูปแบบและเทคนิคที่สูง น่าสนใจ กระตุ้นและท้าทาย

สภาวะการณ์	ปัญหา/ผลกระทบที่เกิดขึ้น	แนวปฏิบัติ/ แนวดำเนินการของผู้เกี่ยวข้อง
การจัดการเรียนรู้ออนไลน์ (On-air)	<ul style="list-style-type: none"> • มีผลกระทบเช่นเดียวกับการใช้ชุดการเรียนรู้ออนไลน์ด้วยตนเองทุกข้อ • ผู้เรียนขาดแคลนอุปกรณ์พื้นฐานในการรับชม • บางพื้นที่มีปัญหาสัญญาณภาพและเสียง • รูปแบบ วิธีการ ใบบางและไปกิจกรรมไม่เหมาะสม เนื่องจากเดิมออกแบบไว้เพื่อการเรียนรู้ในห้องเรียนในพื้นที่ห่างไกลเท่านั้น 	<ul style="list-style-type: none"> • จัดทีวีเพื่อการศึกษาคือ Free TV • สนับสนุนงบประมาณ/สื่อ/วัสดุอุปกรณ์พื้นฐานให้เด็กที่ไม่พร้อม • ปรับหลักสูตร/เนื้อหาการเรียน/กิจกรรมที่เหมาะสมกับการเรียนผ่านโทรทัศน์ • จัดครู/วิทยากรที่มีความสามารถในด้านเทคนิค/รูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เป็นผู้สอน • จัดตารางออกอากาศที่ยืดหยุ่น • จัดคลิป/วีดิทัศน์เสริมในเรื่อง/ประเด็นที่น่าสนใจทุกระดับชั้น ให้บริการผ่านตารางเวลาที่ยืดหยุ่น • ประสาน ชี้แจง แนะนำผู้ปกครองในการดูแลช่วยเหลือบุตรหลาน
การจัดการเรียนรู้ออนไลน์ (Online)	<ul style="list-style-type: none"> • ผลกระทบเหมือนการใช้ชุดการเรียนรู้ออนไลน์ด้วยตนเองทุกข้อ • ผู้เรียนขาดแคลนอุปกรณ์ด้านดิจิทัลและ/หรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือ WIFI รองรับการเรียนรู้ออนไลน์/ออนไลน์ • หลักสูตร/บทเรียน/วิธีจัดการเรียนรู้/การวัดและประเมินผลไม่เหมาะสมกับรูปแบบการเรียน • ผู้เรียนขาดแรงจูงใจ เกิดความเบื่อหน่าย ท้อและเครียด • ครูขาดความรู้และทักษะการใช้ดิจิทัล 	<ul style="list-style-type: none"> • รัฐติดตั้งเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้ครอบคลุมทั่วถึง จัดให้มี Free WiFi • สนับสนุนงบประมาณ และ สื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ • พัฒนาครูให้สามารถใช้เทคโนโลยี/ดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ • ประสาน ชี้แจง แนะนำผู้ปกครองในการดูแลช่วยเหลือบุตรหลาน • ปรับบทเรียน เนื้อหาสาระ สื่อและการวัดประเมินผลให้สอดคล้อง เหมาะสมกับการเรียนออนไลน์ • จัดคลิป/วีดิทัศน์เสริม/กระตุ้นการเรียนรู้ในเรื่อง/ประเด็นที่น่าสนใจทุกระดับชั้นให้บริการตลอดเวลา

ผลการวิเคราะห์สรุปผลการศึกษาวิจัยผลกระทบของโควิด – 19 ต่อการจัดการศึกษาและแนวดำเนินการ เพื่อแก้ไขปัญหา/ผลกระทบดังกล่าวของประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยดังเสนอข้างต้น จะเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวดำเนินการจัดการเรียนรู้ออนไลน์เพื่อเตรียมการหรือวางแผนรับมือสถานการณ์โรคระบาดหรือวิกฤตอื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรู้อย่างมีคุณภาพและเท่าเทียมกันไป

ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนา การจัดการศึกษาในยุคโควิด – 19

ข้อมูลสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ในปี 2563 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยเผชิญกับการแพร่ระบาดของของโควิด – 19 ที่นำเสนอในบทที่ 1 และ 2 ได้แสดงให้เห็นถึงภาวะชะงักงันและการถดถอยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สาธารณสุขและด้านอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน การจัดการศึกษาและการพัฒนาประเทศแทบทุกด้าน ในขณะที่บทที่ 3 ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ ความคิดและนวัตกรรมทางการศึกษาที่เป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหาและพัฒนาประเทศ ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาช่วงโควิด-19 ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกและประเทศไทย ทั้งในด้านนโยบาย มาตรการและแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาในสถานการณ์ดังกล่าวในบทที่ 4 ได้สะท้อนหลักคิด ความเชื่อและวิถีปฏิบัติในการแก้ปัญหาการจัดการศึกษาของแต่ละพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างกัน แต่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่งตามสถานการณ์

สภาพการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยในช่วงดังกล่าว ได้แสดงประเด็นสำคัญที่ควรนำมาศึกษา วิเคราะห์และถอดบทเรียนเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป ไม่ว่าจะเป็นมาตรการและแนวดำเนินการเพื่อหยุดยั้ง ป้องกันการระบาดและดูแลความปลอดภัยของผู้เรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ความพยายามในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนในรูปแบบต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามบริบทและความต้องการจำเป็น รวมถึงแนวคิดและนวัตกรรมที่เป็นกลไกหลักในการดำเนินการ ซึ่งสะท้อนและยืนยันในผลการศึกษาวิจัยของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ข้อมูลเหล่านี้ สามารถนำมาวิเคราะห์และประมวลให้เห็นถึงปัจจัยและกระบวนการสำคัญหลายประการที่จะขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในช่วงเวลาที่เกิดสถานการณ์วิกฤต และกำหนดเป็นข้อเสนอแนะที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงระบบหรือนโยบายที่จะส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการจัดการศึกษาของประเทศ ทั้งในการจัดการศึกษาในสภาวะปกติที่ต้องปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปหลังวิกฤตโควิด – 19 และการจัดการศึกษาเพื่อรองรับสถานการณ์ในภาวะวิกฤตที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงในภาวะปกติ ดังต่อไปนี้

5.1 สภาพการณ์ที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาของไทยในยุคโควิด – 19

5.1.1 ภาวะเศรษฐกิจของไทย

การแพร่ระบาดของโควิด – 19 มีผลให้เศรษฐกิจของไทยปี 2563 หดตัวในระดับที่รุนแรงที่สุดนับตั้งแต่วิกฤตการเงินเอเชียในปี 2541 และสถานการณ์นี้มีแนวโน้มที่จะรุนแรงยิ่งขึ้นในปี 2564 หากการแพร่ระบาดของ

โรคยังไม่คลี่คลายหรือรุนแรงกว่าเดิม สภาการณีนี้นำส่งผลกระทบต่อการทำงาน การผลิต การส่งออก การจ้างงาน และรายได้ของครัวเรือน การว่างงานเพิ่มสูงขึ้น และประชาชนขาดรายได้ แม้รัฐบาลจะเร่งออกมาตรการช่วยเหลือและเยียวยาเพื่อบรรเทาผลกระทบต่อประชาชน แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ครอบคลุมทุกภาคส่วน

โควิด - 19 ส่งผลให้มีนักเรียนยากจนจำนวน 1.7 ล้านคน ในจำนวนนี้ยากจนพิเศษ 1 ล้านคน และมี 3 แสนคนที่เสี่ยงหลุดออกนอกระบบการศึกษา นักเรียนส่วนใหญ่ขาดแคลนอุปกรณ์พื้นฐานในการเรียน เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต มือถือและสัญญาณอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้ปกครองต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เพิ่มขึ้นเอง

5.1.2 ภาวะสังคมของไทย

การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ที่ส่งผลต่อภาคการผลิต การบริการและภาคอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานตามมา ประชาชนและครัวเรือนมีรายได้ลดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ภาวะเจ็บป่วยด้วยโรคเฝ้าระวังและคดีอาญาโดยรวมลดลงมาก แต่อาชญากรรมอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น นักเรียนกลุ่มเปราะบางและกลุ่มด้อยโอกาสซึ่งเป็นเด็กยากจนได้รับผลกระทบสูงมาก จากการขาดโอกาสในการเรียนรู้ช่วงโควิด - 19 ซึ่งต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งการดูแลช่วยเหลือของครอบครัวในการเรียน

5.1.3 ภาวะเทคโนโลยีของไทย

เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในภาคการเงินและการทำงาน ไทยเริ่มเข้าสู่สังคมไร้เงินสดอย่างชัดเจน ดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมและธุรกิจ โควิด - 19 กลายเป็นตัวเร่งสำคัญที่ทำให้มีการใช้เทคโนโลยีควบคู่กับการทำงาน การเรียน และการใช้ระบบอัตโนมัติเพิ่มขึ้น แรงงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นแรงงานอิสระมากขึ้น และความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัลของไทยมีอันดับดีขึ้น

ในภาคการศึกษา วิกฤตการณ์โควิด - 19 ได้สร้างอัตราเร่งในการปฏิรูปการศึกษาทั่วโลกครั้งใหญ่ โดยเฉพาะในมิติของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง เพื่อให้การจัดการศึกษายังคงดำเนินต่อไปได้อย่างไม่สะดุด และไม่ว่าผู้เรียนผู้สอนจะอยู่ที่ไหนก็สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ กล่าวได้ว่า การแพร่ระบาดของโควิด - 19 เป็นปัจจัยเร่งให้ “ระบบการศึกษาทั่วโลก” ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษามากขึ้น

นอกจากผลกระทบ 3 ด้านหลักข้างต้นแล้ว ประเทศไทยยังเผชิญสภาวะและปัญหาอื่นอีกหลายประการ ทั้งด้านการเมืองและด้านสิ่งแวดล้อม

5.2 สภาวะและจุดเน้นการจัดการศึกษาของไทยในยุคโควิด - 19

5.2.1 สภาวะการศึกษาของไทยในปี 2563 ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา จำนวนสถานศึกษาและผู้เรียนมีแนวโน้มลดลงทุกปี ซึ่งเป็นผลจากอัตราการเกิดและจำนวนเด็กที่ลดลง อัตราการเข้าเรียนต่อในทุกระดับสูงขึ้น โดยผู้เรียนที่เลือกเรียนด้านอาชีวศึกษามีสัดส่วนมากขึ้น ซึ่งเป็นทิศทางที่คาดหวังในการพัฒนากำลังคนของประเทศ ผู้เรียนด้อยโอกาสของไทยเกือบทั้งหมดเป็นกลุ่มเด็กยากจน การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ข้ำเติมปัญหาความยากจน

ของเด็กและครอบครัวให้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น รวมทั้งภาวะอื่นๆ ที่เป็นปัญหาส่วนตัวหรือปัญหาสังคม เช่น เด็กกำพร้า ชนกลุ่มน้อย เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูกบังคับให้ขายแรงงาน

คนไทยมีอัตราการอ่านเพิ่มขึ้นและใช้เวลาในการอ่านเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 80 นาทีต่อวันผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ของผู้เรียนทุกระดับการศึกษายังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยวัยแรงงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ความสามารถในการแข่งขันในภาพรวมไทยลดลง 4 อันดับและเป็นอันดับ 3 ในอาเซียน ส่วนโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษาไทยอยู่อันดับที่ 55 จาก 63 ประเทศจากความไม่พร้อมในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ในขณะที่โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีไทยอยู่อันดับที่ 34 ซึ่งเป็นอันดับที่ดีที่สุดนับตั้งแต่มีการจัดอันดับของ IMD ทั้งนี้ อาจเนื่องจากในปี 2563 ได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลรองรับการทำงานจากบ้าน (Work From Home) การเรียนการสอน และการประชุมผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น ในด้านงบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษามีแนวโน้มลดลงทุกด้าน โดยด้านการวิจัยและการพัฒนาด้านการศึกษาซึ่งเป็นด้านที่สำคัญและส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศได้รับจัดสรรลดลงมากที่สุด

5.2.2 จุดเน้นภาวะการศึกษาไทยในปี 2563 มีโครงการ กิจกรรมหรือนวัตกรรมด้านการศึกษาที่โดดเด่นน่าสนใจ ทั้งที่ดำเนินการต่อเนื่องหรือริเริ่มจัดทำขึ้นใหม่เพื่อแก้ปัญหาผลกระทบจากโควิด - 19 หลายประการ เช่น การจัดทำกฎหมายแม่บททางการศึกษาของประเทศ การให้ความสำคัญกับการศึกษาปฐมวัย การจัดให้มีพื้นที่เพื่อการนำร่องนวัตกรรมการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ การพัฒนาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ การออกแบบการศึกษาแนวใหม่ที่สอดคล้องความต้องการกำลังคนของประเทศ พร้อมกับการสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาโควิด - 19 ของประเทศในระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา นอกจากนี้มีตัวอย่างความสำเร็จของการดำเนินการของภาคส่วนต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาการจัดการศึกษาของไทย ได้แก่ โครงการลุงยังชีพเพื่อการศึกษาพระราชทาน โครงการก่อการครู และโครงการอาสาสมัครการศึกษา (อสม.การศึกษา)

5.3 การจัดการเรียนการสอนในยุคโควิด - 19 ของประเทศต่างๆ และประเทศไทย

ประเทศต่างๆ ได้กำหนดนโยบายและแนวดำเนินการเกี่ยวกับการเปิดปิดสถานศึกษาและปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด - 19 โดยประเทศส่วนใหญ่มีมาตรการหยุดยั้งและป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด - 19 นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ผลิตสื่อการสอนและเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์และบทเรียนออนไลน์ตามหลักสูตรการศึกษา มีการจัดให้เข้าเรียนแบบสลับวันหรือเหลื่อมเวลา จัดให้เรียนรู้ที่บ้านผ่านชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โทรทัศน์การศึกษา และการเรียนออนไลน์ เป็นต้น

ในส่วนของประเทศไทย ได้ประกาศเลื่อนการเปิดเทอม และเตรียมการก่อนเปิดภาคเรียนหลัก โดยมีมาตรการและแนวปฏิบัติในการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด - 19 สำหรับสถานศึกษา พร้อมทั้งกำหนดนโยบายและแนวดำเนินการในการจัดการเรียนรู้เป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบ Onsite ในพื้นที่ที่มีความปลอดภัยนักเรียนสามารถไปโรงเรียนได้ ขณะที่พื้นที่ที่ไม่ปลอดภัยนักเรียนจะเรียนที่บ้านผ่านโทรทัศน์ (On-Air) และมีการเรียนรู้เสริมผ่านระบบ Online ส่วนระดับอุดมศึกษาใช้การเรียนออนไลน์เป็นหลัก

การแพร่ระบาดของโควิด – 19 ส่งผลกระทบต่อภาคการศึกษา คุณภาพการเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์โควิด – 19 ลดลง ซึ่งเป็นผลจากความไม่พร้อมของโรงเรียน ทั้งด้านครูที่มีภาระงานเพิ่มขึ้นและขาดทักษะการสอนออนไลน์ หลักสูตร รูปแบบการสอนและการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้รูปแบบดังกล่าว ผู้เรียนขาดแคลนอุปกรณ์ สื่อ ฯลฯ ซึ่งเป็นการขาดระบบและกลไกในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนหลายคนเกิดปัญหาท้อแท้ เครียดในการเรียน ขณะที่ผู้ปกครองจำนวนมากจำเป็นต้องดูแลและช่วยสอนบุตรหลานในระหว่างการเรียนออนไลน์ไปพร้อม ๆ กับการต้องทำงานหารายได้ไปด้วย ทำให้ไม่มีกำลังเพียงพอที่จะดูแลบุตรหลานทั้งด้านการเรียนและการจัดหาอุปกรณ์พื้นฐานในการเรียนที่บ้าน

ผลการศึกษาวิจัยบ่งชี้ว่า ผู้เรียนขาดความพร้อมทั้งในการเรียนออนไลน์และการเรียนผ่านโทรทัศน์ เนื่องจากขาดอุปกรณ์ในการเรียน ไม่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต ไม่มีกล่องรับทีวี ฯลฯ โดยนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสกลุ่มชายขอบห่างไกล และกลุ่มที่ขาดความพร้อมเชิงเศรษฐกิจได้รับผลกระทบทางลบมากกว่ากลุ่มอื่น ผลวิจัยแสดงความต้องการให้มีการสนับสนุนงบประมาณ สื่อ อุปกรณ์และเทคโนโลยีในการเรียนที่จะช่วยให้นักเรียนได้เข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณ สื่อและเทคโนโลยีการจัดการเรียนรู้ตามความต้องการจำเป็นของสถานศึกษา พัฒนาหลักสูตรรองรับสถานการณ์วิกฤติให้มีความยืดหยุ่น สนับสนุนอำนวยความสะดวก นิเทศ แนะนำ และช่วยเหลือสถานศึกษา อีกทั้งควรมีการถอดบทเรียนสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนได้ดีในสถานการณ์โควิด – 19 เพื่อพัฒนาเป็น COVID Model สำหรับการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์วิกฤติที่ยังไม่คลี่คลาย และปรับใช้ในสถานการณ์วิกฤติอื่นๆ

5.4 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาในยุคโควิด – 19

ผลกระทบของโควิด – 19 ที่ก่อให้เกิดปัญหาในด้านการเข้าถึงการศึกษา โอกาสทางการศึกษาและคุณภาพในการเรียนรู้ นโยบาย มาตรการ แนวการดำเนินการของต่างประเทศและไทย รวมถึงข้อค้นพบและข้อเสนอจากงานวิจัยข้างต้น เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานการจัดการศึกษาทุกระดับในการศึกษา ทบทวนและถอดบทเรียน เพื่อกำหนดนโยบาย มาตรการและแนวทางการดำเนินการที่เหมาะสม ตรงประเด็นและทันการณ์ในการปรับเปลี่ยนและจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้ผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียม ดังแผนภาพข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการของผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ ในสถานการณ์การระบาดของโควิด – 19 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5.1 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาการจัดการศึกษาของไทยในยุคโควิด - 19

แผนภาพข้างต้น ได้แสดงเป้าหมายของการจัดการศึกษาทั้งในช่วงสถานการณ์โควิด - 19 ช่วงหลังสถานการณ์ หรือในภาวะปกติ ซึ่งมุ่งให้ผู้เรียนได้รับโอกาสในการเข้าถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม มีสมรรถนะตามหลักสูตรและสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต สถานการณ์โควิด - 19 ส่งผลกระทบให้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่สถานศึกษาได้ ผู้เรียนต้องเรียนที่บ้านเป็นหลักด้วยชุดการเรียนด้วยตนเอง รูปแบบการศึกษาทางไกล ทั้งผ่านโทรทัศน์และออนไลน์ หน่วยงานผู้รับผิดชอบและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาต้องปรับนโยบายและแผน พร้อมกำหนดมาตรการและแนวปฏิบัติใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดูแลสุขภาพของตนเองและเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพในสถานการณ์ดังกล่าว ซึ่งข้อเสนอเชิงนโยบายจะเป็นการนำเสนอในเชิงระบบ ดังนี้

การจัดการศึกษามีเป้าหมาย หรือผลลัพธ์ (Outputs) เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาส (Opportunity) ในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ (Quality) และเสมอภาคเท่าเทียม (Equity) เพื่อให้มีสมรรถนะ (Competencies) ตามหลักสูตรที่สอดคล้องกับโลกปัจจุบันและอนาคต ทุกภาคส่วนที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาต้องดำเนินการเพื่อจัดให้มีปัจจัยการเรียนรู้ (Inputs) ที่มีประสิทธิภาพ ครอบคลุมและทั่วถึง นำไปสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Process) ที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์ ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บ้านเป็นหลัก (Home-based Learning) การเรียนรู้ทางไกลผ่านโทรทัศน์ (On-air) และออนไลน์ (Online) ผ่านสื่อเทคโนโลยี และดิจิทัล การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Hybrid/Blended Learning) หรือการใช้ชุดการเรียนเสมือนจริง (Learning Kit/VR/AR) เพื่อทดแทนการเรียนเชิงปฏิบัติการ โดยมีรายละเอียดข้อเสนอเชิงนโยบายในการดำเนินการสำหรับผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. รัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ หรือกระทรวงอื่นที่รับผิดชอบการจัดการศึกษา

1.1 กำหนดนโยบาย แผนและมาตรการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เป็นระบบ ชัดเจน ทันต่อสภาพวิกฤติ หลากหลายและยืดหยุ่น เอื้อให้หน่วยงานต้นสังกัด พื้นที่และสถานศึกษาสามารถปรับการดำเนินการได้ตามบริบทและความต้องการจำเป็น

1.2 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำด้านดิจิทัล (Digital Divide) ด้วยการสนับสนุนความพร้อมด้านเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ครอบคลุมพื้นที่และสถานศึกษาทุกแห่งอย่างทั่วถึง มีประสิทธิภาพ และไม่เสียค่าใช้จ่าย จัดสรรอุปกรณ์และ/หรือคลื่นความถี่เพื่อให้สถานศึกษาสามารถใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษาได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง

1.3 จัดสรรทรัพยากรการศึกษาให้ผู้เรียนเพื่อให้เข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง เช่น จัดคอมพิวเตอร์/แท็บเล็ตให้ (ยืม) ใช้อย่างทั่วถึง จัดอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ จัดค่าใช้จ่ายอื่นเพื่อการเรียนรู้ที่บ้าน/โรงเรียน

1.4 สนับสนุนการกระจายอำนาจให้พื้นที่และสถานศึกษาสามารถบริหารจัดการศึกษาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ตามบริบทและความเหมาะสม

1.5 ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหรือการให้บริการ คลื่นความถี่ สื่อดิจิทัล แอปพลิเคชัน และแพลตฟอร์มในการสื่อสารและการเรียนรู้ได้ร่วมให้บริการแก่สถานศึกษา และผู้เรียนในรูปแบบต่าง ๆ อย่างกว้างขวางโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

1.6 กำหนดระบบการติดตาม ตรวจสอบ ประเมิน และวิจัยเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษา ในสถานการณ์วิกฤต

2. หน่วยงานต้นสังกัด

2.1 ด้านนโยบาย แผนและมาตรการการจัดการศึกษา

1) กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาที่สอดคล้องรองรับกับนโยบาย/แผนของรัฐ/กระทรวงอย่างเป็นระบบ มีความชัดเจนและยืดหยุ่นที่หน่วยงานระดับพื้นที่และสถานศึกษาสามารถปรับได้ตามความเหมาะสมกับบริบท

2) จัดทำแผนและมาตรการเชิงอนาคตเพื่อรับมือกับการจัดการศึกษาในสถานการณ์วิกฤติที่อาจเกิดขึ้น ในอนาคต และส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษามีความพร้อมในการดำเนินการตามแผนและมาตรการดังกล่าว

3) สื่อสารนโยบาย แผนและแนวทางการปฏิบัติในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจนด้วยวิธีการและช่องทางที่หลากหลาย เพื่อสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติแก่หน่วยงานในพื้นที่ สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้ดำเนินการได้ทันสถานการณ์

2.2 ด้านงบประมาณและทรัพยากรการศึกษา

1) จัดสรรงบประมาณและสนับสนุนทรัพยากรการจัดการเรียนรู้ให้เพียงพอเหมาะสมกับบริบท และความต้องการจำเป็นของสถานศึกษา และให้ครอบคลุมถึงกลุ่มที่มีความต้องการเป็นพิเศษ เช่น กลุ่มเด็กพิเศษ หรือกลุ่มเด็กด้อยโอกาส เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษา

2) คำนวณค่าใช้จ่ายรายหัวของนักเรียนและค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมของผู้ปกครอง ในการเรียนผ่านโทรทัศน์ หรือออนไลน์ เพื่อการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง

2.3 ด้านการบริหารจัดการ

1) มอบหมายและสนับสนุนหน่วยงานระดับพื้นที่ให้มีบทบาทหลักในการสนับสนุน อำนวยความสะดวก และร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ กับสถานศึกษาให้สามารถจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์วิกฤติได้

2) มีนโยบายเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการศึกษาในสถานการณ์วิกฤติ ได้ตามบริบทของตนเอง

3) ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการบูรณาการข้อมูลที่จำเป็นและจัดทำเป็นฐานข้อมูลกลาง เพื่อลดภาระการรายงานของสถานศึกษาที่มีภาระงานเพิ่มมากขึ้นอยู่แล้ว

4) มีมาตรการในการพัฒนาครูให้มีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) มีระบบกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินการ รวมทั้งการศึกษาวินิจฉัยเพื่อปรับปรุงพัฒนา สอดรับกับระบบติดตามของกระทรวง

2.4 ด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ สื่อ และการวัดและประเมินผล

- 1) ปรับหลักสูตรแกนกลางให้เป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะที่มีความยืดหยุ่น ปรับโครงสร้างเวลาเรียน บูรณาการสาระและการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์
- 2) ร่วมกับหน่วยงานระดับพื้นที่ จัดทำต้นแบบ/ตัวอย่างหลักสูตรสถานศึกษาในสถานการณ์วิกฤติ และจัดทำเป็นฐานข้อมูลกลางให้โรงเรียนนำไปปรับใช้ได้ตามบริบทของโรงเรียน
- 3) กำหนดแนวทาง/รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายที่สถานศึกษาสามารถปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา
- 4) จัดตั้งศูนย์เตรียมการและสื่อสารการปฏิบัติในสถานการณ์วิกฤติ ที่พร้อมปรับหลักสูตร การเรียน การสอนและการประเมินผลทันทีหากเกิดสถานการณ์วิกฤติ และรวบรวม คัดสรรนวัตกรรมด้านหลักสูตรและการเรียนรู้ที่เป็นเลิศเพื่อเผยแพร่ ทั้งในช่วงเกิดสถานการณ์วิกฤติและช่วงปกติ รวมทั้งศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้เพื่อการวางแผนการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ (New Normal Learning) ที่เหมาะสม
- 5) มีมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานระดับพื้นที่และสถานศึกษาร่วมกันในการจัดการเรียนรู้ทางไกล (Distance Education) ควบคู่กับการจัดการเรียนในชั้นเรียน
- 6) สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์สื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีทางการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา รวมทั้งจัดระบบการนิเทศ ติดตามการจัดการเรียนการสอนสถานการณ์วิกฤติ อย่างมีประสิทธิภาพ
- 7) ส่งเสริมสนับสนุนการรวบรวมสื่อและนวัตกรรมสถานศึกษา โดยจัดเป็นศูนย์สื่อนวัตกรรมการเรียน การสอนที่ครูสามารถนำมาเผยแพร่และนำไปแลกเปลี่ยนและแบ่งปันกันใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง ตามบริบทของสถานศึกษา

3. หน่วยงานระดับจังหวัด (คณะกรรมการศึกษาราชการจังหวัด)

- 3.1 มีนโยบายและแผนรองรับนโยบายและมาตรการของรัฐ/กระทรวงและหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อการสื่อสาร สร้างความเข้าใจให้ตรงกัน และบูรณาการการทำงานในระดับพื้นที่
- 3.2 สนับสนุนการนำนโยบายสู่การปฏิบัติของหน่วยงานการศึกษาในพื้นที่และสถานศึกษา มีแผนในการติดตาม ช่วยเหลือและสนับสนุนทั้งด้านวิชาการและด้านเทคนิค
- 3.3 ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุนการจัดการศึกษาของหน่วยงาน องค์กรภาคเอกชน และประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม

4. หน่วยงานระดับพื้นที่การศึกษา

- 4.1 จัดทำแผนและมาตรการรองรับนโยบายและมาตรการของรัฐ/กระทรวง และหน่วยงานต้นสังกัด รวมทั้งสื่อสาร สร้างความเข้าใจกับสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง
- 4.2 จัดทีมงานช่วยเหลือเชิงเทคนิคให้กับสถานศึกษา เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน

4.3 ถอดบทเรียนจากสถานศึกษาที่สามารถจัดการเรียนรู้ได้ดีในช่วงสถานการณ์โควิดเพื่อพัฒนาเป็น COVID Model และเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับการจัดการศึกษาในสถานการณ์วิกฤติอื่น ๆ

4.4 ร่วมกับสถานศึกษาสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลที่มีความหลากหลาย เหมาะสม และสอดคล้องกับรูปแบบ วิธีการจัดการเรียนรู้และบริบทของสถานศึกษา

4.5 ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองให้มีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์วิกฤติ

4.6 จัดระบบนิเทศ ติดตาม ช่วยเหลือและร่วมแก้ปัญหาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

5. สถานศึกษา/สถาบันการศึกษา

5.1 จัดทำแผนและมาตรการรองรับนโยบายและแผนการจัดการศึกษาของกระทรวงและต้นสังกัด และปรับให้เข้ากับบริบทของสถานศึกษา พร้อมทั้งสื่อสาร สร้างความเข้าใจกับกรรมการสถานศึกษา ครู ผู้เรียนและผู้ปกครองอย่างชัดเจนและทันการณ์

5.2 จัดระบบการเสริมสร้างขวัญกำลังใจ สนับสนุนเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนรู้ รวมถึงปัจจัยให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาตามความเหมาะสม และจัดสวัสดิการในการประกันความปลอดภัยในกรณีที่ออกปฏิบัติงานนอกพื้นที่

5.3 จัดอาคารสถานที่ ห้องเรียน และวัสดุ อุปกรณ์ด้านสุขอนามัยให้เหมาะสม เพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์วิกฤติ โดยปฏิบัติตามมาตรการและแนวปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

5.4 สื่อสารสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายในการจัดการเรียนรู้ของครู และจัดทำคู่มือสำหรับครู เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ รวมถึงสนับสนุนให้ครูพัฒนาเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีที่น่าสนใจ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนของผู้เรียน

5.5 จัดสื่อการเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียนด้วยตนเองที่บ้าน เรียนผ่านโทรทัศน์หรือเรียนออนไลน์แก่ผู้เรียนอย่างเพียงพอและทั่วถึง โดยมีระบบติดตาม ดูแล ช่วยเหลือเป็นรายบุคคล

5.6 ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีและยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการ โดยอาจจัดการเรียนแบบผสมผสานทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน ใช้ระบบการเรียนที่สามารถสื่อสารสองทาง และจัดสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายน่าสนใจ

5.7 ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่นให้ร่วมดูแล สนับสนุนการเรียนรู้ และเสริมสร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน

5.8 สนับสนุนให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งประสานความร่วมมือกับเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่นและชุมชนเพื่อการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้

6. ชุมชน ท้องถิ่น เครือข่ายความร่วมมือและภาคเอกชน

6.1 ส่งเสริม สนับสนุนและร่วมมือกับรัฐบาลและหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ในการดำเนินการตามมาตรการ และแนวปฏิบัติต่างๆ ในช่วงโควิด - 19 อย่างเคร่งครัด

6.2 สนับสนุน ร่วมมือและช่วยเหลือรัฐ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ ในการจัดหา หรือให้บริการวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินการตามมาตรการและแนวปฏิบัติต่าง ๆ

6.3 สนับสนุน ร่วมมือและช่วยเหลือรัฐ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในการจัดหา หรือให้บริการสื่อ อุปกรณ์ เครือข่ายเทคโนโลยี ดิจิทัลแอปพลิเคชัน แพลตฟอร์มเพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้ ที่ครอบคลุม ทัวถึง

6.4 สนับสนุน ส่งเสริมและร่วมมือกับหน่วยงานระดับต้นสังกัด/พื้นที่/สถานศึกษาในการจัดการศึกษา เรียนรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

7. ครอบครั ผู้ปกครอง

7.1 สื่อสารกับผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ในด้านสุขภาพ การใช้ชีวิตและการเรียน

7.2 ศึกษาทำความเข้าใจและประยุกต์ใช้การเสริมวินัยเชิงบวกกับผู้เรียนในระดับครอบครัว

7.3 ปรึกษาหารือกับครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นระยะ เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนผู้เรียน

7.4 ดูแลสถานที่และจัดสิ่งแวดล้อมที่บ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

7.5 ติดตามข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหวทางการศึกษาและช่องทางการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมถึงวิธีการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้สามารถสื่อสารและติดตามเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างทันท่วงที

7.6 ศึกษาคำแนะนำสำหรับผู้ปกครองเกี่ยวกับการเรียนและการวัดและประเมินผลการเรียน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับกลุ่มผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาข้างต้น เป็นปัจจัย (Inputs) สำคัญในการนำไปสู่การดำเนินการ (Process) จัดการเรียนรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในช่วงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นช่วงเกิดการแพร่ระบาดของโควิด - 19 หรือหลังการแพร่ระบาด หรือเมื่อเผชิญกับภาวะวิกฤตอื่น รวมถึงในสถานการณ์ปกติ เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ (Output) ที่ต้องการ นั่นคือ ผู้เรียนมีโอกาส (Opportunity) ในการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ (Quality) และเท่าเทียมกัน (Equality)

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2563). สด.นำเทคโนโลยียกระดับการสอนออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2564, จาก <https://dla.go.th>
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2561). ไทยอันดับ 2 “เด็กกรังแกกันในโรงเรียน” พบเหยื่อปีละ 6 แสนคน. สืบค้น 12 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=27485>
- กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2563). แนวปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ประเทศไทย. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2564, จาก www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER17/DRAWER002/GENERAL/DATA0002/00002647.PDF
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2564). สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2563 (Tourism Statistics 2020). สืบค้น 25 มิถุนายน 2564, จาก https://mots.go.th/more_news_new.php?cid=592
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). อว. ขับเคลื่อน 5 โครงการ Quick Wins สร้างรากแก้วให้ประเทศ พร้อมชู 11 ผลงานเด่นนวัตกรรมรับมือวิกฤติโควิด-19 เน้นพึ่งพาตัวเองนำประเทศฝ่าวิกฤติ มั่นใจพร้อมรับมือโควิดระลอกใหม่. สืบค้น 12 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.mhesi.go.th/index.php/pr-executive-news/2924-241263.html>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). การเตรียมความพร้อมของกระทรวงศึกษาธิการ ก่อนเปิดภาคเรียน 1 กรกฎาคม 2563. สืบค้น 1 กรกฎาคม 2564, จาก <https://moe.go.th>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2562). พฤติกรรมการอ่านของคนไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สืบค้น 4 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/business/832258>
- กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. (2564). การจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัล. สืบค้น 25 มิถุนายน 2564, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/recommended/detail/2536>
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา(กสศ.). (2563). รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาหลังโควิด-19. สืบค้น 5 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.eef.or.th/infographic-10-10-20>
- ข่าวออนไลน์ RYT9. (2564). ภาวะสังคมไทยไตรมาสสี่และภาพรวม ปี 2563. สืบค้น 26 มิถุนายน 2564, จาก <https://www.ryt9.com/s/cabt/3210686>
- คณะวิทยาการรับรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2563). โครงการก่อการครู : ครูบันดาลใจ จุดไฟการเรียนรู้ รุ่น 2. สืบค้น 13 กรกฎาคม 2564, จาก <https://lsed.tu.ac.th/news-content-06>
- นางสาว จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. (2563). บทสรุปภาพรวมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธอาเซียน และติมอร์-เลสเต. เอกสารอัดสำเนา.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2563). สร้าง อสม.การศึกษาหนุนการทำงานโรงเรียนทูลกันดาร ครอบคลุม 45 จังหวัด. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2564, จาก www.thairath.co.th/news/local/1864503
- ไทยโพสต์. (2563). กสศ.ปิ้งไอเดียสร้าง “อสม.การศึกษา” เริ่ม 45 จังหวัด. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2564, จาก <http://www.thaipost.net/main/detail/68247>
- ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน). (2564). เศรษฐกิจไทยปี 2563 และแนวโน้มปี 2564. สืบค้น 26 มิถุนายน 2564, จาก <https://www.krungsri.com/th/research/macroeconomic/weekly/weekly-21010>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). เปิด 4 เทรนด์การทำงานของโลกในยุค New Normal. สืบค้น 27 มิถุนายน 2564, จาก www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256402CoverStory.aspx

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2564). รายงานภาวะเศรษฐกิจไทยปี 2563. สืบค้น 27 มิถุนายน 2564, จาก <https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/AnnualReport/AnnualReport/AannualReport2563.pdf>

ธารา บัวคำศรี (2563). วิเคราะห์สถานการณ์สิ่งแวดล้อมปี 2563 สู่อารมณ์ฟูเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและเป็นธรรมหลังโควิด-19. สืบค้น 28 มิถุนายน 2564, จาก <https://www.greenpeace.org/thailand/story/18594/general-environmental-issues-2020-and-how-to-build-back-better>

เนชั่นออนไลน์. (2563). เปิดงานวิจัย ปัญหาใหญ่”ความรุนแรงในโรงเรียน”. สืบค้น 13 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.nationtv.tv/news/378798877>

ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2563). “ดีป้า” เผยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มสูงขึ้น. สืบค้น 28 มิถุนายน 2564, จาก <https://www.prachachat.net/public-relations/news-562256>

ผู้จัดการออนไลน์. (2564). จับตาส่งออก-ลงทุนไทยปี 2564 ตัวแปรพลิกฟื้นเศรษฐกิจ. สืบค้น 29 มิถุนายน 2564, จาก <https://mgronline.com/business/detail/9640000052228>

ผู้นำแห่งอนาคต. (2563). เปิดรับสมัครโครงการก่อการครู “ครูบันดาลใจ ก่อไฟการเรียนรู้” รุ่น 3. สืบค้น 14 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.leadershipforfuture.com/korkankru-3-rd>

พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562. (2562, 30 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 56 ก. หน้า 5-16.

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562. (2562, 30 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 56 ก. หน้า 102-120.

ภูมิศรัณย์ ทองเลี่ยมนาค. (2563). ผลกระทบของ COVID-19 ต่อระบบการศึกษาของโลกและประเทศไทยในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์. สืบค้น 21 กรกฎาคม 2564, จาก <https://thaipublica.org/2020/04/19-economists-with-covid-19-15>

มติชนออนไลน์. (2563). ย้ำร่างพ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ ไม่ล้ม ‘สทศ.’ เดินหน้าต่อ. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2564, จาก https://www.matichon.co.th/education/news_2330641

วิภาดา พินลา. (2560). เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ สำหรับครูสังคมศึกษาในยุคคริสต์ศตวรรษ ที่ 21. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2564, จาก lis.snru.ac.th/BibDetail.aspx?bibno=981144

ศธ.360 อองศา. (2563). นโยบายการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ของกระทรวงศึกษาธิการ. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2564, จาก <https://moe360.blog/2020/09/23/early-childhood>

ศธ.360 อองศา. (2563). เสมอ 2 ‘ครูกล้า’ เปิดต้นนโยบายการอ่าน การเขียน เรียนประวัติศาสตร์ผ่านการสื่อสารร่วมสมัย. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2564, จาก <https://MOE360.BLOG/2019/12/17/เสมอ2-ครูกล้า-เปิดตัว>

ศุภณัฐ พานา. (2563). แนวทางในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ Guidelines for History Instruction. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2564, จาก ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/view/13300

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). รายงานสถิติจำนวนศูนย์การเรียน สถานเลี้ยงเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก นักเรียน และร้อยละของนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา นอกโรงเรียนของประเทศไทย. สืบค้น 5 กรกฎาคม 2564, จาก https://gdcatalog.go.th/dataset/gdpublish-dataset-15_24

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). รายงานสถิติจำนวนห้องเรียนและนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาในระบบโรงเรียนของประเทศไทย จำแนกตามสังกัดและชั้น. สืบค้น 5 กรกฎาคม 2564, จาก https://catalog.moe.go.th/th/dataset/dataset-15_15/resource/043cce9f-18c3-4957-8b9f-4f7680d0d7c5

- สวทช. (2563). 10 เทคโนโลยีที่น่าจับตามอง (10 Technologies to Watch). สืบค้น 30 มิถุนายน 2564, จาก https://www.nstda.or.th/home/news_post/10-technologies-to-watch-2020
- สวอช. (2564). ผลงานสำคัญของ สวอช. ในปี 2563 มิติที่ 3 : ออกแบบกลไกและแพลตฟอร์มการพัฒนากำลังคนของประเทศ. สืบค้น 16 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.nxpo.or.th/th/8565>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). (ร่าง) คู่มือแนวทางการพัฒนาและทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะตาม (ร่าง) กรอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ... ในสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. (อัดสำเนา).
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2564). รายงานประจำปี 2563. สืบค้น 6 กรกฎาคม 2564, จาก <http://bme.vec.go.th/Portals/30/DOWNLOAD/Annual%20Report/2563.pdf?ver=2564-05-21-131940-743>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมและแห่งชาติ. (2564). GDP ปี 2563 หดตัว 6.1% สภาพัฒนาปีนี้ เศรษฐกิจไทยกลับมาเป็นบวก. สืบค้น 30 มิถุนายน 2564, จาก <https://www.mreport.co.th/news/statistic-and-ranking/334-GDP-Thailand-2020-by-NESDC>
- สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (สบน.). (2564). พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. สืบค้น 17 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.edusandbox.com>
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). ผลกระทบทางสังคมจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และวิกฤตเศรษฐกิจ. สืบค้น 21 กรกฎาคม 2564, จาก <http://ebooks.m-society.go.th/ebooks/view/501>
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2563). สถิติการศึกษาประจำปี 2562. สืบค้น 7 กรกฎาคม 2564, จาก https://mis.moe.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=657:ประจำปี-2562&catid=173&itemid=114
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2564). จำนวนผู้เรียนที่ออกกลางคันจำแนกตามชั้นปี. สืบค้น 7 กรกฎาคม 2564, จาก https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http%3A%2F%2Fstatbbi.nso.go.th%2Fstaticreport%2FPage%2Fsector%2FTH%2Freport%2Fsector_03_20_TH_.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2564). จำนวนสถานศึกษา ครู/อาจารย์ และนักเรียน นิสิต นักศึกษาในระบบโรงเรียน. สืบค้น 8 กรกฎาคม 2564, จาก statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/03.aspx
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2564). อัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา. สืบค้น 9 กรกฎาคม 2564, จาก https://catalog.moe.go.th/fa_IR/dataset/dataset-15_50
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). รายงานการศึกษา รูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19. สืบค้น 22 กรกฎาคม 2564, จาก <https://online.fliphtml5.com/wbpvz/rmtv/#p=1>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). รายงาน เรียนออนไลน์ยุคโควิด-19 : วิกฤตหรือโอกาสการศึกษาไทย. [หนังสืออิเล็กทรอนิกส์]. สืบค้น 22 กรกฎาคม 2564, จาก <https://online.fliphtml5.com/wbpvz/obxf/#p=1>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). (ร่าง) พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ที่ สคก. พิจารณาแล้ว. สืบค้น 17 กรกฎาคม 2564, จาก www.onec.go.th/index.php/page/view/Faq/3770
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). ประเด็นเด่น สคก.. สืบค้น 9 กรกฎาคม 2564, จาก www.onec.go.th/th.php/page/view/Outstand/4449

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล ปี 2563 (IMD 2020). สืบค้น 10 กรกฎาคม 2564, จาก <https://online.fliphtml5.com/wbpvz/zoxx/#p=1>

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). ปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทย ปี 2555-2562. กรุงเทพฯ: บริษัท พรินทิงกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). สถิติการศึกษา. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2564, จาก <https://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/03.aspx>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). สถิติทางการประเทศไทย ผังสถิติทางการสาขาการศึกษา. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2564, จาก https://osstat.nso.go.th/statv5/list.php?id_branch=3

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). รายงานภาวะสังคมไทย ไตรมาสสี่และภาพรวม ปี 2563. สืบค้น 1 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.bict.moe.go.th/2020/index.php/information/273-2563-6>

หน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). (2564). พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox). สืบค้น 18 กรกฎาคม 2564, จาก <https://nriis.go.th/FileUpload/AttatchFile/News/256312221738197884396.pdf>

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ. (2563). Handbook on Facilitating Flexible Learning During Educational Disruption: The Chinese Experience in Maintaining Undisrupted Learning in COVID – 19 Outbreak. Retrieved 23rd July 2021, from <https://en.unesco.org>

อิสสรียา พรายทองแย้ม. (2563). เรียนออนไลน์ : เด็กในสหราชอาณาจักรเรียนอย่างไรช่วงล็อกดาวน์. สืบค้น 23 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-52442922>

อีทีวีแมค เวทีสาธารณะเพื่อการศึกษา. (2563). ดูยังชีพเพื่อการศึกษาพระราชทาน...สู่บ้านนักเรียนตัวน้อยของครู. สืบค้น 18 กรกฎาคม 2564, จาก <https://m.facebook.com/etvMAC/posts/3859512487455530>

Amarinbabyandkids.com. (2563). รวมข่าวครูทำร้ายเด็ก ความรุนแรงในสังคม ที่นับวันมีแต่เพิ่ม. สืบค้น 19 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.amarinbabyandkids.com/school/social-violance-student>

Brandinside. (2563). เกาหลีใต้ ให้โรงเรียนระดับประถม-มัธยม เปลี่ยนมาสอนแบบออนไลน์แก้ปัญหาโควิด-19. สืบค้น 24 กรกฎาคม 2564, จาก <https://brandinside.asia/korea-education-elementary-higher-move-online>

Choon, C. M. (2020, April 9). South Korea students begin online learning in late start to academic year; Covid-19 cases lowest in 7 weeks. Retrieved 24th July 2021, from <https://www.straitstimes.com>

Di Pietro, G., Biagi, F., Costa P., Karpinski, Z., and Mazza, J. (2020). The likely impact of COVID-19 on education: Reflections based on the existing literature and recent international datasets. A Technical report by the Joint Research Centre (JRC).

Economic Intelligence Center (EIC) ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด มหาชน. (2563). EIC ปรับคาดการณ์ “GDP ไทย” ปี 2563 หดตัวที่ -0.3% ไตรมาส 2 หนักสุด. สืบค้น 1 กรกฎาคม 2564, จาก <https://positioningmag.com/1268281>

Emily Cavanagh. (2020). How 6 countries are opening up schools again, with temperature checks, outdoor classes, and spaced out. Retrieved 25th July 2021, from <https://www.insider.com>

Finnish National Agency for Education. (2020). Education in Finland and the Coronavirus. Retrieved 25th July 2021, from <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/education-finland-and-coronavirus>

IPBES Guest Articles. (2020). COVID-19 Stimulus Measures Must Save Lives, Protect Livelihoods, and Safeguard Nature to Reduce the Risk of Future Pandemics. Retrieved 2nd July 2021, from <http://ipbes.net/covid19stimulus>

- Khonkaenlink. (2563). กศศ. ชู “อสม.การศึกษา” นวัตกรรมท้องถิ่นเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2564, จาก <https://www.khonkaenlink.info/home/news/10823.html>
- Lewin, Keith M. (2015). Educational access, equity, and development: planning to make rights realities. Retrieved 11th July 2021, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235003>
- Marketingoops. (2563). ‘COVID-19’ ปฏิรูปการศึกษาทั่วโลก! ใช้เทคโนโลยีเรียนรูปแบบใหม่ – ‘มหาวิทยาลัยไทย’ สอนผ่านออนไลน์. สืบค้น 2 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.marketingoops.com/exclusive/business-case/covid-19-reinvent-global-education-system-with-educational-technology>
- McKinsey & Company. (2020). COVID-19 and student learning in the United States: The hurt could last a lifetime. Retrieved 26th July 2021, from <https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/covid-19-and-student-learning-in-the-united-states-the-hurt-could-last-a-lifetime>
- Ministry of Education, Singapore. (2020). School and institutes of higher learning to shift to full home-based learning; preschools and student care centre to suspend general services. Retrieved 26th July 2021, from <https://planipolis.iiep.unesco.org/en/2020/schools-and-institutes-higher-learning-shift-full-home-based-learning-preschools-and-student>
- NWEA. (2020). Early data on learning loss show big drop in math, but not reading skills. Retrieved 27th July 2021, from <https://edsources.org/2020/early-data-on-learning-loss-show-big-drop-in-math-but-not-reading-skills/644416>
- Osmond-Johnson, P., Campbell, C. & Pollock, K. (2020). Moving forward in the COVID-19 era: Reflections for Canadian education. Retrieved 27th July 2021, from https://www.edcan.ca/articles/moving-forward-in-the-covid-19-era/?gclid=EAlalQobChMlzeie-fCV6gVTQ4rCh3muwKwEAAAYASAAEgLoO_D_BwE
- People for Education. (2020). Tracking Canada’s education systems’ response to COVID-19. Retrieved 28th July 2021, from <https://peopleforeducation.ca/our-work/tracking-canadas-education-systems-response-to-covid-19>
- SME Startup. (2563). รู้จัก 6 เทคโนโลยีที่ธุรกิจยุคใหม่ต้องมี ถ้าอยากโตกว่าคู่แข่ง. สืบค้น 3 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.smethailandclub.com/startups-6494-id.html>
- TDRI. (2564). ทีดีอาร์ไอถอดบทเรียนโรงเรียนนำร่อง Sandbox ผลลัพธ์ พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมฯ ครบ 2 ปี ส่งสัญญาณบวก. สืบค้น 19 กรกฎาคม 2564, จาก <https://tdri.or.th/2021/03/sandbox2>
- The New York Times. (2020). The Learning Gap Is Getting Worse as Schools Rely on Remote Classes, Especially for Students of Color. Retrieved 28th July 2021, from <http://time.com/5918769/coronavirus-schools-learning-loss>
- TrueIDintrend. (2563). สาเหตุของความรุนแรงในโรงเรียนและวิธีการให้ความช่วยเหลือ. สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2564, จาก https://intrend.trueid.net/article/สาเหตุของความรุนแรงในโรงเรียนและวิธีการให้ความช่วยเหลือ-trueidintrend_197129
- UNESCO. (2020). UNESCO addresses G20 education ministers’ meeting. Retrieved 29th July 2021, from <https://en.unesco.org/news/unesco-addresses-g20-education-ministers-meeting>

- UNFPA, Jhpiego and Intel (2015). Using the SKOOL HE Platform: eLearning Implementation Guide. Retrieved 29th July 2021, from https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/eLearning%20Implementation%20Guide_ENG.pdf
- UNICEF. (2563). ยูนิเซฟชี้เด็กและเยาวชนอย่างน้อย 1 ใน 7 คน ทั่วโลกเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพจิตจากการที่ต้องอยู่แต่ในบ้านเกือบทั้งปีตามมาตรการควบคุมการแพร่ระบาด. สืบค้น 30 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.unicef.org/thailand/th/press-releases/ยูนิเซฟชี้เด็กและเยาวชนอย่างน้อย-1-ใน-7-คน>
- United Information Highway Company Limited (UIH). (2563). 10 เทรนด์เทคโนโลยีมาแน่ หลังโควิดพลิกชีวิต New Normal. สืบค้น 3 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.uih.co.th/th/knowledge/10-new-normal>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2020). China ECE policy response to COVID-19. Retrieved 30th July 2021, from <https://planipolis.iiep.unesco.org/en/2020/china-ece-policy-response-covid-19-6865>.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร.อรรถพล สังขวาสี

ดร.อำนาจ วิทยานุกูล

ดร.สวัสดี ภู่อทอง

ดร.อุษณีย์ ธโนศวรรย์

ดร.พีรศักดิ์ รัตนะ

ดร.คมกฤษ จันทร์ขจร

นางศิริพร ศรีพันธุ์

เลขาธิการสภาการศึกษา

อดีตเลขาธิการสภาการศึกษา

รองเลขาธิการสภาการศึกษา

อดีตรองเลขาธิการสภาการศึกษา

อดีตรองเลขาธิการสภาการศึกษา

ผู้ช่วยเลขาธิการสภาการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

นักวิจัย

ดร.วัฒนาพร ระวังทุกข์

อดีตรองเลขาธิการสภาการศึกษา

บรรณาธิการ

นางศิริพร ศรีพันธุ์

นายวีระพงษ์ อุ่เจริญ

นายกฤษฎาวัฒน์ พรหมหา

ผู้อำนวยการสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

ผู้อำนวยการกลุ่มวิเคราะห์สถานการณ์ทางการศึกษา

นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นายวีระพงษ์ อุ่เจริญ

นางสาวทิพวรรณ พงศ์ญาณมาศไพศาล

นางสาวอุไรวรรณ พันธุ์สุจริต

นางณิชกมล ดวงมาลัย

นางจุฬารพ เหมวรรณวุฒิกุล

นางสาวรัตนาดี ภู่อทอง

นายกฤษฎาวัฒน์ พรหมหา

ผู้อำนวยการกลุ่มวิเคราะห์สถานการณ์ทางการศึกษา

นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ

นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ

นักวิชาการศึกษาชำนาญการ

นักวิชาการศึกษาชำนาญการ

นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ

นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ

ISBN 978-616-270-360-7
สิ่งพิมพ์ สทศ. อนุมัติที่ 12/2565

